

ВОЕННА ИСТОРИЯ

БРОЙ 12, НОЕМВРИ 2014

СЕНГОКУ ДЖИДАЙ

ЕВРОПА ВЪВ ВОЙНА 1618-1700

АМЕРИКАНСКАТА ВЪНШНА ПОЛИТИКА
ПРАЖКОТО ВЪСТАНИЕ ОТ 1945
ТЕРОРИСТИЧНИ ОРГАНИЗАЦИИ 2.0

Списание на Клуб „Военна история”

София, 2014г.

ISSN 2367-5950

Отговорен редактор: **Александър Стоянов**

Оформление и дизайн: **Петьо Георгиев**

Коректор: **Десислава Михайлова**

Ако искате да се свържете с нас, можете да го направите на:

e-mail: klubvoennaistoria@gmail.com

Facebook: www.facebook.com/hystoryofwars

Официален сайт: www.historyofwars.net

В ТОЗИ БРОЙ ЧЕТЕТЕ

Заветът на един генерал	6
Терористични организации 2.0	10
Американската външна политика	17
Пражкото въстание от 1945 г.	36
Европа във война 1618-1700	50
Япония в периода Сенгоку	79
Левиатан - ревю	118
Making History: The Great War - ревю	127

РОЖДЕНИКЪТ ЧЕРПИ

Здравейте,

Броят, който виждате пред себе си е уникален – той отбелязва един преход, преход логичен и преход силно желан от целия екип, а надявам се и от читателите.

Брой XII е юбилеен брой, който бележи както изминатия път, така и новото начало. На днешната дата (11 ноември) се навършват 3 години от превръщането на Кръжока по военна история на СУ, създаден от Юлиан Недев в Клуб „Военна История“, в рамките на който моята скромна личност и колегата Недев добихме повече самостоятелност и започнахме да насочваме идеите и целите си, подчинявайки се единствено на своите възможности и желания, както и, разбира се, на интересите на нашите приятели, които посещаваха сбирките на Клуба. За разлика от Кръжока, Клубът излезе с ясна и установена програма, наподобяваща нещо като лекционен курс. Разликата дойде оттам, че „слушателите“ бяха също толкова важни за хода на сбирките, колкото и водещият „лектор“. В продължение на две години ние изпълнихме заложения ангажимент – редовни, ежеседмични сбирки, а появата на настоящето списание през 2012 г. само циментира сериозните ни намерения. Останалото е ясно за всички – редица фактори от личен и по-общ характер доведоха до края на сбирките, но пък акцентът се прехвърли към страницата във Facebook с нейната главоломно нарастваща „членска маса“ и списанието, което доби завършен и професионален облик благодарение на таланта на нашия дизайнер Петьо Георгиев.

Но дойде време да се направи следващата крачка – официалната регистрация на списанието. След единадесет

броя зад гърба си и над 16 000 тегления в Интернет решихме, че тази крачка е естествения избор пред нас. С удоволствие мога да обявя, че от настоящия брой насетне, списанието вече официално фигурира в системата ISSN, която отчита дейността на всички сериозни периодични издания в световен мащаб. С тази регистрация ние превърнахме изданието от един проект в една институция поради простия факт, че всяка научна или научно-популярна статия в рамките на „Военна История“ вече може да се счита за публикация, която може да бъде цитирана в библиографията на нейните автори и също така да бъде включвана в учебни или научни трудове от курсови работи до монографии. Тук е момента да приканя всички, които се позовават на информацията, публикувана на страниците на „Военна История“ да цитират коректно, за да може ползата да остане взаимна и повече хора да научават за изданието и да могат да се възползват от него не само като четиво, но и като трибуна, в която биха могли да изразят собствените си идеи.

Но да се върнем на самия юбилеен брой. По случай рождения си ден сме решили да ви почерпим с една хронологична линия от актуални и интересни статии. Започваме с една чудесна инициатива за издигането на паметник на IX-а пехотна Плевенска дивизия, дело, подето от ген. Вазов, но останало незавършено до ден-днешен, век след като героите грабват оръжие в името на род и родина. Следват два актуални текста – статията на колегата от „Интидар“ Руслан Трад, посветена на финансирането на Ислямска Държава и интервюто с доц. др. Костадин Грозев – специалист в сферата на САЩ и американската политика, който ще ни даде една по-различна перспектива върху поведението на най-силната държава в света. Професор др. Искра Баева бе така добра да се включи в юбилейния брой със своя статия, посветена на Пражкото въстание и последните дни на Втората Световна война. Продължаваме с обзор на развитието на военното дело в Европа в периода

1618 – 1700 г., акцентирайки на основните реформи, насоки в развитието на въоръжените сили и ролята на личностите за оформянето облика на военното изкуство. Радослав Тодоров ще ви зарадва с поредното бижу, посветено на японската история. Този път ще ви насочи към Периода Сенгоку – един от най-интригуващите и значими етапи от хилядолетната история на източната империя. В раздела Метаистория, Денислав Кандев прави своя дебют с едно ревю на стиймпънк фентъзито Левиатан, което преобръща по уникален начин Европа от 1914 г. И накрая, но не на последно място, Веселин Матев ще ни разкрие всичко значимо за поредния шедевър в света на компютърните стратегии – Making of History.

Но стига приказки от мен, прелиствайте нататък и приятно четене!

Александър Стоянов

ЗАВЕТЪТ НА ЕДИН ГЕНЕРАЛ

Иван Пушкарров

Във военната ни история името на 9-а пехотна Плевенска дивизия се ползва с особена почит. В края на Първата световна война Съглашението решава да извади България от войната с една последна операция на Южния фронт.

Основните офанзивни на Съглашението са планирани при Добро поле и Дойран. Според плана, при евентуален техен успех, по-голямата част от Българската армия на Южния фронт ще бъде принудена да се предаде.

За съжаление, пробивът при Добро поле е успешен. В този момент всички погледи са обърнати към генерал Вазов и неговите войници. Към Дойран... След няколкодневни тежки боеве в изключително неравностойно съотношение, 9-а пехотна Плевенска дивизия успява да запише една от най-блестящите победи в българската военна история. Опитът за ново разкъсване на фронта е неуспешен. Тази победа дава възможност на българската делегация, изпратена за преговори в Солун, да постави по-изгодни условия за нас, както и да предотврати окупацията на България от войски на съседни държави.

След войната, самият генерал Вазов подема инициатива за изграждане на мемориален паметник на дивизията. Ентусиазмът около мемориала е огромен. Проведени са два конкурса. Конкурсното жури заседава в Плевен от 8 до 10 май 1936 г. В неговия състав са включени видни запасни и действащи генерали, както и плевенският кмет инж. Никола Маринов. От Министерството на войната са командировани известният художник, професор Димитър Гюдженев и скулпторът Михаил Михайлов. Разгледани са 52 проекта. Журито, начело с генерал-майор Недев решава: "Първа премия не се дава поради това, че не е намерен проект, който идейно, художествено, технически, градоустройствено да е разрешил задачата напълно и изчерпателно".

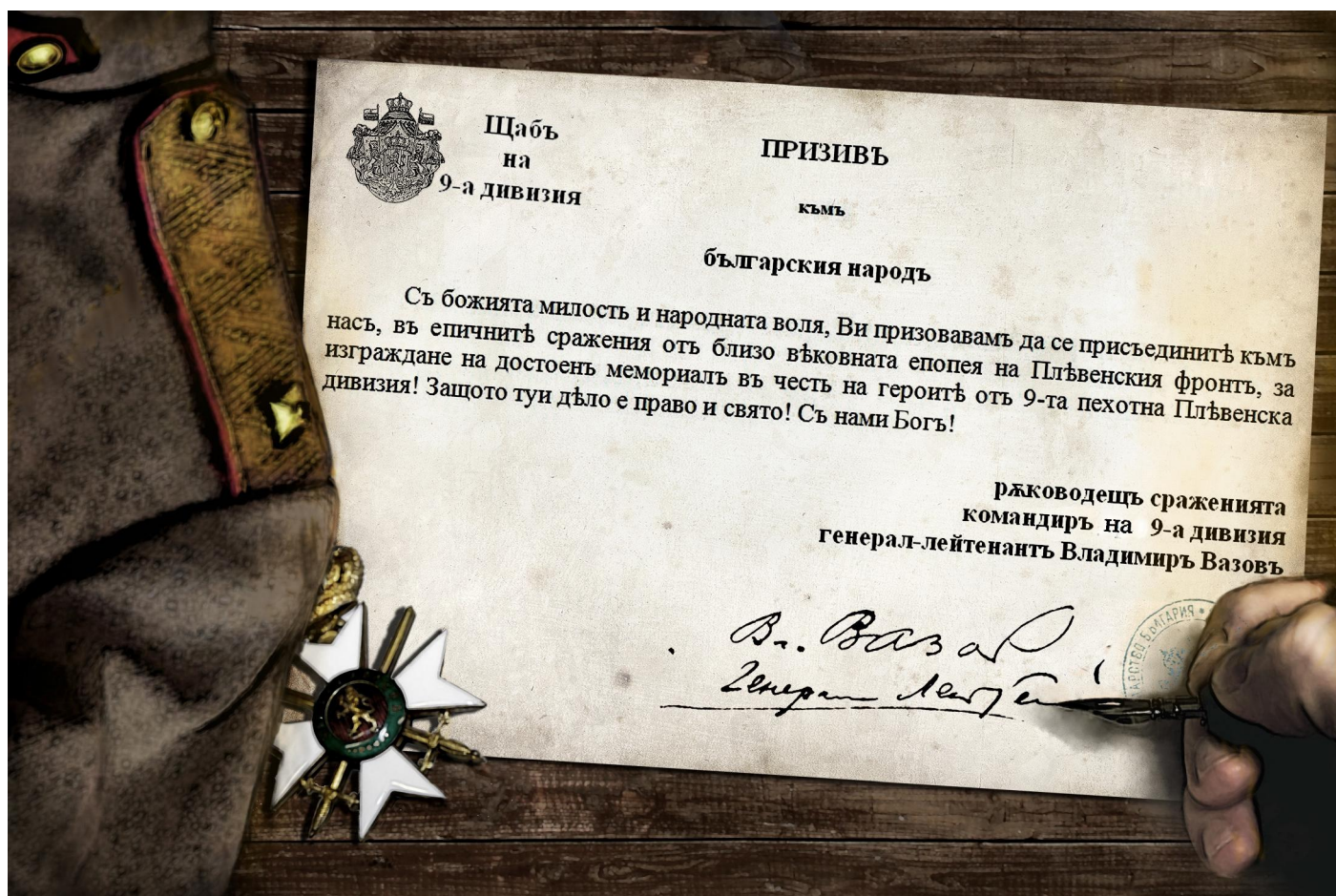
Генерал-майор Недев призовава да бъде проведен международен конкурс, за да се излъчи достоен проект за мемориала. Организирана е и парична лотария. Предвижда се отпечатването на 500 000 билета на обща стойност 5 милиона лева. Само за около три месеца са пласирани лотарийни билети за около 3 милиона лева. Цар Борис лично дарява 20 000 лева за това благородно дело. Предвиденият нов конкурс за 13 август 1941 г. отново е отложен, този път за 13 декември с мотивировката "...да се даде възможност на повече участници и за по-завършени проекти". Това ново отлагане ще се окаже фатално. Нови дискусии по градоустройствения план, както и военновременната обстановка оставят нереализирана една благородна идея, напълно забравена в последвалите я десетилетия.

В навечерието сме на 100-годишнината от Първата световна война, тогава ще отбележим и 100-годишнината от Дойранската епопея. Всеки народ се готви да отдаде заслужена почит пред паметниците на своите загинали герои. Да възродим идеята на генерал Вазов за изграждане на мемориал в Плевен, посветен на 9-та пехотна Плевенска дивизия.

"Слава на 9-а пехотна Плевенска дивизия!" - с тези думи ген. Владимир Вазов завършва статията си за боевете при Дойран, поместена в юбилейния брой на "Плевенски общински вестник" 1834 - 1934 г. Издигането на достоен мемориал на дивизията ще бъде знак на признателност и уважение към делото на предците ни.

Това са групата и петицията, чрез които всеки от вас може да подкрепи родолюбивото ни дело. В блога на г-н Красимир Петров, можете да прочетете цялата история около идеята за мемориала. Благодарим на него и г-жа Елена Мачковска, които възродиха идеята!

Благодарим на всеки, отзовал се в подкрепа на каузата!

Терористични организации 2.0

Руслан Трад

Към момента има главно два типа терористични организации в Близкия изток - първите са от 1980-те, спонсорирани главно от ЦРУ като оръжие срещу съветските части в Афганистан и други страни в района.

През 1990-те тези организации заживяха свой живот. След 2001 година се появиха и организации, действащи на принципа "вълк единак", които са по-трудно проследими.

След 2006 година се появи новият тип организации от вида на ИДИС (Ислямска държава в Ирак и Сирия, а също – ИДИЛ). Те са подобреният вариант на всички останали досега групировки. Ролята на САЩ в случая вече не е от такова значение, както в създаването на Ал Кайда през 1980-те. Днес организации като ИДИС са в голяма степен финансово независими, бойците им се бият с фанатизъм към идеята и са мултинационални – в редиците на групата има доброволци от редица страни. Финансирането вече не става главно с петродолари, а през завзети нефтени полета, иракската диаспора, откриваща враг в сегашната власт в Багдад, отвличания и всички останали методи, характерни за мафиотските структури.

ИДИС са опасни за всички - включително за моментните им съюзници. Провалът на американския модел е виден - със сигурност нямаше да има ИДИС ако войната в Ирак не се беше случила. В същото време държави като Саудитска

Арабия също се чувстват в опасност - ИДИС воюва на два фронта с кралството по границите с Йемен и Ирак. Опасността идва и от факта, че саудитски граждани спонсорира ИДИС и вероятно има клетки в Саудитска Арабия, имащи различна визия от тази на централната власт. Но присъствието на алжирски спонсори говори, че ИДИС са организация, разполагаща със съюзници и в други държави. Клетки на Ансар ал Шария в Либия и Мали също помагат с финансирането на ИДИС, както и обменят опит.

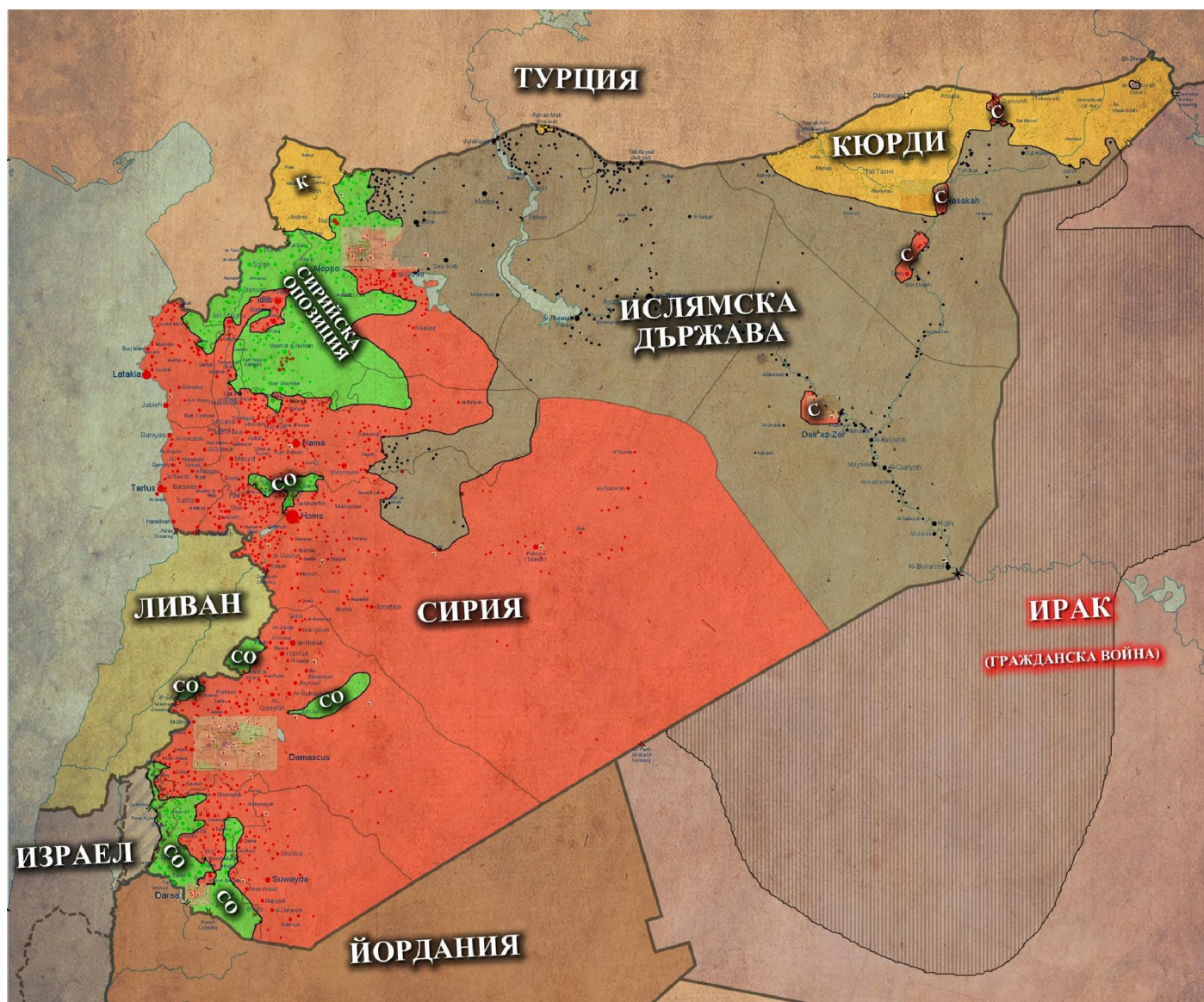
Бойците на ИДИС са различни от онези, участващи в организациите до 1990-те. Днес те са обучавани в лагери, спонсорирани от мрежата на групировката, а контингента са разочаровани сунити, репресирани, лежали в американски затвори, ядосани баасисти и поддръжници на Саддам, престъпници излезли от затворите, джихадисти пуснати от сирийски затвори. Те няма какво да губят. Войните в Близкия изток създадоха разочаровани, ядосани и загубили надежда хора, които не виждат никакъв различен път от този на отмъщението. А такива хора не се плашат да умрат.

Със заплати от по 400 долара на месец, ИДИС заплащат на своите бойци два пъти повече от останалите групи в региона – повече от умерената Свободната сирийска армия, повече от Хизбулла, повече дори от иракската армия, според сведения на службите.

ИДИС израстват от малък клон на Ал Кайда в Ирак до най-богатата терористична група в света, с парични потоци, които се увеличават значително след разширяването на обхвата на организацията. След като в началото разчита на подаяния от богати спонсори в Персийския залив и Северна Африка, днес се смята, че групировката е самодостатъчна и печели милиони от търговия със суров петрол, продажба на артефакти на черния пазар и схеми за рекет и отвлечения. Смята се, че ИДИС са изградили империя за 2 милиарда щатски долара – далеч отвъд онова, което някоя

терористична група е успявала да събере до момента. Западните разузнавателни служби, фокусирани върху донорите и заграбените пари от иракски банки (като например само от банката в Мосул ИДИС иззеха 400 милиона долара), днес се счита, че има модел, гарантиращ постоянни доходи, независимо от който и да е донор. Богатството на ИДИС, твърдят експерти, е почти изцяло следствие на местно производство и следователно не е толкова уязвимо за външни влияния или санкции.

Това не се случва по случайност. Схемата, която ИДИС разработват до съвършенство, е позната от други групи от последните десетилетия – през ЕТА и Ал Кайда до Боко Харам и FARC в Колумбия.

Петролните рафинерии започват само на няколко мили в близост до курдския град Ербил, център на автономната област Иракски Курдистан. Често тези места не са добре охранявани и стават жертва на настъпващите радикали, нуждаещи се от средства. Постепенно ИДИС отблъсват на север курдските бойци – пешмерга – и заемат позиции по рафинериите.

Към края на август 2014 ИДИС контролират седем нефтени находища и две рафинерии в Северен Ирак, както и шест от десетте петролни находища в източната част на Сирия. Това означава, че организацията може да прави милиони долари всеки ден с приходи от петрол, като капацитета на полетата под контрола на групата имат капацитет за производство на 80 000 барела на ден. Макар и ИДИС да извлича половината от капацитета към момента, цената на суровия петрол на черния пазар е 25-60 долара за барел, което вкарва в сметката на ИДИС по 2 милиона долара дневно само от иракските петролни полета.

От Сирия биха правили двойно или тройно повече. Данни, за съжаление на анализаторите няма, тъй като сирийският режим не дава подробности за търговията с петрол – в момента това е война за оцеляване на властта в Дамаск и се закупува петрол от полетата, контролирани от ИДИС. Регионалната зависимост от петрола като търговска валута накара много правителства да правят бизнес с ИДИС, въпреки че знаят, че по този начин подпомагат организацията, която нараства с всеки ден. До скоро кюрдски купувачи в Турция и Ирак закупуваха големи количества петрол от ИДИС, като по този начин насочваха средства към групата, която сега се опитва да ги унищожи. Кюрдски работници в рафинериите споделят пред журналисти, че групировката предлага суров петрол на почти половината от цената на друго място и никой не си прави труда да провери откъде идва продукцията, идваща в Северен Ирак.

Йордания и Турция също правят опити да спрат свободния поток на черния пазар на петрол на тяхна територия, но експерти казват, че имат по-малък успех и от кюрдските власти. Според анализите, ИДИС ще опита да се възползва от контрола си над рафинерии, за да поеме целия процес по обработка и така да отстрани конкурентите си на пазара. Поддържане на подобни нива, обаче, изисква или местни

експерти с опит, или такива отвън. Целта е ясна: постигане на дългосрочен икономически модел за финансиране, независимо от външни спонсори.

Друг голям източник на приходи за ИДИС е продажбата на исторически артефакти от завзетите селища. Става дума за истински опустошение на ценности, продавани на мафиотски структури по цял свят. Предмети на хиляди години, които би трябвало да бъдат в музеите, днес могат да бъдат продадени анонимно и с посредници на колекционери от Лондон до Пекин.

Според документи, публикувани наскоро от „Гардиън“, ИДИС са успели да се сдобият с над 36 милиона щатски долара от контрабанда на ограбени артефакти в Сирия. Експерти изчисляват общия размер на контрабандни стоки десет пъти повече от посочената сума, а ЮНЕСКО оцени световната търговия с антики от конфликтни зони на над 2,2 милиарда долара.

ИДИС правят пари не само от контрабанда на антики, като вази и мозайки, плячкосани от областите под техен контрол, но и чрез налагане на данък върху трафиканти, които искат да изнесат предметите извън Ирак и Сирия.

Освен петрол и търговия с артефакти, групировката ИДИС се издържа и чрез отвличания и откупи. Според данни на властите в Дохук, десетки са отвличените иракчани, чиито семейства са получили писма с написана вътре сума, срещу която могат да получат близкия си човек обратно. Моделът, напомнящ методите на италианската мафия и мексиканските картели, в ръцете на ИДИС е превърнат в един ефикасен модел за финансиране.

Все още няма точна оценка колко хора са отвлечени от ИДИС за последните две години. Често предпочитани цели са политици и бизнесмени в районите, които ИДИС контролира,

въпреки че правозащитни организации твърдят, че от скоро практиката включва и жени и деца от етнически малцинства в северната част на Ирак. Според кюрдските власти организацията е спечелила над 10 милиона долара от откупи. Според експерти, сумата е много по-голяма. Разликата в данните идва от това, че често размерът на откупа се пази в тайна от съображения за сигурност. Със сигурност се знае едно – чуждите граждани струват най-много. Семейството на обезглавения от групировката американски журналист Джеймс Фоули, заяви наскоро, че за свободата му ИДИС са поискали 132 500 000 долара.

Този и други примери с чужденци са примерите за най-големи искани откупи, но според местни източници, има схеми, според които ИДИС печелят милиони. Human Rights Watch публикуваха доклад, чиито данни сочат, че само от един случай с отвлечени 24 язиди, групировката е получила 1,2 милиона долара откуп.

Това, което се вижда ясно е, че ИДИС представлява една добре структурирана група във възход. Анализатори се учудват колко бързо се разрастват редиците на групировката, чиито бойци вече се оценяват според някои източници на 100 000 души. Онова, което със сигурност се знае е, че ИДИС няма да предприемат стъпка, която не е логична спрямо техните цели за разширяване на влиянието им. Лидерът на групата, Абу Бакр ал Багдади, е оформил стройна организация със собствени източници на финансиране. Ако в началото е получил подкрепа от страни от Залива, то днес бившите му съюзници гледат с тревога нарастване на силата на Ислямската държава. Че има разрив в отношенията, е видимо. Наскоро части на ИДИС отвякоха офицери от стария режим на Саддам Хюсеин, помогнали за падането на Мосул преди няколко месеца. Какви ще са следващите стъпки на групировката, тепърва ще се види.

Доц. др. Костадин Грозев

Интервю

Роден на 24 април 1961 г. в Пловдив
Завършил специалност история, втора специалност английски език в Софийския университет "Св. Климент Охридски" (1985 г.)

Инспектор в Деканата на Историческия факултет на Софийския университет "Св. Климент Охридски" (1989-1990 г.)

Кандидат на историческите науки (1990 г.)

"Демократическата партия и движението за реформи в политическата система на САЩ (1969 – 1972)"

Старши асистент в Катедрата по нова и съвременна история в Историческия факултет на Софийския университет "Св. Климент Охридски" (1990 г.)

Главен асистент (1993 г.)

Доцент (2007 г.)

АМЕРИКАНСКАТА ВЪНШНА ПОЛИТИКА

Кой е основният принцип, от който се ръководи американската външна политика в момента?

Като мой бивш студент сигурно си спомняте, че в уводната си лекция за историята на САЩ имам навика да акцентирам винаги върху една основна особеност на американската външна политика, която я прави уникална – и през XVIII в. и в началото на XXI в. Тази особеност се корени в постоянно съществуващия конфликт между идеализъм и прагматизъм при формулирането и прокарването на външнополитическата линия на американската държава. Бидейки продукт на един от най-успешните експерименти в историята на човечеството за формиране на нова, млада и направлявана държавност като алтернатива на всичко съществуващо към онзи момент,

Съединените щати осъществяват първи съвременната идея за народовластие, разделение и контрол на властите и защита на правата на отделната личност – включително „правото на живот, свобода и преследване на щастието“. Именно този идеал, който рядко се осъществява на 100% дори вътре в страната, служи за знаме и пример на милиони хора по света, поради което в американската външна политика винаги присъства един елемент на мисионерство и морализъм, които надскачат конкретните изисквания на прагматизма и защитата на добре формулираните национални интереси. Онова, което за почти всички велики сили по света би изглеждало лицемерно и пропагандно, е дълбоко вкоренено в начина на мислене на американския политически елит и то присъства при приемането на конкретните решения в сферата на дипломатията и военно-стратегическите отношения. Призвани да бранят тези морално-политически ценности и да олицетворяват „Новия свят“, където има достатъчно място и възможности на „онеправданите, гладните, бездомните“ за търсят своето щастие, Съединените щати поставят едни морални стандарти, които невинаги са равнопоставени на прагматичното политическо поведение на една свръх държава. Оттук основният принцип, от който би следвало да се ръководи американската външна политика е именно отстояването на тези морално-политически ценности, които днес наричаме „евроатлантически“. Това обаче често влиза в конфликт с поведението, което се очаква от една свръхдържава, която трябва да излъчва едновременно сила и справедливост на международната арена, което води и до конфликти с желания и реалния образ на американската външна политика и в страната, и по света.

Каква е разликата между външнополитическата линия на Републиканци и Демократи? Какви са основните приоритети на двете основни политически сили в САЩ?

Още от края на Втората световна война – времето, когато

САЩ не само станаха първа суперсила в международните отношения, но и започнаха да се държат като такава в условията на започващата Студена война в Конгреса на САЩ се утвърди един външнополитически консенсус между двете партии, известен като „двупартийна външна политика“ (bipartisanship in foreign policy). Неговата същност беше приемането на разделението на света по линията комунизъм – антикомунизъм и съгласието около една външнополитическа стратегия, която включва активния американски ангажимент със защитата на Запада от евентуални експанзионистични намерения на Москва за разширяване на контролираната от съветската страна част от света. Неслучайно посочвам, че този консенсус се ражда в Конгреса в първия момент, когато се получава разделено управление с демократа Хари Труман в Белия дом и контролирания за първи път от републиканците Конгрес след изборите през 1946 г. Идеалог на консенсуса е тогавашния сенатор републиканец Артър Ванденберг, който осигурява законодателна подкрепа от страна на своята партия за външнополитическите инициативи на президента-демократ Труман като военната помощ за Гърция и Турция и плана „Маршал“ през 1947 г. Оттогава външно-политическото разграничение между двете партии е доста неясно като в основата не е толкова класическото за САЩ противопоставяне между изолационисти и интервенционисти от предходните десетилетия, а по-скоро става въпрос за сблъсък по отношение на едностранни или колективни /коалиционни действия и склонността на един или друг обитател на Белия дом да се ангажира със скъпоструващи и рисковани външнополитически ангажменти. По принцип републиканците традиционно са по-резервирани към външнополитически ангажменти, докато демократите са по-склонни да се включват активно в конфликти далеч от територията на САЩ, но тук става въпрос за нюанси и степени на ангажираност, а не – за въздържане от действие. Така че често един президент републиканец – като Джордж Буш – младши ще стъпи в обувките на предшественика си

(Бил Клинтън) и ще ангажира страната си с активни едностранни силови действия в чужбина.

Президентът Обама е демократ. Той изяви желание да намали отвъдокеанските военни ангажименти на страната. Защо не се получава?

Барак Обама изяви такова желание в кампанията през 2008 г. и той до голяма степен изпълни по-голямата част от дадените обещания – особено що се отнася до изтеглянето от Ирак и промени на акцентите в Афганистан. Именно заради намеренията си, а не – заради реалните си действия, той получи и Нобеловата награда за мир. На всичкото отгоре желанието му за намаляване на американските финансови разходи за подобно намаляване на ангажиментите се вписваше идеално и в амбициозната му вътрешнополитическа програма в условията на глобална финансова криза и изискваща големи федерални разходи програма за реформи на системата за здравно осигуряване. Въпреки намеренията му обаче следва да се посочат множество фактори, действащи точно в противоположна посока. Глобалната криза влоши социалното положение в редица райони на света, което доведе до народни брожения, протести, даже революции. Естествено, САЩ са изкушени да разширят своето влияние, особено в ситуации, когато от тях се очакват решителни действия, взимане на страна и активна политика за защита на ценности като права на човека, свобода или преодоляване на хуманитарни катастрофи. Така че обективно стеклите се обстоятелства, съчетани с вече започналото отдръпване от някои региони и нежеланието на част от съюзниците на САЩ да се ангажират по-активно с войски, логистика и особено финансови ресурси попречиха на Барак Обама реално да реализира по-голямо редуциране на американските задокеански ангажименти. Към всичко това трябва да се прибави и чисто партийното и културно противопоставяне между републиканци и демократи, между либерали и консерватори по отношение на външнополитическия курс.

Консулството на САЩ в Бенгази, Либия пострада сериозно по време на кризата в страната, част от Арабската Пролет. Анти-американските действия в страната доведоха и до смъртта на посланика Крис Стивънс.

Има ли разлика в мнението на управляващата администрация и населението на САЩ по отношение на външната политика, която води страната?

За такава голяма страна като САЩ, в която мнозинството от гражданите се възприемат като свободни хора, с право на активна позиция по отношение на това как са управлявани и в името на какви цели е съвсем естествено да има различия в линията на управляващите и във външнополитическите нагласи на населението на страната. Всъщност, интересното и важното е, че и сред управляващия елит не съществува единна външнополитическа линия и различни групи лобират в една или друга посока, което всъщност е и една от особеностите на американския политически модел, заложил на противопоставянето и конфронтацията в политиката като основа за обществения прогрес и управление в името на мнозинството от гражданите. За разлика от Европа, където

идеалът понякога е „голямата коалиция“ в името на обществения интерес, конфликтът е водещият фактор при формирането на почти всяко управленско и политическо решение. Точно по тази причина и Белият дом, и Държавния департамент, и всички онези ведомства, които реализират военната и външната политика на страната са принудени да се вслушват в мненията и препоръките на университетски изследователски центрове, „тинк танкове“ и авторитетни неправителствени организации, лобисти от всякакъв калибър, професионални организации, емигрантски сдружения и др. Не без значение са и резултатите от проучванията на общественото мнение, които дават моментната картина на одобрението или неодобрението на конкретно външнополитическо действие или по-общ курс в даден регионален конфликт. В момента неодобрението на президента Обама е на рекордно високо за последните 6 години равнища. Най-важното в тези данни обаче е, че за пореден месец одобрението на неговата външна политика изостава с близо 10% от общото одобрение на неговата политика. Така че отговорът на вашия въпрос е твърдо „Да“!

Одобрение за политиката на Обама 2009-2014г.

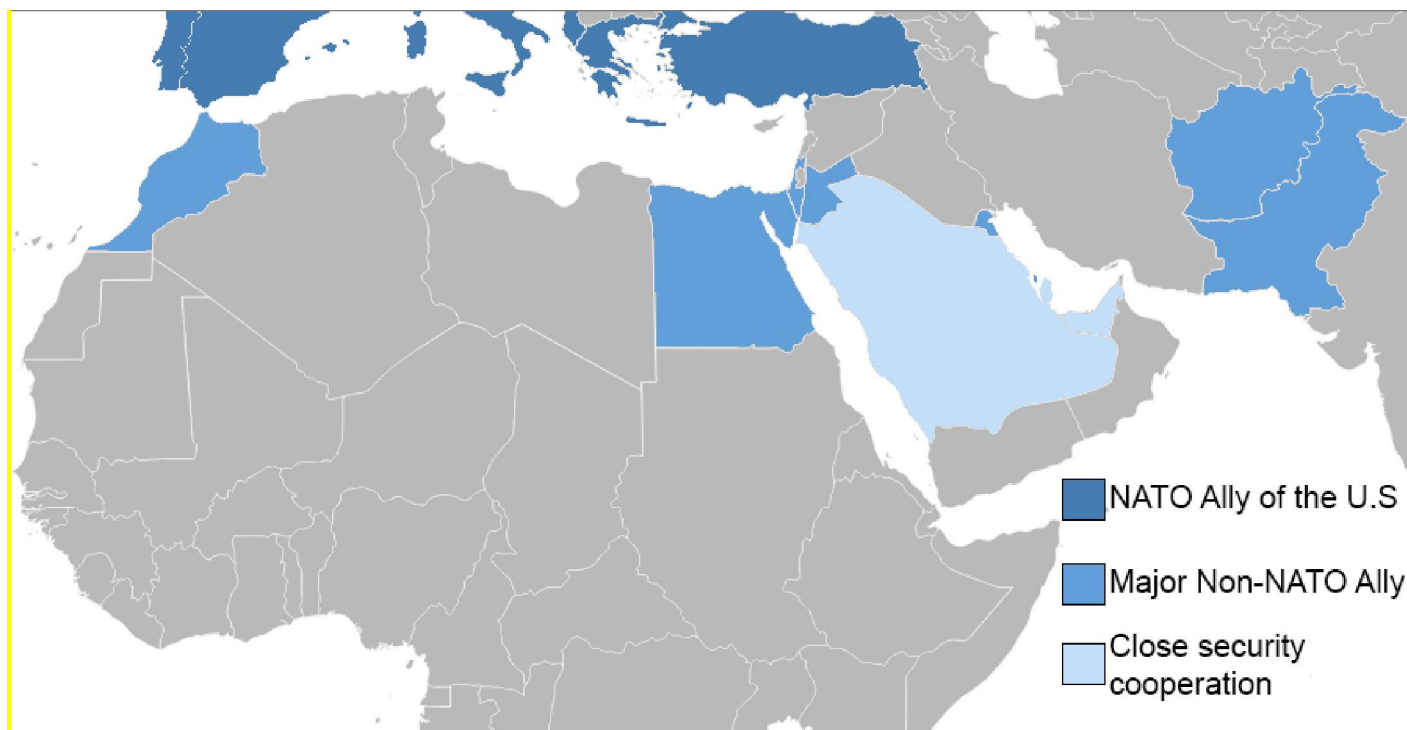
Години	23.01.09	23.01.10	31.01.11	23.01.12	21.01.13	21.01.14	02.11.14
Одобре ние за Обама	67,00%	49,00%	48,00%	44,00%	50,00%	42,00%	40,00%
Неодоб рение за Обама	14,00%	45,00%	45,00%	47,00%	43,00%	49,00%	54.00%

Източник: <http://www.gallup.com/poll/113980/gallup-daily-obama-job-approval.aspx>

В момента (началото на октомври, 2014г. - бел. ВИ) САЩ се готвят за активно ангажиране в борбата с Ислямска Държава. През какви етапи ще премине този ангажимент?

В началото на октомври 2014 г., в резултат най-вече на разпространените по Интернет кадри от екзекуциите на западни заложници от джихадисти, привърженици на Ислямската държава, САЩ заявиха посредством своя президент твърдата си решимост да се противопоставят на ескалацията на напрежението в региона и да търсят създаване на коалиция, която да унищожи този източник на конфронтация. На практика онова, което става там може да се разглежда и като едно от следствията на американския ангажимент с „арабската пролет“ и с изтеглянето на американските войски от Ирак, което създаде вакуум и възможност за растящия ислямски фундаментализъм. За съжаление, освен ескалацията на напрежението при липса на силна централна власт трудно може да се прогнозира в момента през какви етапи може да се мине при евентуална ескалация на американското присъствие там – аз лично се съмнявам в готовността на сегашния външнополитически екип във Вашингтон да доведе до голямо американско участие с жива сила на терен. Вероятно ще се търси ангажимент с жива сила от арабските и ислямски съюзници в региона, логистична подкрепа от европейските съюзници и максимално разчитане на средствата на „интелигентната война“ – въздушни и ракетни удари, конкретни малки и изненадващи операции на специалните части и разгърната разузнавателна кампания с оглед превантивни действия на по-голяма ескалация.

САЩ вече потърсиха по-сериозна подкрепа от страна на европейските държави и страните от Близкия Изток. Каква е целта на подобна поддръжка? Имат ли САЩ нужда от материална помощ или всичко е въпрос на широка публична подкрепа?

Съюзници на САЩ в Средиземноморието, Северна Африка и Близкия Изток към 2014г.

Въпросът има поне няколко страни – чисто финансова, военно-техническа, логистична и пропагандна. Въпреки огромните възможности на американската военна, политическа и дипломатическа машина, САЩ не са в състояние, а и нямат желанието да действат самостоятелно. Освен това има и един по важен аспект – по-широк и морално-политически, свързан с желанието точно на сегашния обитател на Белия дом да се ангажира директно с активни военни действия на САЩ в чужбина. Публичната подкрепа е от съществено значение, особено като се припомнят предишни пропусквания в монолитното трансатлантическо сътрудничество в различни конфликти и региони. Целта на европейската поддръжка е тестване на сътрудничеството в НАТО, особено с оглед дадените вече и от други страни ритуални жертви в региона. Същевременно обаче, за САЩ вероятно даже по-важни както вече посочих, ще се окажат потенциални нови съюзници в конкретната ситуация сред арабските, мюсюлмански държави. Материалната страна също е от значение, въпреки че разходите за подобни операции едва ли са основната

мотивировка при взимането на решение за действие или въздържане от такова.

Ислямската Държава ли е основния приоритет във външната политика на САЩ в Близкия Изток сега?

Ислямската държава е възможно да стане в перспектива основен приоритет в блискоизточната стратегия на САЩ, тъй като тя има потенциала да се превърне във фактор, способен да промени десетилетни тенденции в баланса на силите в региона. Все още обаче, основният приоритет на САЩ са отношенията не между различните секти и държави, поддържащи някое от теченията в исляма, а преди всичко въпросът за отношенията на Държавата Израел с нейните арабски съседи и палестинския проблем. Така че въпреки значението, което се отделя на Ислямската държава в момента, тя все още не се е превърнала в подобен приоритет.

Какво се случва с противопоставянето на САЩ и Русия за ситуацията в Сирия? Как гледат руснаците на евентуални американски военно-въздушни уреди върху цели на ИД в Сирия?

Сирия е последният плацдарм на руското присъствие точно в тази част на Близкия изток и днешното противопоставяне в позициите на Вашингтон, Москва и Брюксел е обосновано както геополитически, така и с оглед изострянето на отношенията поради финансовата криза, опитите за дирижирана демократизация в различни части на света и особено развитието в Близкия изток и Украйна. Руската позиция е предсказуема – на едни въздушни удари се гледа като на първа стъпка към сухопътна кампания евентуално, а и закономерно се правят аналогии с други предходни операции и в Близкия изток, и на други места по света. Москва евентуално би била готова да си взаимодейства срещу терористични заплахи в региона и извън него, но за

нея е от първостепенно значение това да стане като общо действие – със съгласието и мандат на Съвета за сигурност, при единодействие (въображаемо) с режима на Башар Асад и при ясно формулирани цели на намесата. Тук естествено се намесват и въпроси, свързани с отношенията на Русия със страни като Турция и Иран, където отношението към Дамаск и към кюрдите в Северен Ирак се преплита с важни вътрешнополитически съображения.

Борбата за влияние се пренесе и в Европа. Как бихте дефинирали ситуацията в Украйна? Какво преследват САЩ в този регион?

Мнозина виждат сянката на Студената война зад развитието на отношенията в Европа и особено – зад кризата в Украйна. Сложните социални процеси в Украйна след „оранжевата революция“ и проблемът за статута на Крим станаха онези фактори, които взривиха привидното спокойствие на Стария континент и отвориха язвата на поредната гражданска война, свързана с разпадането на империите на комунизма. Ситуацията в Украйна е крайно деликатна като трябва да виждаме както историческите и насложени с векове настроения и враждебност в региона между иначе близки славянски общности, така и наслоенията на комунистическия режим, Студената война и текущата геополитическа ситуация в света. Историята е отредила на Украйна участта да бъде голяма европейска държава, която е съставена от две очевидно различни части и като политическа култура, и като визия за бъдещото им развитие, да не говорим за икономическите и регионални различия. Очевидно САЩ, а и евроатлантическите им съюзници имат сериозни интереси и дългосрочни политически цели относно Украйна като в тях се включват и идеята за партньорство с Киев на европейската сцена и желанието Киев да е максимално раздалечен от Москва. Тези мотиви присъстваха очевидно в помощта на Запада (в онзи стария контекст на Студената война) за процесите на демократизация в Украйна и в подкрепата на

онези сили в украинското общество, които желаят участието на страната в „общия европейски дом“.

Може ли програмата за разполагане на противоракетен щит в Източна Европа да се разглежда като провокация към Русия?

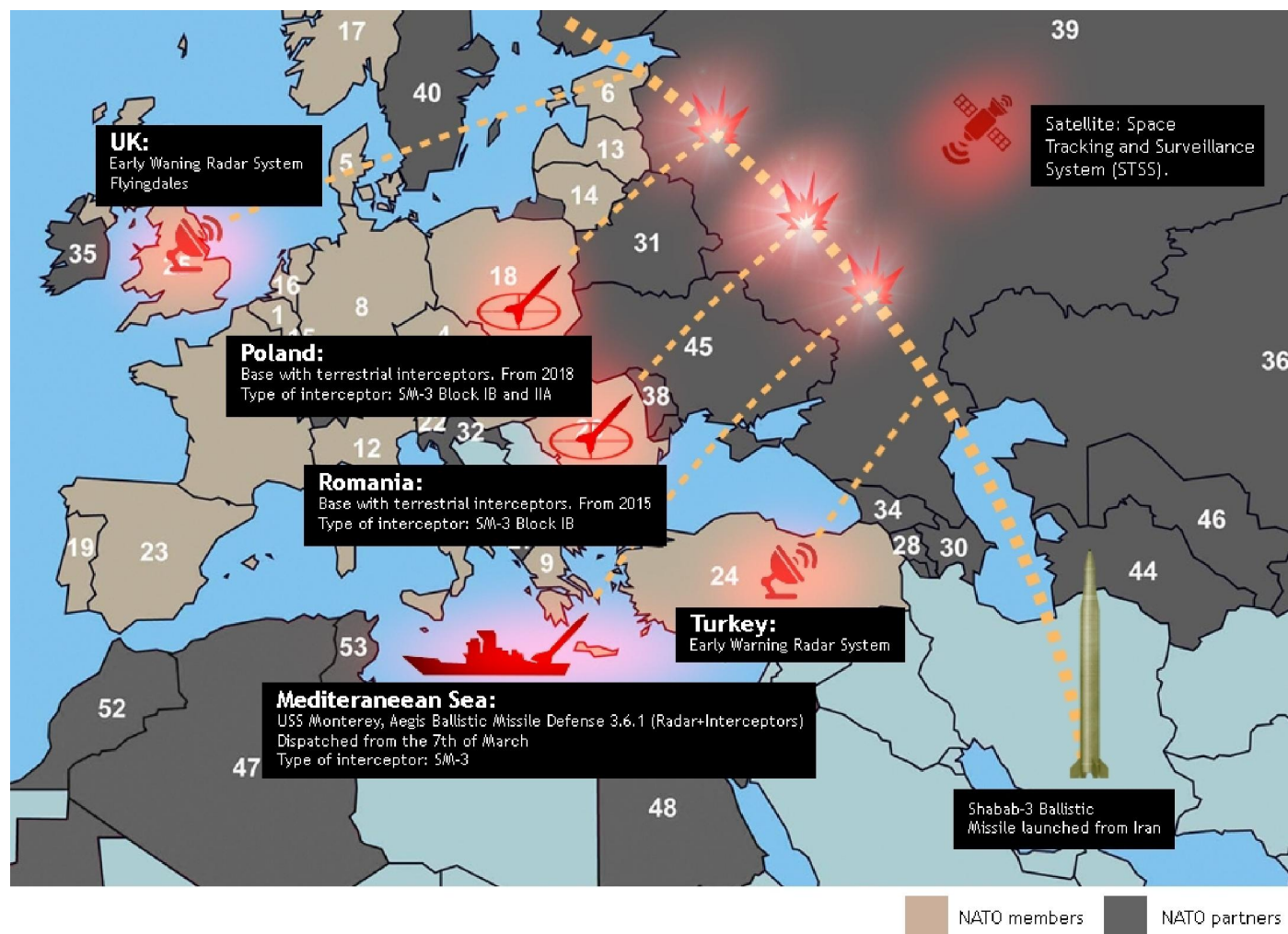

Схема за противоракетната отбрана на НАТО при предполагаема заплаха от Иран.

Въпросът с противоракетния щит е продължение или даже повод за токущо направения анализ. Русия гледа на своята национална сигурност през едни исторически очила, свързани с идеята за защита на сигурността посредством изграждането на кордон от приятелски настроени съседни държави, откъдето не би трябвало да идва заплаха от силови действия. Това беше и част от първоначалната съпротива на

Москва срещу разширяването на НАТО в Източна Европа и именно затова, в името на укрепването на доверието, беше създадена програмата на НАТО „Партньорство за мир“ и специални програми за военно сътрудничество с Русия от 90-те години на XX в. Във възродената съпротива срещу противоракетния щит се виждат рефлексии от 70-те и 80-те години, когато Москва протестираше срещу програмата за „звездни войни“ или пък в договора за противоракетната отбрана основен момент беше отказът от създаване на противоракетни системи. В този смисъл, ако въобще я има, за мен провокацията е по-скоро на интелектуално-политическо равнище като демонстрация на сила, отколкото да е страх от едно реално военно-техническо решение, което би дало предимство на едната страна.

Защо, според вас, се получава това разделение в българското общество по украинския въпрос?

Лесният отговор на този въпрос е свързан с развиването на конспиративни теории за влиянието на Запада и Изтока върху текущата политика и развитието на България, особено що се отнася до влиянието на „петата колона на Москва“ у нас. Трудният отговор е свързан с психологически настроения, насложени през последния четвърт век, който беше време на труден преход, от който мнозина се разочароваха и търсят точно в него причините за окаяното положение, в което те считат, че се намират в момента. Влияние оказва вероятно и онова традиционно русофилство на българите, на което мнозина се позовават, но никой не е обосновал в какво точно се състои и как се развива в момента. На украинската криза се гледа през призмата на партийно-идеологическата ориентация и на традиционното разграничение левица – десница, при което т.нар. „ляво-мислещи хора в България“ застават на проруски позиции, докато привържениците на десницата симпатизират на Киев и „майдана“, виждайки там както аналогии с развитието в България, така и желанието други с борба да извоюват

онова, за което на нас не ни стигат силите да се борим докрай. Така че разделението на българското общество е идеологически-политизирано и липсва реалния диалог между застъпващите различни мнения по кризата.

Защо ние българите сме така подозрителни към САЩ? Ще надживеем ли наследството на Студената война?

Много сложен въпрос на фона на дискутираното току що русофилство. Подозрителното ни отношение към САЩ в наши дни е вероятно проявление на гузна съвест заради сляпото следване на Москва в годините на Студената война и липсата на открояващо се дисидентско движение или открита масова съпротива срещу комунистическия режим. Тези рефлексии ни карат, което разбира се съвсем не е лошо, да се страхуваме, че от един „голям брат“ се хвърляме веднага в обятията на друг, без да осъзнаваме, че той може би не желае безропотно и лакейско следване, а истинско партньорство като между суверенни държави – едната голяма, другата по-малка, но равнопоставен стратегически партньор в рамките на НАТО. Някои едностранни силови действия на САЩ като намесата в Югославия, бомбардировките на Белград през 1999 г. и операцията в Косово подхраниха тази подозрителност като обяснение за тези настроения следва да се търси и в онези проатлантически среди в София, които не направиха необходимото за достатъчно ясно и точно обосноваване на тази позиция, прикривайки я зад шаблоните на „евроатлантическите ценности“. Надживяването на наследството на Студената война е дълъг и сложен процес и това касае и въпросната подозрителност към САЩ – истина е, че именно на младите хора предстои да направят своя обоснован и личен избор за геополитическите им предпочитания и тук трябва да се говори открито и без превземки, а не да се замитат под леглото съществуващите проблеми.

Какво означава страната ни за САЩ? Какво е мястото на българското парченце във външнополитическия пъзел на Вашингтон?

Отношенията между София и Вашингтон в момента са на най-високата точка в цялата история на тяхното развитие. Заслуга за това имат и двете страни като от наша гледна точка, въпреки изказаните преди малко съмнения в ефективността на начина по който отразяват и пропагандират своята ориентация играят онези групировки, неправителствени организации, политически сили и изявени лидери и културни дейци, които направиха възможна „евроатлантическата ориентация“ и членството в НАТО. Защото членството в НАТО и наличието на чл. 5 от Устава на Алианса е най-съществената гаранция за националната ни сигурност и суверенитет. Трябва да се отдаде дължимото за крайния резултат както на дясноцентристките среди в българското общество, така и на представителите на част от българската левица, които направиха историческия компромис и също допринесоха за това развитие. А иначе, какво е нашето място / парченце във Вашингтонския пъзел е по-редно да питате някой американец. Ние можем само да разсъждаваме и гадаем, но е очевидно, че без намесата на Вашингтон ние не бихме се присъединили нито към НАТО, нито към ЕС. Очевидно ние сме геостратегически интересни за САЩ като страна от Черноморския регион, която може да изпълнява ролята на мост или посредник към Близкия и Средния изток, а в по-близък план – към Западните Балкани. САЩ очевидно желаят възможно по-малко конфликти в „задния двор“ на Европа , а същевременно се нуждаят от предимство за бъдеща активна роля в евро-средиземноморското пространство. Така стечението на обстоятелствата около Косовската криза позволиха реализацията на няколко важни задачи на българската външна политика.

Покрай ситуацията в Ирак и Сирия доста хора забравиха че Обама започна нов курс в Тихоокеанската политика на своята страна. Каква е ситуацията в Пасифика сега? Има ли реално противопоставяне между САЩ и Китай?

Военни бази на САЩ в Далечния изток и Пасифика

Противопоставянето в Тихоокеанския ареал е от изключително значение за развитието на международната обстановка. Противопоставяне между Китай и САЩ съществуват, въпреки че в определени моменти изглежда, че има известно разведряване в отношенията. Ябълката на раздора и същевременно панацея за сътрудничество са огромните икономически и финансови интереси, свързани с

взаимния търговски и финансов баланс и съперничеството за влияние в Азия и Пасифика. Когато говорим за тези и икономически, и военно-политически и стратегически съображения и мотиви, трябва задължително да включим и третия, не толкова огромен, но изключително важен играч – Япония. Съперничеството между Пекин и Токио за господството в Азия е исторически мотив с хилядолетна история като в момента от съществена важност е стремежът на Китай да стане първостепенна тихоокеанска военноморска сила, което закономерно поражда съществени страхове в Япония. Вашингтон се опитва да балансира като моралът и съюзническата лоялност би следвало да натежи в полза на Токио, но в същото време валутно-финансовите интереси (включително и около евентуални поръчки за участие в строежа на новите китайски кораби) може да наклони везните към Пекин. И тук се сещам за дебата между Обама и Ромни по въпросите на външната политика, когато значително време беше отделено на проблема за качеството на американското образование през призмата на знанията за света, които американчетата получават в училище – особено за ролята на Китай в световната политика.

САЩ участват в десетки мисии, хиляди войници са разквартирувани върху земното кълбо, а един полет на Ф-22 Раптор над Сирия струваше колкото космическата мисия на Индия до Марс. До кога може Америка да издържа на подобно финансово напрежение?

Като историк никога не бих рискувал с ясни прогнози, тъй като това е в сферата на езотериката или поне на футурологията. Огромните американски ангажименти в чужбина струват милиарди долари, но част от тях помпат американската икономика по посока на икономическия растеж, а именно този растеж дава брутен вътрешен продукт, осигуряващ на обикновените американци жизнен стандарт, заради който са обект на завист по света. САЩ ще

издържат на подобен финансов натиск докато са жизнено общество, което произвежда услуги и материални блага и търгува с тях и докато демографията е на тяхна страна. Когато станах студент в СУ през 1980 г. САЩ наброяваха население от около 210 млн. души. Сега гонят 350 млн. д. население като милиони емигранти доставят „свежа кръв“ на страната. Прибавете към това и мощта на Федералния резерв, който печата долари, увеличавайки публичния дълг на страната и вероятно ще си обясните как Америка е издържала до момента. Колко още ще продължи така – бъдещето ще покаже.

В чист исторически план професионалистът би се изкушил да сравнява САЩ с Испанската империя от времето на Фелипе II. Испанците са били водени от „теорията на доминото“ - т.е. ако загубят на едно място, империята им ще рухне в определена последователност. Има ли такова схващане сред управляващите среди във Вашингтон?

Сравнението е удачно, въпреки че може и да не отговаря съвсем точно на действителността. „Теорията на доминото“ има своето място при формирането на американската външна политика и водени от нея, САЩ в крайна сметка загубиха Виетнамската война. Страхът във Вашингтон в момента не е толкова от ефекта на рухващите плочки на доминото, по-скоро страхът е от срутването на една конструкция, която беше градена 25 години след 1990 г. и която в определен момент може да се окаже неудачна, ако разчита единствено на унилатералната американска намеса. Защото без обща съюзническа солидарност в рамките на НАТО (включително и с поемането на по-големи финансови задължения отвъд Вашингтон и Пентагона) и демонстрация на защита на

„трансатлантическата сигурност“ от страна на Европейския съюз сложната и глобална геополитическа ситуация не би могла да бъде овладяна от заплахи като тероризъм, фундаментализъм, климатични и екологични заплахи.

Испания е била най-силната държава в света за период от около 100 години. Колко време ще издържи единствената Суперсила?

Историците са винаги много силни в оценката на реалностите на днешния ден и в прогнозите в краткосрочен план, особено когато те се свързват с развиващи се или вече приключващи процеси. Същевременно историците са доста слаби в своите прогностични изяви и това е едно от обясненията защо твърде малко историци успяват на територията на реалната и ежедневна политика. По своите базисни икономически, геостратегически и военнополитически показатели САЩ са голямата сила на световната арена вече четвърт век. В условията на един динамично развиващ се свят всяка прогноза има хазартен характер и успехът ѝ зависи от скромността или алчността на автора ѝ. В тази връзка можем да заложим с известен риск за минимална загуба, че ситуацията ще бъде същата в рамките на следващите едно-две поколения. Дали ще запази позицията си повече ще зависи и от другите играчи в международните отношения, както и от евентуалната победа на една от двете тенденции в американската външна политика либерално идеалистичната и мисионерска линия или пък по познатия консервативен прагматизъм на реализма в международната геополитика.

Показател	САЩ 2011	Испания 1634
Армия (активен състав)	1 369 532	300 000
Съотношения спрямо следващата по големина армия	1:1 (Индия)	2:1 (Франция)
Бюджет за отбрана	\$640 000 000 000	\$6 400 000 000
-Процент от БВП	3,9%	???
-Дефицит спрямо прихода	???	200%
Военни ангажименти извън своя територия	3	4
Население	300 000 000	20 000 000*
Площ	9,857,306 km2	~ 9 000 000 km2
* - с Колониите и владенията в Европа Източници: Пол Кенеди – Възход и Падение на великите сили; http://en.wikipedia.org/wiki/United_States ; http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Armed_Forces John Eliot – Imperial Spain 1492 - 1700		

МАЙСКОТО ВЪСТАНИЕ В ПРАГА 1945 Г.

ЗАКЛЮЧИТЕЛЕН ЕТАП ОТ АНТИХИТЛЕРИСТКАТА СЪПРОТИВА

Искра Баева

Родена на 12 януари 1951 г. в София
Завършила специалност история в Софийския
университет "Св. Климент Охридски"
Специалист в Катедрата по нова и най-нова обща
история в Историческия факултет на Софийския
университет "Св. Климент Охридски" (1980 г.)
Кандидат на историческите науки (1982 г.), "Полската
селска партия на Ст. Миколайчик в периода на
утвърждаване на народнодемократичната власт в
Полша 1945 - 1948 г."
Старши асистент (1982 г.)
Главен асистент (1984 г.)
Доцент (1995 г.)
Професор (2012 г.)
Член на ФС на ИФ

Пражкото въстание и последвалата го Пражка операция на съветската армия слагат край на военните действия на европейския театър на Втората световна война. Въстанието на пражкото население избухва на 5 май – след падането на Берлин, когато безусловната капитулация на Германия е вече въпрос на дни. Най-боеспособната и значителната германска военна групировка – групата армии „Център“ с над 1 млн. войници и значителна бойна техника е разположена на територията на Чехия. В сражения с тази групировка съветската и американската армия започват освобождението на тази, последна останала окупирана европейска страна. След пълното освобождаване на Словакия в началото на април съветските войски настъпват в чешка зея от изток, а в края на април в Западна Чехия проникват американски войски.

Чешкият народ не очаква безучастно да дойде освобождението му отвън. През пролетта на 1945 г. съпротивителното движение, което в дългите години на окупация, последвали събитията от 15 март 1939 г., е приемало различни, но предимно пасивни форми на действие, се активизира. Със съветска помощ са създадени партизански отряди, в които рамо до рамо се сражават чехи и руснаци. Единадесетте партизански групи, прехвърлени на чешка територия през есента на 1944 г. нарастват до 120 отряда в началото на май 1945 г.¹ Повежда се „битка за ж.п. линиите“, чиято цел е да се затрудни придвижването и снабдяването на германските войски. В първите дни на май въоръжените акции стават толкова многобройни, че може да се говори за общо въстание на чешкия народ, макар и не подчинено на общ ръководен център. Въстания започват на 1 май в Пржеров, Визовице, Железен Брод, Велехрад и т.н. На гребена на революционната вълна, обхванала цяла Чехия, стихийно избухва и въстанието в Прага. Но това твърдение съвсем не означава, че то е неочаквано и че не е било предварително подготвяно².

За въстание в столицата се подготвят и двете крила на съпротивителното антихитлеристко движение в Чехия. Първото е ръководено от единствената организирана политическа сила в страната – Чехословашката комунистическа партия. В годините на войната словашките и чешките комунисти успяват да обединят около програмата си за антифашистка борба значителна част от населението и да създадат национален фронт на чехи и словаци³. Лондонското емигрантско чехословашко правителство под ръководството на предвоенния президент Едвард Бенеш е принудено да се съобрази с нарасналата роля на ЧКП. От 22 до 29 март в Москва се провеждат преговори между емигрантското правителство и московското ръководство на ЧКП, по време

¹ Недорезов, А. И. Национально-освободительное движение в Чехословакии 1938–1945. Москва, 1961, 311–317, 322.

² Пак там, 352–355; Fraidl, J. Kvetnpve povstani ve vychodnich Cechach 1945. Praha, 1975.

³ История на Чехословашката комунистическа партия. С., 1983, 165–186.

на които е постигнато споразумение за създаване на ново правителство на националния фронт на чехи и словаци⁴. Кошицкото правителство (наречено така по словашкия град, в който е обявено и работи) поема властта в освободените от съветската армия чехословашки територии и започва възстановяването на независимата чехословашка република на основата на широкодемократичната Кошицка програма⁵.

Новото правителство представлява политическо обединение на всички антифашистки партии и се опира на създадените в нелегалност национални комитети. В Прага също са създадени такива комитети, а в началото на 1945 г. започват усилия за изграждане на ръководен обединителен център - Чешки национален съвет. Той е окончателно оформен на 30 април като орган на Кошицкото правителство за Прага. Председател на ЧНС става професорът от Карловия университет Алберт Пражак, а негов заместник - комунистът Йозеф Смирковски⁶. ЧНС подготвя въоръжено въстание в Прага, което си поставя за цел да ликвидира протектората Чехия и Моравия и да установи властта на националния фронт на чехи и словаци и в столицата.

Буржоазното крило на антифашистката съпротива е създадено от партиите, участващи в лондонското емигрантско правителство, като основната цел в дейността му е да се възстанови Чехословакия според модела от първата Чехословашка република. След единствената въоръжена акция на това съпротивително крило - атентата срещу Хайдрих през 1942 г. и масовите репресии, които я последват, тези съпротивителни организации на практика почти преустановяват съществуването си. В заключителния период на войната представителите на буржоазното крило в Прага изразяват несъгласие с постигнатото в Москва споразумение и с Кошицката програма, която твърде

⁴ Недорезов, А. Цит. съч., 337-339.

⁵ Програмата е публикувана в: Готвалд, Клемент. Избрани речи и доклади. С., 1951, 137-153.

⁶ Bartosek, Karel. Prazke povstani 1945. Praha, 1965, 130-132.

видоизменя предвоенния държавен модел, и изграждат своя тактика за действие. Целта на тази тактика е да се изчака по-благоприятен момент, когато е приближило освобождението отвън и да извършат въоръжена акция и да заемат властта в столицата. Успех би имала тази акция, ако се извърши без участието на левите сили, наложили Московското споразумение за Кошицкото правителство. Тази акция е подготвяна според веднъж вече прилагания модел на взимането на властта - този, който създава независима чехословашка държава в края на Първата световна война, акцията от 28 октомври 1918 г.⁷

Барикада

Пражкото въстание има военни и политически цели. Военните предвиждат освобождаването на Прага със силите на въстаниците, унищожаването на германските

⁷ Пак там, 104–105.

окупационни войски в Протектората и подпомагането на военните действия на съюзниците от Антихитлеристката коалиция срещу германската група армии „Център“. Възможностите на пражкото население в това отношение са ограничени, но стремежът е да затруднят придвижването на германците като ги лишат от комуникационния център в Прага. Политическите цели на въстаналите са да се унищожи Протектората Чехия и Моравия и да се възстанови съществуването на Чехословакия, като това бъде обявено в нейната столица. Тук, по отношение на пътищата, двата лагера на съпротивата се разделят. ЧНС иска в Прага да се утвърди властта на Кошицкото правителство и това да стане с помощта на съветската армия, която вече е освободила немалки територии от източната част на страната. Плановете за въстанието предвиждат, особено като имат предвид трагичния пример на Варшавското въстание, да се изчака приближаването на червената армия и на всяка цена да се поддържа връзка с нейното командване. Определена е и примерна дата за избухване на въстанието – 7 май, понеделник, когато се предполага, че съветските войски ще са достатъчно близо, за да могат да окажат бърза и ефективна помощ.

Дейците от буржоазния лагер се готвят за възстановяване на предвоенна Чехословакия, затова предпочитат акцията да бъде извършена посредством предаването на властта от правителството на Протектората в техни ръце без масово въстание на пражкото население. За тази цел те търсят сътрудничеството и помощта на американските войски, които се намират доста по-близо от съветските - в Пилзен.

Ръководителите на западните съюзници също обсъждат въпроса дали американските войски трябва да се намесят в освобождението на Чехословакия и Прага. Особено активно защитава позицията за намеса е британският министър-председател Уинстън Чърчил, който и в послания до американския президент Хари Труман, и в указания до

британския военен щаб настоява американските войски да проникнат колкото се може по на изток в Чехословакия. Труман също се обръща към Държавния департамент с такъв въпрос и получава съгласие за такава военна акция. Обаче главнокомандуваният съюзническите войски в Европа ген. Дуайт Айзенхауър отговаря на предложението за настъпление, че първо трябва да се постигне споразумение със съветското командване и едва тогава, ако това се изисква от интереса на военните действия, американските войски могат да се насочат към Прага⁸.

Чешки войници

Основание изобщо да се обсъжда проблемът за участие на войските на западните съюзници в сраженията на чешка територия дава ходът на военните действия в заключителния етап от Втората световна война в Европа. Докато германските войски оказват ожесточена съпротива на

⁸ *Truman, H. S. Memoars. Vol. I. Year of Decision. New York, 1955, 239–244.*

източния си фронт срещу съветските войски, които са основният им сухопътен противник през всичките военни години след 22 юни 1941 г., то на западния фронт, след акцията при Ардените, те почти не оказват съпротива и предпочитат да се предават в плен на англо-американците. Пражкото въстание спира германците именно в това им движение на запад, за да могат в края на войната да се намерят в американски плен, а не да бъдат изправени пред неизвестна съдба, ако капитулират пред съветските войски.

При такива предварителни условия въстанието започва сутринта на 5 май, събота, два дни преди предварително определената от ЧСН дата. Пражани свалят германските надписи, окачват чешки знамена, арестуват и обезоръжават колаборанти и германци - още сутринта се чуват и първите въстанически изстрели. Голямо значение за развитието на въстанието има и превземането на големите промишлени предприятия – заводите „Шкода“, „Авия“, „Валтер“ и др. В тази акция най-голяма роля изиграват предварително изградените от Революционното профсъюзно движение (РПС) въоръжени групи⁹. Около обяд се завързва престрелка при сградата на Пражкото радио. В 12 ч. и 33 м. се разнася и първият открит радиосигнал от името на въстанала Прага. Пражани се обръщат за помощ към околните градове и партизанските отряди – да спрат настъплението на германски войски към столицата, а обръщението към съюзниците е да окажат помощ с оръжие и пряко настъпление към въстанала Прага. В съботния следобед жителите на Прага успяват да използват изненадата на 30-хилядната германска армия и да превземат почти целия град – пленени са хиляди пушки и автомати, 5 танка и бронирани коли, превзети са 10 от 12 моста над Вълтава, повечето от гарите, най-важните телефонни централи, радиото.

Въпреки че въстанието избухва стихийно и преждевременно ЧНС решава, че трябва да излезе от нелегалност и да го

⁹ Bartosek, K. Цит. съч, с. 121.

оглави, за да не бъде използвано от съперническия му буржоазен лагер. Спорове за ръководството на въстанието на 5 май съществуват. Правителството на Протектората се опитва да запази властта си като се съобрази с изменената обстановка. Следобед в радиото пристига министърът от това правителство Бинерт с писмо, подписано от още трима министри. В това писмо е обявено, че колаборантското чешко правителство е подало оставка още на 4 май и по такъв начин е дало възможност да се създаде ново правителство, без да се прекъсва приемствеността. Целта на това писмо е да се създаде ново подобно правителство, в което да участват само най-некомпрометираните министри и което да започне преговори за сепаративен мир с американците¹⁰. По този начин се прави един, макар и плах, опит ръководството на въстанието да бъде поето от буржоазното крило на съпротивата с помощта на колаборационните нейни кръгове. От друга страна ЧНС е единствената организация, в която участват и комунисти и при създаването се в края на войната международно разпределение силите, ЧНС се оказва единственият орган, способен и от международна гледна точка да поеме ръководството на въстанието.

Въпросът с ръководството е решен в полза на ЧНС, но по този начин не са преодолені всички съществуващи разногласия. Самият ЧНС е организация, в която участват представители на всички партии от Националния фронт, а някои от тях, напр. тези на Националната социалистическа партия не приемат Кошицката програма. Това създава сериозни трудности и разногласия в следващите, труди за въстанието дни. Липсва единодушие и във военното ръководство. То се осъществява от различни органи - военната комисия на ЧНС, ръководена от комунисти Вацлав Давид, но и от "командването Бартош", свързано с буржоазната съпротива и с военните сили на протектора,

¹⁰ Пак там, 31-33.

което се стреми към компромис, а не към сражения и революционни промени.

До вечерта на 5 май тактиката на въстанието е настъпателна, но вечерта след трезва преценка на съотношението на силите, военното ръководство решава да премине към отбранителни акции. По призив на ЧНС пражкото население, въпреки проливния дъжд построява повече от 1600 барикади, зад които с оръжие в ръка застават около 30 хол. въстаници. Преобладаващите сили на въстаниците се набират от работниците от големите предприятия, организирани от РПС. За една нощ Прага се покрива с барикади и това е очевидно доказателство, че ЧНС наистина е успял да стане общ ръководен център на въстанието¹¹.

През следващите два дена – 6 и 7 май, пред ЧНС стоят три големи въпроса. Първият засяга преговорите с германците. Още при избухването на въстанието е поставено искане за безусловна капитулация на германските окупационни войски около и в Прага. Германският администратор Франк отговаря със свои контраусловия, които предвиждат: 1. Да се запази животът и имуществото на германците в Прага (които наброяват 10 на сто от населението). 2. Да се даде възможност на германската армия да продължи борбата си срещу болшевизма. 3. Да им се осигурят комуникации и транспортни средства. Едва след като бъдат изпълнени тези условия Франк е готов да обяви Прага за свободен град¹². Ясно е, че тези условия са твърде далеч от политическите цели на въстаниците, но въпреки това в ЧНС започва оживен спор. Представителите на буржоазното крило са готови да се съгласят, за да се прекратят военните действия, които от втория ден на въстанието, 6 май, вече не са в полза на въстанала Прага. Благодарение на твърдата позиция на комунистите, че не бива да бъдат изобщо обсъждани компромисни решения, в 10 ч. сутринта на 7 май ЧНС взема

¹¹ Пак там, с. 147.

¹² Пак там, с. 170.

решение да се прекратят преговорите с германците и да се продължи борбата до пълна победа.

Вторият въпрос засяга предложението на Руската освободителна армия (т.н. власовци) да помогнат на въстаниците в сраженията им срещу германците. Власовците са се разбунтували срещу германското командване и търсят възможно по-изгодни условия за капитулация. Такава възможност им предлага Пражкото въстание. Квалифицираната военна помощ е крайно необходима на въстанала Прага и затова „командването Бартош“ извиква на помощ РОА. При обсъждане на предложената от власовците помощ в ЧНС се имат предвид политическите последици от едно такова сътрудничество и отново комунистите успяват да накарат мнозинството от Съвета да отхвърли военната помощ на РОА¹³. При това положение власовците, които влизат в Прага на 6 май, на 7 май я напускат в западна посока с надежда по-скоро да достигнат до американските части и да се предадат в плен.

Третият въпрос е за отношението към Трета американска армия, чието командване съобщава на въстанала Прага, че е готово да влезе в града на 8 май в 4 ч. сутринта, ако бъде официално повикано от ръководството на въстанието и ако дотогава съветските войски не са достигнали Прага. Това предложение предизвиква истинската криза в ЧНС. Мненията са поделени, но Й. Смирковски успява да убеди съвета, че като представителство на Кошицкото правителство ЧНС не може да иска сепаративна помощ само от единия от

¹³ Hech, R, M. Orzechowski. Historia Czechosłowacji. Warszawa, 1969, s. 405.

съюзниците от Антихитлеристката коалиция, а трябва да искат само да им бъде изпратено оръжие¹⁴.

Немски танк Щуг 3

Боевете в Прага показват, че въстаниците няма да могат сами да се справят с 10-хилядната германска армия и частите на СС. На 7 май в някои райони германците успяват да достигнат центъра на града и започват кървава разправа с населението. Положението се променя едва след като на 7 май са подписани предварителните документи за безусловната капитулация на Германия. Тогава командващият германските окупационни сили в Чехия ген. Тусен предлага на ЧНС да започнат преговори за осъществяване на капитулацията с посредничеството на международния Червен кръст. Преговорите започват в 10 ч. сутринта на 8 май. Първоначалното предложение на ЧНС поставя искане за безусловна капитулация, но то е

¹⁴ Bartosek, K. Цит. съч, с. 213.

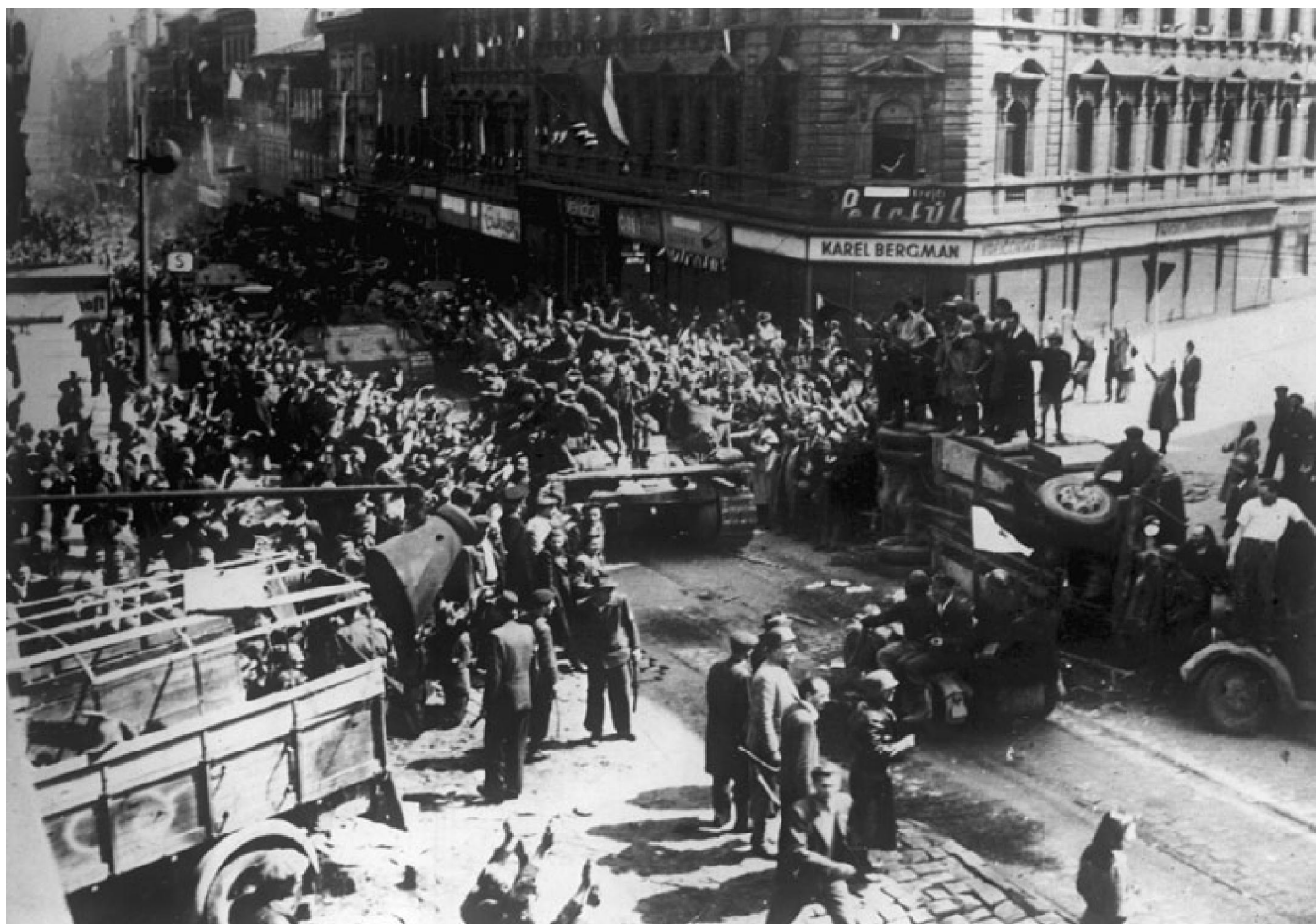
отхвърлено от германците и не може да бъде подкрепено от ЧНС със сила. Единственото искане на германците е да им бъде освободен пътят на запад. След продължителни спорове и като се има предвид, че военната сила е все още в ръцете на германските окупационни войски, в 18 ч. на същия ден се стига до съгласие.

Споразумението за германската капитулация, което предизвиква много спорове, предвижда германските войски да предадат цялото си тежко въоръжение, но да запазят лекото и заедно с него да получат свободен път на запад към американската армия, на която да се предадат в плен¹⁵. Това споразумение трудно може да се нарече безусловна капитулация и означава отстъпление от някои от основните цели на въстанието. Решението по-късно се преценява като грешка на ЧНС от политическа и военна гледна точка, защото позволява да вземат връх капитулантските тенденции. При истинската оценка на споразумението трябва обаче да се има предвид положението на въстаниците в сутринта на 8 май. Техните сили са на изчерпване, те не получават обещаното от американските оръжие, да се продължават сраженията е напълно безсмислено и би означавало единствено нови жертви към дадените вече няколко хиляди и нови разрушения в Златна Прага. Въпреки първоначалните планове ръководството на въстанието не успява да осъществи пряка връзка с командването на съветските войски и на 8 май то не е информирано за започналото светкавично настъпление към Прага на танковете на съветските генерали Лелюшенко и Рибалко.

Въпреки че от военна гледна точка споразумението е поражение за въстаниците, реалният резултат е, че Прага е свободна и в ръцете на представителите на Кошицкото правителство, Протекторатът е ликвидиран и по този начин са изпълнени основните политически цели на въстанието.

¹⁵ Пак там, 223-225.

Последният етап на Пражкото въстание съвпада с прякото включване на съветските войски в сраженията с отстъпващите германци. След 80 километров поход през нощта срещу 9 май, рано сутринта съветските танкове се посрещнати по улиците на Прага. В тези заключителни боеве загиват около 500 съветски войници¹⁶.

Посрещане на Червената армия

В Пражкото въстание участват и българи. Още при първия призив по радиото на 5 май няколко десетки български земеделски работници, градинари и интелигенти се включват във въоръжената борба на пражкото население. В сраженията при Пражкото радио загива и секретарят на комунистическата група Кънчо Кънев. На барикадите се сражават около 60 българи, от които загиват 26 и са погребани в общ гроб¹⁷.

¹⁶ Вторая мировая война. М., 1984, с. 524.

¹⁷ Dejiny ceskoslovensko-bulharskych vztahu. Praha, 1980, 378-379.

При общата оценка на Пражкото въстание трябва да се имат предвид два момента - военният и политическият. Във военно отношение боевете в Прага успяват да попречат на плановете на германското командване за отбранителни сражения срещу съветската армия и за изтегляне на колкото се може по-голяма част от техните войски на запад. Прага ангажира около 10-хилядна германска армия и в последните няколко дни на войната в Европа лишава фашистките войски от важни комуникации. В политическо отношение въстанието ликвидира окупационния режим и Протектората, става заключителен акорд на националноосвободителното движение на чешкия народ в годините на Втората световна война.

ЕВРОПА ВЪВ ВОЙНА 1618-1700

Александър Стоянов

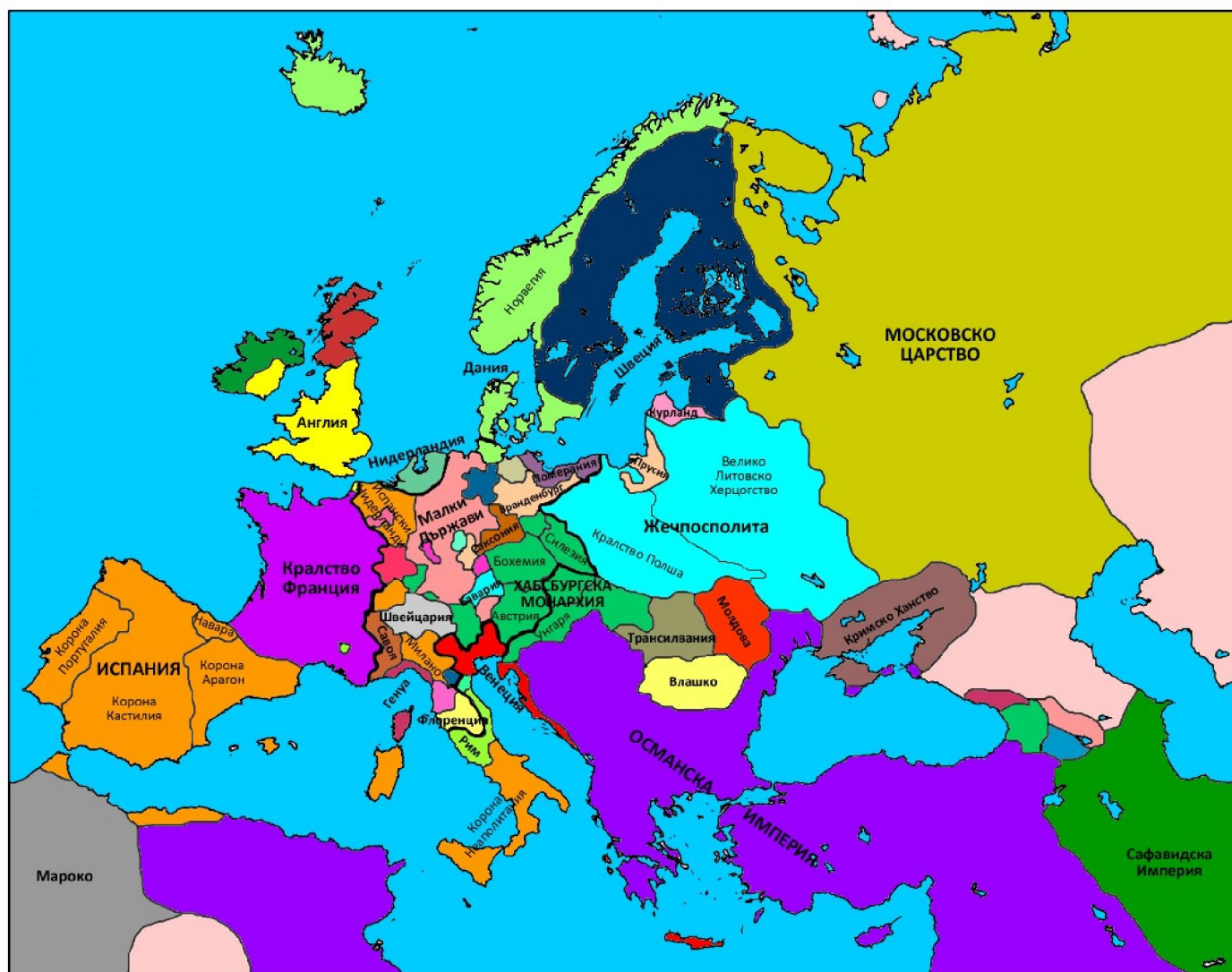
Вместо увод

Едно от най-трудните неща, с които един историк може да се захване е да обобщава поредица от исторически събития. Синтезирането на огромен по обем информация в ограничен брой страници изисква прецизното изстискване на най-важните събития, личности и теории и тяхното внимателно комплектуване в един текст. Когато това се прави в рамките на монография, задачата е неминуемо по-лесна, тъй като формата дава възможност за по-пространно разглеждане на различните елементи от историческите процеси. Когато, обаче, имаш пред себе си статия с всичките ѝ ограничения, нещата са доста по-сложни.

Далеч съм от мисълта, че настоящият текст може да бъде някакъв авторитет в областта на историческата наука и по-специално на военната история. Както обсъдихме с колегите от форума на Българска Наука, военната история има твърде много лица и интерпретации, за да може едно кратко повествование да изпълни всички цели, които автора му си е поставил. Поради тази причина, настоящата статия представлява обобщение на основните теми, за които си говорихме (или за които ни се искаше да си поговорим) по време на два от семинарите ни през месец ноември. Тези семинари се опитаха да дадат най-обща представа за военно-политическата обстановка в Европа през един от най-конфликтните периоди в нейната история – осемдесет и двете години между 1618 и 1700г. Самият брой на конфликтите – над тридесет, превръща обобщаването им в трудно постижима задача. Ето защо, ние ще се концентрираме не толкова върху конкретните конфликти, а по-скоро върху основните тенденции, главните военно-

политически мотиви и гео-политическите предпоставки, които седят зад тази колосална поредица от междудържавни конфронтации. За по-лесно и прецизно структуриране на текста, статията е разделена на подчасти, всяка от които максимално кратко и ясно ще се опита да предаде есенцията на дебатите. Предварително се извинявам за по-общият характер на текста, но от друга страна се надявам по-опростената информация да допадне на читателите, които имат по-ограничени познания върху разглеждания период.

Войните през първата половина на XVII век или как се воюва по нововремски

Европа в навечерието на Тридесетгодишната война, 1618 г.

Първата половина на XVII в. е характерна с това, че войната

е най-комерсиалния бизнес в Европа. Във войната инвестират крале и кралици, министри и херцози, епископи, авантюристи, и въобще всеки който притежава душа на покерджия и амбициите на принц, но от онези, за които ни разказва Макиавели. Тъй като става дума за сериозни инвестиции, всеки от „бизнесмените“ очаква максимална възвращаемост при максимално контролиран риск. С други думи големите сражения, в които играеш на принципа „всичко или нищо“ са крайно нежелани. От тук идва и продължителността на конфликтите, като дори по-дребните отнемат поне по 5-6 сезона за кампании. Другият проблем пред скоростното водене на война било ниското ниво на логистиката и нежеланието на владетелите да поддържат армии целогодишно, но за това после. Бедните градски прослойки и многочислените селски семейства осигуряват евтина и изобилна работна ръка, готова да се наеме при всеки, който предлага храна, пари и възможност за плячка. Религията и националността не били от значение – според някои документи в един баварски полк през 1634г. имало хора от 24 различни националности сред които 14 турци. Командири също не липсвали – дребни благородници – авантюристи, които виждали във военната кариера най-бързият път към издигането. Армиите били почти изцяло наемнически, тъй като „инвеститорите“ искали сравнително опитна работна ръка за сравнително кратко време, което означава че вербуването и обучаването на национална армия от доброволци не било практично. Както е добре известно, обаче, наемниците имат колкото плюсове, толкова и минуси. Те са опитни, кръвожадни и решителни, но тези качества личат само, когато им е добре платено и когато рискът за живота им не е прекалено висок. Две армии от наемници, на които не е плащано от месеци по вероятно ще предпочетат да се разминат на няколко километра и да плякосат околността, отколкото да излязат в открито сражение. Всъщност това било доста често явление. Дори армиите водени от големите имена често избягвали решителни действия. Така например една от най-ключовите

битки в Тридесетгодишната война – Лютцен (1632г.) се случила тъй като армиите на Валенщайн¹ и Густав II Адолф² се срещнали случайно в полята на Саксония. Надлъгването на наемническите капитани, разбира се, не е ново явление и датира още от епохата на кондотиерите в Италия (XIVв.). Разликата е в броя на армиите. Въпреки подправените списъци с наборници и високия процент дезертирели, армиите са чувствително по-големи. Това води след себе си две неща – по-трудни са за контролиране и е по-трудно две противникови армии да съществуват в една и съща област без да влязат в сражение. Поради тази причина, в края на всеки кампаниен сезон (октомври), армиите се изтегляли към своите „зимни квартири“. В идеалния случай тези квартири се намирали на територията на противникова или неутрална страна, тъй като армията била същинска напаст дори за държавата, за която се сражава. Липсата на решителни победи и протакането на бойните действия, обаче, често налагало през зимата армиите да напускат всички окупирани територии и да се изтеглят на своя територия. Не се заблуждавайте че това е характерно само за периода 1618-1659г. Проблемите с окупирането на вражески територии през зимните месеци остава нерешен чак до втората половина на XIXв, като Наполеоновите завоевания са по-скоро изключение, отколкото налагане на нова тенденция. След години на нерешително воюване пред държавите оставали два варианта – или да притискат своите пълководци да водят решително сражение, или да търсят начин да сключат мир. Обикновено първият вариант водел до втория, като разликата била такава, че след решителна победа условията за победителя били далеч по-изгодни,

¹ Албрехте Венцел Еузебиус фон Валенщайн (1583-1634г.) - чешки дребен аристократ, издигнал се до главнокомандващи имперските армии на Хабсбургската монархия. След като е освободен от императора през 1630г. Е повикан отново на служба през 1631г. Разочарован от отношението на императора решава да поеме по свой собствен път. Обвинен за изменник и предател на Империята, убит от верни на императора английски наемници през 1634г.

² Густав II Адолф (1594-1631г.) Крал на Швеция, реформатор и опитен пълководец. Води кралството сив поредица от войни, в което шведската армия се превръща в най-боеспособната армия в Европа. Наричан „Лъвът на Севера“, Густав е смятан за защитник на протестантството. Убит от хърватски „хайдук“ в битката при Лютцен (1632г.)

както се случило в т.нар. Торстенсонова война (1643-47г.), в която шведите категорично побеждават датчаните и им отнемат значителни територии в южна Скандинавия. Повечето войни, обаче завършвали с възстановяването на *status quo ante bellum*, без да доведат до някакви значителни териториални или политически промени, а основно източвали хазните на воюващите.

Как се плаща за армия през първата половина на XVII век?

Воденето на войни било едно нещо, но плащането за тях изисквало съвсем друга комбинация от методи. За разлика от днес, когато едва 5-6% от бюджета на повечето държави отива за военни цели, през XVIIв. Войните редовно поглъщали между 70 и 120% от държавните приходи. Понякога този процент можел да достигне доста повече от 120. За да плати непосилните суми държавата прибегвала до цяла поредица от ортодоксални и неортодоксални финансови прийоми – допълнителни данъци и акцизи, налагане на такси, събирането на контрибуции, плячкосване на завладените вражески земи, взимането на огромни заеми, залагането на държавни монополи, отдаване а част от териториите като гаранция за заеми и т.н. Понякога тези методи помагали, понякога дори те не били достатъчни и често минавали по няколко месеца или дори години, в които на армиите не се плащало. Това, разбира се, водело в най-добрия случай до отказ от водене на сражения, а в най-лошите – до бунт и/или преминаване на армията на страната на врага.

Когато държавата нямала пари, отделни независими наемнически капитани (като например Валенщайн), предлагали сами да плащат на армията си в замяна на пълна свобода за назначаване на команден състав и секвестриране на необходимите продоволствия от окупираните територии. В добавка подобни личност получавали щедри титли и рангове

в армията. Тази практика довела до т.нар. Принцип „войната се храни от войната“, според който армиите трябвало, поне на теория, да са самодостатъчни на базата на конфискации и изкупуване на провизии, оръжие и боеприпаси. Това, разбира се, било само теоретично, тъй като личните ресурси на командирите рядко стигали за повече от 2-3 сезона. Ако за това време съответният генерал не успявал да намери нови средства, се налагало да прибегва към плячкосване и/или взимане на заеми от кредитори. Това водело до бързото разоряване на териториите, намиращи се в обсега на военните действия, както и на кредиторите, които не могли да разчитат на никаква правна закрила, която да им гарантира връщането на парите. Ето защо финансовите къщи предпочитали да дават заеми на държави, а не на частни лица, тъй като държавите залагали част от бюджета си или някой монопол преди да получат парите. Ако някой владетел не си плащал лихвите, финансовите къщи повсеместно затваряли вратите си за него. Разликата с днес била, че кредитния рейтинг не се измервал в проценти а в репутация, която била зорко следена от големите финансови фамилии.

Без значение от методите за финансиране, продължителните конфликти изцеждали държавите и фалитите били често срещан феномен. Пикът на военното финансово бреме бил достигнат век по-късно – през Седемгодишната война (1756-63г.), но корените на проблема се утвърдили през разглеждания от нас период – първата половина на XVIIв. Тридесетгодишната война ни предлага чудесен пример за това, както продължителните военни разходи могат да поставят дори големите държави на колене.

През 1642г. Когато започват първите преговори за примирие, Хабсбургската монархия (Австрия) воюва вече от 24 години, Испания – от 21 години, Швеция – от 10г. а Франция – от 7 години. Войната продължава до 1648г.. а Франция и Испания воюват още едно десетилетие до 1659г. В крайна сметка Испания излиза финансово съсипана а Франция е на ръба.

Австрия няма да воюва две десетилетия след 1648г. Швеция е единствената държава, която продължава да води по-активни кампании, благодарение на факта, че на нейна територия не стъпва нито една вражеска армия. Някои историци се опитват да посочат драстични скокове в размерите на армиите, но това, което често се забравя, е че големите числа по-скоро показват броя на всички ангажирани армии в дадена война, докато войниците активни в съответните кампании са доста по-малко.³ Фалшифицирането на официалните документи от страна на командирите е една от причините за преувеличаването на реалните пропорции на армиите, както и за огромните разходи на държавите, които разполагат, например, със 15 000 души, а но плащат на наемниците като за 30 000. Разликата отивала в джоба на командирите, а самите войници често получавали само толкова, колкото да могат да си купят самун хляб и халба бира.

Така, за доста от наемните капитани, войната се оказвала средство за бързо забогатяване. Именно тази тенденция довела държавниците до идеята за замяна на скъпите и неефективни армии от наемници с войски, набирани, издържани и командвани директно от държавата. Оказало се също така, че за „инвеститорите“ било по-евтино да наемат армиите за цялата година, отколкото да разпускат силите си в края на всеки сезон и да ги наемат отново на следващия. Така се създаде основата за формиране на професионалните постоянни армии, които доминирали бойните полета на Европа през следващия XVIIIв.

³ Джефри Паркър, например, изчислява че Испания разполага с 300 000 души през 1635г., а Франция с около 200 000 към 1640г. Истината е, че полевите армии рядко са надхвърляли 15-20 000 души, а що се отнася до големите числа, то те се нуждаят от сериозно преразглеждане, както доказва историка Джон Лин, който доказва, че армията на Луи XIV всъщност е наброявала не повече от 300 000 души в зенита си, вместо предполагаемите 450 000 души. Това се отнася за малко по-късен период, но принципите на изчисление, заложили от Лин, важат и за периода на тридесетгодишната Война.

Каква е ролята на личността за решаване изхода от конфликтите?

Един от основните елементи, които характеризирали маниера на водене на война през Новото Време били личностите. Личните прищевки на кралете, междуособиците между министри и аристократи, амбициите и алчността на командирите били все неща, които могли да прекратят или започнат война. Всички тези фактори оказвали голямо влияние и на хода на отделните кампании. Валенщайн, например, бил страстен последовател на астрологията и преди всяка по-важна стъпка се допитвал до личните си астролози, които му изготвяли хороскоп. Често се случвало да отказва да даде сражение само защото звездите не предвиждали щастлив изход. Луи Бурбон, Принцът на Конде обичал да прекарва зимата в Париж, където шурмувал подстъпите към френските проститутки със същата страст, с която лятото лично повеждал шурмовете срещу испанските армии. За целта, обаче, изтеглял армиите си обратно във френска територия, тъй като иначе трябвало да остава в окупираните територии.

Кралете, със своята значителна власт, не оставали по-назад. Император Фердинанд II, воден от своя уж ревностен католицизъм (или по-скоро от прекомерна алчност) пропилял военните победи на армиите си, като издал едикт, с който настроил всички германски протестанти срещу себе си, което развързало ръцете на Густав II Адолф да се включи във войната, която иначе можела да завърши през 1631г. Вместо 17 години по-късно. Луи XIII почти провалил обсадата на Ларошел заради своята нерешителност и страха, че кампанията може да влоши и без това разклатеното му здраве. Единствено упоритостта на кардинал Ришельо спасила похода срещу хугенотите от провал. Но пороците не били единствените фактори. Ришельо бил хилаво, болнаво дете, което обаче имало силен дух. Като дете кардиналът тренирал редовно и се научил да се боли с множеството си

заболявания. Подобна била и съдбата на маршал Тюрен, който бил пелтек като дете, и също така страдал от редица физически недъзи. Силната воля му помогнала да поправи говора си, а физическите упражнения надмогнали дефектите му и маршалът се превърнал в една от най-представителните личности във Франция. Храбростта в битка също била изключително важна. Густав II Адолф и неговият маршал Торстенсон често водели лично армиите си в битка. Можем да посочим още имената на Бернарт Сакс-Ваймар⁴, Конде, Тюрен, Йохан фон Тили⁵ и Станислав Кониечполски⁶, всеки един от които мотивирал своите войници с личния си пример. Без значение дали заставали начело на французи, поляци, руснаци или англичани, храбрите командири били гордост за своите войници, като често авторитета на пълководеца бил тънката линия, която дележала армията от открит бунт.

Силните, харизматични водачи били изключително важни за изхода от една война. Парламентът в Англия никога не би спечелил войната с краля, ако Оливър Кромвел и Томас Феърфакс не командваха армиите на парламентаристите. Австрия издържа 30 години във война не на последно място и заради пореицата от талантиливи германски, валонски и италиански пълководци – Галас, Пиколомини, Валенщайн и Бокюи, които съумяват да мотивират войниците си и да задържат иначе хаотичните наемнически групи в една относително хомогенна армия.

⁴ Бернарт Сакс-Ваймар (1604-1639г.) е немски благородник, служил като пълководец на страната на Швеция и Франция. Победите му са ключови за контрирането на Хабсбургската военна мощ.

⁵ Йохан Церкалес граф фон Тили (1559-1632г.) е фламандски пълководец, служил като галвнокомандващ на Баварската, а по-късно и на имперската армии. Един от най-опитните командири на своето време. Допуска войниците му да опожарят Магдебург през 1631г. Умира в битката при Рейн ам Лех през 1632г.

⁶ Станислав Кониечполски (1590-1646г.) е полски аристократ и пълководец, прочул се във войните срещу Швеция, Русия и Османската империя. Кониечполски е един от най-опитните командири в полската история. Служи като Главен Коронен Хетман (втори военен ранг след краля). Умира, вероятно по време на секс със втората си, 16-годишна съпруга, заради предозиране с афродизиак.

Кои са основните военно-политически играчи?

За разлика от XVIв., когато всеки владетел можел да се окаже важен за изхода на конфликтите и често малките държавици препъвали монархиите-колоси по пътя към победата, войните през XVIIв. се печелели от тези, които максимално дълго можели да плащат на наемниците и да компенсират финансовите си дефицити със заеми, гарантирани с монополи.

Така постепенно се открила една поредица от по-големи и по-заможни държави, които хвърлили сянка върху по-дребните си съседи и опоненти. Франция и Испания били безспорно най-богатите държави в Европа към 1618г., като към тях можем да добавим и Нидерландската Република, която се превърнала в банково и търговско ядро на Европа. След тях можем да поставим Хабсбургската монархия, която на базата на имперската титла на Свещената Римска империя, както и на богатите чешки провинции съумявала да мобилизира относително стабилен капитал. Въпреки това, войните на австрийските Хабсбурги били подчинени до голяма степен на възможността за финансови субсидии от страна на испанските им братовчеди.

Трета категория страни били Полша, Дания, Швеция и Англия, които заради по-неплодородните си територии и по-малкото население трябвало да водят по-предпазлива външна политика. Конфликтите, в които влизали тези страни били доста по-ограничени като време и интензитет на бойните действия. Швеция била единствената, която успявала да воюва по-продължително и то защото армиите ѝ се сражавали на чужда територия, командвани от поредица от опитни крале-войни и генерали, които успяват да извлекат максимума от своите войници. Като последна категориш можем да отделим двата източни гиганта – Русия и Османската империя. Русия била силно отслабена от „Размирните Времена“ (1603-1613г.), но към 1631г. цар Алксей Романов успял да мобилизира ресурсите на Русия за

поредната война с Полша, която периодично се подновявала през следващите десетилетия.

Османската империя преминала през тежка финансова рецесия в края на XVIв., която била следствие от цялостната европейска финансова криза, но към 1618г. Султаните властвали над обширна и стабилна държава. Това, което им попречило да водят активна политика в Европа била хроничната война срещу Сафавидите в Иран, която се точела още от 1520г. След 1600г. Персийският шах Аббас I Сафави повел агресивна политика срещу османците, окупирайки голямата част от днешен Ирак. Едва през 1640г. османците успели да ликвидират персийската заплаха и да си върнат загубените територии. Междувременно Полумесецът се вплел в поредица от по-малки конфликти с Полша, които продължили до 1699г. почти без прекъсване. Няколкото войни с Австрия допълвали военните ангажменти на Истанбул, но като цяло поне до 1640г. османските усилия били насочени на изток.

Периодът 1618-1659г. отбелязал постепенния упадък на старите търговски републики Венеция и Генуа, както и окончателното отслабване на системата на Ханзата, която отстъпила място на противоборството на балтийските монархии. Засилването на големите монархии довело да обезличаване на повечето малки държави, каро изключение правели трите германски елктората Бранденбург, Саксония и Бавария, които продължили да играят важна роля на европейската политическа сцена.

След 1640г. Португалия отново се върнала на политическата сцена, след като династията Браганца успяла да измести испанските Хабсбурги. Лисабон, обаче, никога не успял да възвърне старата си позиция на първа морска сила, завинаги изместен от флотите на Англия и Нидерландия, които опустошили голяма част от португалските колонии.

Европа след края на Тридесетгодишната война, 1648 г.

Да обобщим

Конфликтите от първата половина на XVIIв. изиграли важна роля за развитието на военното дело в Европа не толкова в техническо, колкото в административно, логистично и финансово отношение. Тридесетгодишната война и останалите конфликти в периода се превърнали в катализатор за професионализирането на армиите и превръщането им от нередовни и наемни в постоянни и, поне частично, национални. Швеция първа използвала своето собствено население като ядро за армията си. Този пример бил последван от Англия и Франция, а в последствие и от Австрия и Бранденбург-Прусия. Полша, Русия и Османската империя продължили да използват по-различна система за

мобилизиране на армиите си, което се дължало колкото на административната им система, толкова и на географските и гео-политически специфики на изтока, с които западните държави все още им предстоело да се сблъскат. Не бива да поставяме етикети като напредничави или назадничави страни и армии, особено през XVIIв., когато западноевропейските армии по нищо не превъзхождали своите източни еквиваленти. Нивото на въоръжението било почти идентично, като мускетът с фитилен затвор си останал основно оръжие поне до 1650г. В комбинация с пиката. Едва след 1660г. Мускетът с кремъчен затвор започнал да навлиза в масова употреба. Иновации се наблюдавали по-скоро в артилерията, където калибровката и подвижността на отделните оръдия започнали да играят важна роля за развитието на сраженията. Обсадното дело не се променило особено през този период и звездовидните, бастioniрани крепости, създадени в Италия през предходното столетие си останали най-значителната форма на укрепление, познато в Европа. Във военно-морската надпревара между Испания, Нидерландия и Англия се родили поредица от иновации, които засегнали развитието на корабостроенето и навигацията. Новите по-добри и по-добре снабдени кораби кръстосвали тесните европейски морета и океаните с еднаква лекота. Въпреки това, още около столетие в Балтийски и Средиземно море галерите останали доминиращия вид плавателни съдове.

В административно и финансово отношение държавите били принудени да разработят сложна система от фискални прийоми, чрез които да се опитат да превъзмогнат постоянно-увеличаващото се бреме на войните. Дали централизираната бюрокрация родила професионалните армии или обратното остава предмет на разгорещени дебати сред историците. Факт е, обаче, че двете вървели ръка за ръка в изграждането на монархиите от времето на Просвещението. Ако крале като Луи XIV и Карл XI могли да разчитат на добре подготвени армии и стабилна бюрокрация,

то те го дължели на своите предци, които чрез опита си от войните в периода 1618-1659г. положили началото на съвременната европейска държавност.

Трансформациите в европейското военно дело 1660-1700

Карта на Европа в 1660 г.

Ако в началото на XVIIв. говорим за мащабно разгръщане на вече утвърдени военни практики, от средата на века насетне се налагат редица промени, които качествено и количествено изменят пропорциите на европейските конфликти. Настоящата статия няма за цел да разглежда конкретни съревнования между две или повече държави, а ще се стреми да очертае основните посоки, в които се

развива европейското военно изкуство след 1660г.

Защо се промени войната?

Когато за кратък период от време определен регион от света акумулира голям брой конфликти, това оказва както количествено, така и качествено изменение в тяхната природа. Как точно става това? На първо място, държавите, участвали в тези конфликти са принудени да преустроят цялата система – икономическа, социална и административна, към реалностите на войната. Създават се специални служби и постове в администрацията, които отговарят за изпълнението на всички военни функции в държавата. Паралелно с това армиите са принудени да развиват своите характеристики в крак с тези на враговете си. Усложнява се йерархията, появяват се нови чинове, които да изпълняват новите задачи, променя се въоръжението, както и структурата и числения състав на армията. Обществото от своя страна изразява готовност да плаща допълнителни разходи за да покрие издръжката на силна и добре снабдена армия, която да държи враговете и техните постоянни грабежи далеч от домовете на хората. По този начин се създава един цялостен комплекс, който служи като основа за еволюцията не само на военното, но и на всички сфери на живота в една страна, обвързани с воденето на война. Ако днес повечето силни държави могат да си позволят да пренесат войната изцяло на вражеска земя, в средата на XVIIв. нито една от „великите сили“ не е била застрахована от това врага да проникне на нейна територия и да опустоши владенията ѝ. В този смисъл и кралете, и обществото са били склонни да вложат сериозни суми в това да гарантират безопасността на своите земи. Между 1618 и 1660г. Европа преживява повече от двадесет конфликта, много от които засягат по над 5 държави едновременно. Простата математика ни показва, че средно на всеки две години се е водела по една война. Подобна честота остава без паралел в историята на стария континент за който и да е

друг период от 50 години през последното хилядолетие. Честите конфликти водят до огромни финансови, човешки и материални загуби, които стряскат владетелите и обществата и водят до едно преосмисляне на конфликтите. Ако до 1660г. войната е била бизнес, ръководен от наемни капитани и генерали, които се намирили под слаб, или на моменти почти никакъв, контрол от страна на държавите, след 1660г. нещата започват постепенно да се променят.

От сепаратизъм към централизирана монархия

Ренесансът и Ранното Ново време са епоха, в която кралете все още имат относително ограничена власт върху всичките си земи. Феодалната система от Средновековието вече е преодоляна и монархиите в Европа, било то малки или големи имат доста по-директен контрол над своите територии отколкото, да кажем, през XIII в. Въпреки това, в сравнение с по-късните периоди от политическото развитие на континента, властта на крале, графове и херцози в периода 1500-1660 изглежда повече или по-малко незначителна. Причината за това е огромната роля, която аристокрацията продължава да играе във взимането на решения и администрирането на страната. Първите опити на владетелите да променят статуквото датират от края на XIVв., когато в херцогство Бургундия започва формирането на една нова институция, която ще доминира политиката на европейските монархии до края на XVIIв. - Дворът. Целта на дворецът е проста и гениална – чрез система от раздаване на привилегии, отличия и задължения, монархът се опитва да обвърже висшата аристокрация колкото се може по-плътено към себе си. По този начин, без да притежава реална власт, владетелят издига своята собствена значимост над тази на аристократите Тази система бавно и постепенно започва да дава своите плодове, но към 1600г. все още съществуват доста и мощни благородници в повечето европейски монархии. Войните, които избухват след тази условна дата често се превръщат в арена, на която крале и аристократи

застават на различни страни, за да разрешат споровете си. Така става в Свещената Римска империя, Франция, Англия и Полша.

Тук няма как изчерпателно да разгледаме процесите, тъй като във всяка отделна държава те следват свой собствен ритъм. Най-простия принцип, който можем да изведем е, че към 1660г. всяка една от монархиите създава механизми, с които краля може да доминира своята аристокрация. Но тези механизми са само 50% от уравнението. Останалите 50% се

Луи XIV (1638-1715г.) - Френски крал (1643-1715г.), символ на Абсолютизма в Европа. Амбицията му да доведе Франция до естествени граници, съчетана с манията му към величие водят до издигането и рухването на френската мощ.

коренят в личността на всеки отделен владетел. Силен, целенасочен владетел, като Луи XIV например, използвал умело тези механизми,

докато болнавия и слаб испанския крал Карлос II⁷ бил напълно неспособен да постигне това. От друга страна, напълно погрешно е и схващането, базирано на изследванията на Норберт Елиас⁸, че абсолютната монархия

⁷ Испански крал от 1665 до 1700г., под чието управление кралството изпаднало в тежка политическа, икономическа и военна криза, свързана с дезинтегриране на армията, поредица от поражения по фронтовете и изоставане на икономиката на монархията спрямо останалите водещи европейски сили. Карлос бил болен от цял куп наследствени заболявания, бил стерил и с изоставащо ментално развитие. Това се дължи на факта, че майка му и баща му, както и техните родители са първи братовчеди.

⁸ Немски историк от периода на Позитивизма, който съставя първия голям и подробен труд за развитието на кралската институция и кралския двор в епохата на Новото време. Трудовете му се приемат за постулат в западната историография до средата на 80-те години на миналия век.

ликвидира аристокрацията като активно политическо звено. Изследвания, посветени на финансите на абсолютните монархии, както и на начина по който се вземали важните политически решения показва, че владетелите продължават да разчитат на своите благородници. Разликата била в това, че кралете успели чрез манипулиране на различните дворцови фракции да налагат своята политика, преодолявайки опозицията на отделни групи или индивиди. От друга страна, аристократите били склонни да финансират държавните начинания в замяна на управленчески и почетни длъжности и известни облаги при реализирането тези кралски проекти. Но основния инструмент за контрол на аристокрацията се оказала армията.

След 1660г. кралете наложили монопол над армиите. Така те разполагали с единствената законна въоръжена сила в земите си, а от друга страна създали нова сфера, където да раздават командни постове на верните си аристократи. Главна заслуга за това имали множеството конфликти в периода до 1660г. Десетилетията войни изтощили аристократите авантюристи и в крайна сметка само владетелите, подкрепени от държавните хазни съумели да поддържат постоянни военни формирования под свое командване. Така, след 1660г., владетелите, които държали под свое командване единствените останали въоръжени сили, можели да наложат на своята аристокрация да се откаже от правото на частни въоръжени сили. Този превес на силите, обаче, бил крехък и владетелите отново се наложило да създадат способ, чрез който да включат аристокрацията в системата на редовните постоянни армии. За целта започнали мащабни военни преобразования, които завинаги променили лицето на военното дело в Европа.

Военните реформи 1660 – 1700

Целта на повсеместните военни реформи била да отговори на предизвикателствата на новата епоха. Нужно били по-добро,

централизирано командване, което да замени несигурните и непредвидими наемнически капитани. Трябвало да се изгради една по-сложна система на снабдяване, която да понесе бремето на нарасналата численост на армиите.

Не на последно място, владетели и министри започнали да търсят по-ефективни начини за набиране на войници с цел да избягат от остарялата система на напълно наемнически армии. За да постигнат желания ефект, владетелите, лично или чрез своите министри, започнали да налагат нови закони и административни практики, които да подчинят войната и нейните различни аспекти на кралската администрация.

На първо място, както отбелязахме по-горе, аристокрацията трябвало да бъде приобщена към новите армии. За целта, офицерския корпус на армията се попълвал изключително от средите на аристокрацията. По този начин владетеля постигнал две цели едновременно – от една страна на базата на ордени, чинове и титли обвързва аристокрацията още повече към себе си, от друга си осигурява команден състав, който за разлика от старите наемници и авантюристи е свързан с армията не само на базата на заплащането, но също така и по критерии като чест и социално положение, които мотивират командирите и намаляват риска за дезертиране или преминаване на страната на врага – все проблеми, които са често срещани през периода преди 1660г.

Отново с цел да се засили сплотеността на отделните части, както и да се повиши бойният им морал и предаността към краля и кралството, в Европа започнал процес на налагане и стандартизиране на униформите.

Френски войник от времето на Луи XIV

До 1660г., армиите в Европа нямали строго индивидуални униформи. Обикновено отличителните знаци на войниците били ленти плат в определен цвят, които се връзвали или през рамо, или на шлемовете или пък на ръцете над лакътя. Тези ленти лесно се махали и се заменяли с други, в друг цвят, ако хода на сражението не допадал на съответното отделение войници. Държавите започнали да въвеждат различни стандартни цветове за своите войски, като отделните полкове и роти имали свои отличителни знаци, които се пришивали към

униформата – на яката или на раменете.

Хазната започнала да отделя средства за стандартното въоръжаване на своята армия, като често пъти поръчките за дрехи и мунции се давали на местни манифактури с цел да се стимулира икономиката на страната. Към 1700г. всички големи армии в Западна Европа имали свои униформи. След 1704г. Униформи били въведени и в Русия. В Османската империя униформите били въведени след реформите на Махмуд II в началото на XIX в.

Паралелно със стандартизирането на униформите, започнало и стандартизиране на оръжията. След 1660г., подобно на

армията, военната индустрия се превърнала в кралски монопол. Оръжейните манифактури били преустроени така, че да произвеждат едни и същи по калибър и модел огнестрелни и хладни оръжия. Това доста улеснило снабдяването с муниции и замяната на повредени оръжия, без това да повлияе на логистиката на армията. До колко тази промяна се реализирала в рамките на XVIIв. остава загадка, но според повечето западни военни историци, към 1700г. Франция, Англия, Холандия, Австрия, Швеция и Прусия били стандартизирали своята оръжейна индустрия. В Русия проблема с разминаването на калибровката останал и след Наполеоновите войни, През 1815г. в руската армия били регистрирани над 20 различни калибъра огнестрелно оръжие. Данните за османската армия са още по-оскъдни, но вероятно след поредицата от превъоръжавания след 1856г. този проблем бил отстранен, поне що се отнася до редовните аскери.

Реформи започнали и в системата на върховното командване и снабдяването. Тук водеща роля изиграла Хабсбургската монархия, която още през XVIв. създала висш военен съвет към владетеля, който ръководел армиите и снабдяването им. В хода на Тридесетгодишната война и последвалите я конфликти с Франция и Османската империя, тази институция изкристализирала и към 1700г. била една от най-модерните подобни структури в Европа, без точен еквивалент в останалите големи армии. В тази насока вървели и реформите на Петър в Русия. Императорът вървял към създаване на военна колегия (министерство), която да организира всички аспекти на тилвата поддръжка на армиите. Отделно от това, преди всяко голямо сражение и операция, Петър провеждал военен съвет, където внимателно изслушвал и коментирал забележките на своите генерали. В Швеция, където кралете-воини от династията Васа обичали лично да водят армиите си, принципа на поделена отговорност на върха така и не се появил до 1700г. Във Франция кралят рядко се месел във военните действия и

делегираше на своите генерали-аристократи пълната отговорност и командване на армията. В Англия Парламента гласуваше назначаването на командирите и разпределението на военните ресурси, докато на краля била отделена една по символична позиция, въпреки че Уилям III и по-късно Джордж I активно участвали във военните действия и поемали ролята си на главнокомандващи.

Що се отнася до снабдяването, отново на австрийците принадлежала идеята за съставяне на маршрути от снабдителни пунктове, които да поемат снабдяването на армиите по основните военни маршрути. Тази идея, обаче, не била лично тяхна, а била възприета от османците, които използвали система от военни пътища още от времето на Сюлейман I. Параметрите на снабдяването се разширили още повече с разрастването на военната индустрия и нейната материална база. За целите на снабдяване на манифактурите и транспортиране на муниции, храни и оръжия към снабдителни центрове започнало изграждането на държавни пътни мрежи от канали и сухопътни трасета. За да се улесни тази система, кралете премахнали между-провинциалните мита и такси, поставяйки началото на общо-държавните пазари. С цел да се управлява разширяващата се снабдителна система започнало създаването на интендантски служби по места, които постепенно били централизирани в една обща система, подчинена на отделните военни колегии и министерства.

Друга важна промяна, която настъпила била въвеждането на нови методи за набиране на войници. За целта местната бюрокрация започнала да води регистри на населението, да извършва преброявания и да зачислява годните за военна служба. На базата на тази документация, често чрез жребии, се определял броя на наборниците, които трябвало да постъпят на служба. Тази система започнала постепенното си развитие след 1660г., към 1700г. била все още в начален стадий, а разцвела си достигнала след 1795г. с въвеждането

на националните армии. До 1700г. по-голямата част от наборниците все още се набирали чрез доброволци, тъй като системата на жребите била доста корумпирана и често се случвали измами с точния брой на записаните войници.

Военно-технически промени 1660-1700

Паралелно с централизирането и бюрократизирането на армиите, в Европа се случили и няколко значими технически промени, които дали сериозен тласък на развитието на военното дело. Повечето от тях се породили във Франция, благодарение на постоянната бойна готовност на френските сили след 1660г., когато амбициите на Луи XIV се нуждаели от солидна военна подплата.

Благодарение на значителните си финансови ресурси, Франция започнала превъоръжаване на своята армия, подпомогнато от стандартизирането на видовете оръжия, за което споменахме по-горе. На въоръжение били въведени мускетите с кремъчен затвор, които били по-бързи и по-точни от своите предшественици с фитилен затвор. Друго предимство било и по-малкото им тегло, което вече не изисквало употребата на поддържаща „вилаца“. Това сериозно помогнало за по-бързото предвижване на войниците и по-лесното усвояване на новото оръжие.

В допълнение към новия вид мускети, френския маршал и инженер Вобан измислил едно просто но гениално нововъведение – щикът. С един удар били свалени два проблема. От една страна мускетарите вече не били така беззащитни и могли да използват оръжията си и като хладни при нужда. От друга страна, поставянето на щика премахнало необходимостта от подреждане на карета пиконосци, които да пазят пехотата от кавалерийски атаки. Това довело до 100% въоръжаване на пехотата с огнестрелно оръжие, заменяйки старото съотношение между мускетари и пиконосци което било приблизително 70% към

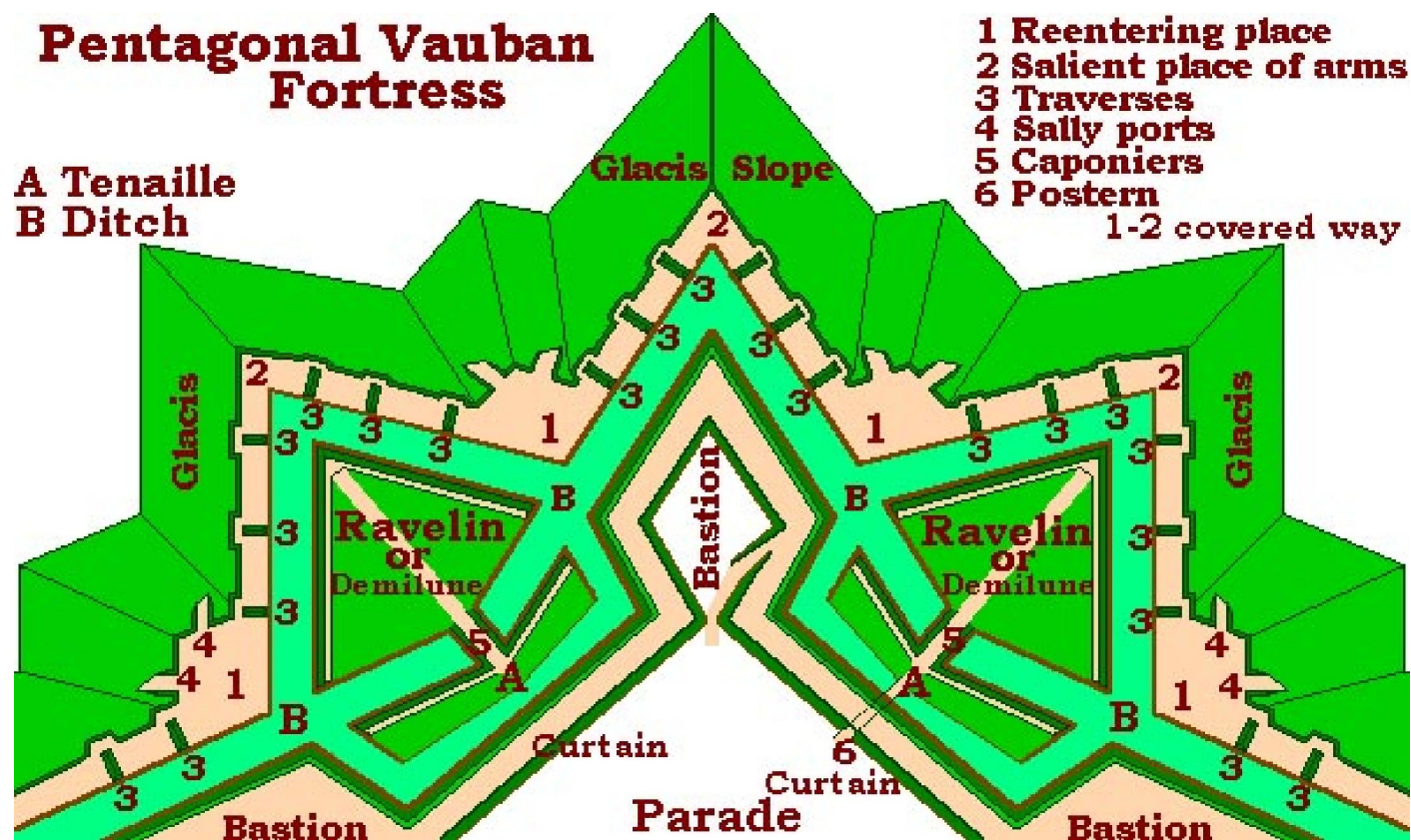
30%. Увеличаването на огневата мощ с 30% било неминуем скок напред по отношение на ефективността на армиите, въпреки че далекобойността на мускетите оставала ниска.

Себастиан Вобан (1633-1707) - Френски маршал и военен инженер. Проектирал и превзел множество крепости на служба при Луи XIV. За него Краля -Слънце казва "Крепост,обсадена от Вобан, все едно вече е превзета".

Другото голямо нововъведение на Вобан било преустройството на т.нар. „италианска линия” - системата от

бастиони и валове, която заменила средновековните крепости. Вобан сериозно усложнил геометрията на крепостите, съчетавайки ги с допълнителни водни и сухи ровове и добавяйки допълнителни външни бастиони, които да увеличат далекобойността на отбраняващата се крепост. Паралелно с това, Вобан разработил и система за паралелно атакуване на новия тип крепости, залагайки на масиран артилерийски огън и методично премахване на вражеските оръдия. Снабден с огромните финансови възможности на Франция, Вобан не само разработил, но и реализирал своите схеми и северните граници на Франция се превърнали в система от взаимно поддържащи се крепости и гарнизони, които се превърнали в гръбнака на френските бойни операции в периода 1660 – 1716г.

Петоъгълна бастионирана крепост, проектирана от Вобан. Подобни съоръжения могли да задържат една армия от 50 000 със десет пъти по-малък гарнизон.

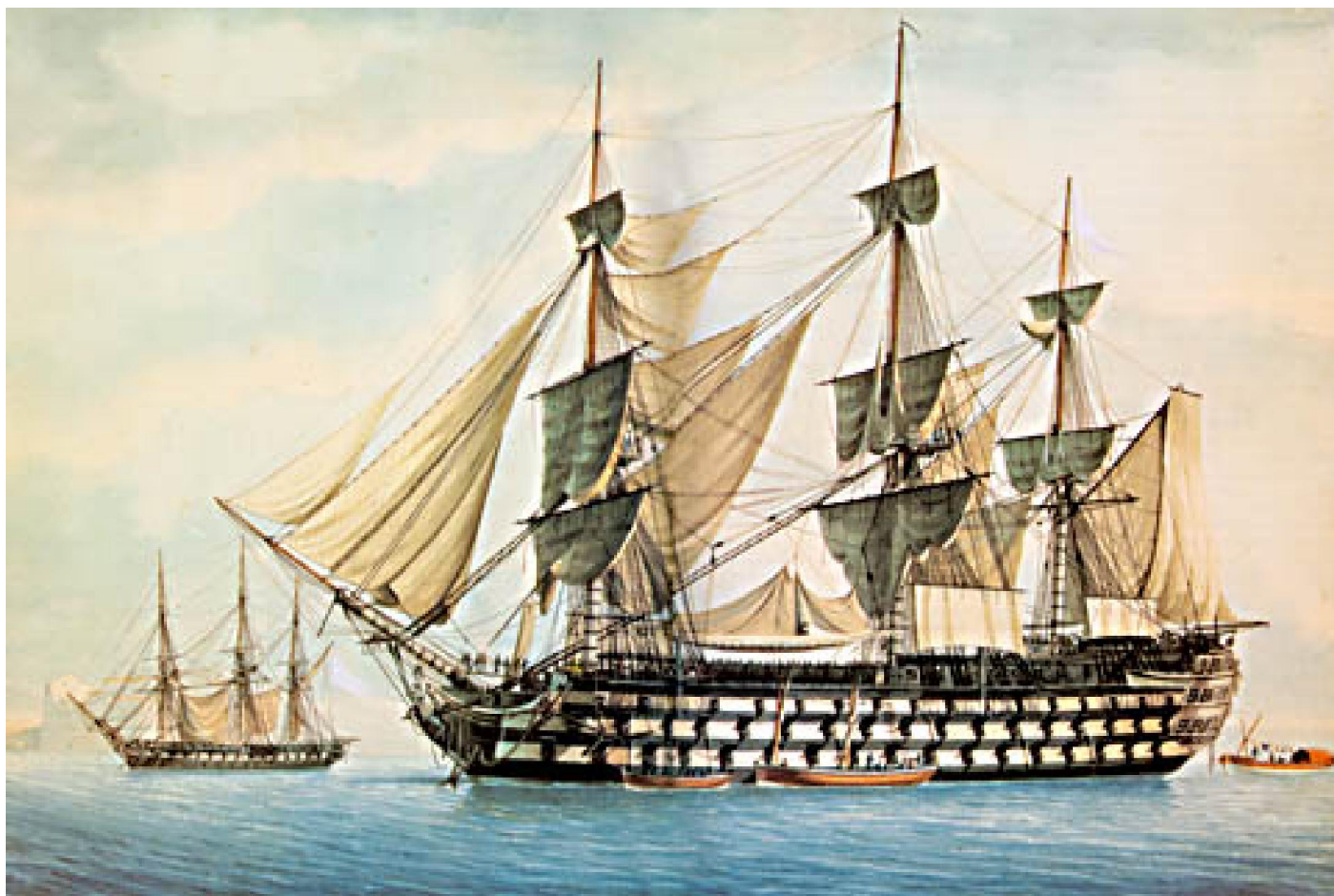
Всяка една от тези крепости имала колосална цена – 80 000 000 ливри. Обсадата на подобно съоръжение за един път

струвала половината от тази сума, а обикновено за да се превземе подобна крепост се изисквали 2 или 3 обсади, често прекъсвани от вражески сили. Така, крепостта се „изплащала“ само в рамките на един конфликт, а както знаем, през XVII в., конфликти не липсвали.

Засилването на крепостите било съпътстване и от увеличаване на мощта на артилерията, както сухопътната, така и военноморската. Мобилната артилерия, въведена от Густав II Адолф след 1620г. се превърнала в задължителен елемент от артилерийския обоз на всяка армия. Паралелно с това се увеличил калибъра на обсадната артилерия, което повишило ефективността и далекобойността при обстрел. Паралелно с техническия прогрес, бил извършен и такъв при кадрите. Из Европа започнали да се появяват висши военни училища, които до 1700г. Били предназначени за артилерията и където млади кадети се обучавали на геометрия, аритметика и други точни науки. Тъй като старото схващане, че артилеристите били по-скоро търговци и занаятчии все още не било отминало, висшите аристократи не се стремели към позиции там и това дало възможност на хора от градските съсловия да се издигнат във военната йерархия.

По отношение на военноморското дело, промени настъпили в структурата, тонажа и въоръжението на корабите. Галеоните и галеасите отстъпили място на линейните кораби, разработени от холандците в първата половина на XVIIв. Тези кораби били пригодени еднакво добре и към океанско и морско плаване, било по-маневрени и можели да поберат по-голяма огнева мощ. Мащаба на военноморските промени личи най-ясно в поредицата от Англо-Холандски и Холандско-Португалски войни, които прекроили картата на морските монополи в Далечния Изток и Атлантическия океан. До 1700г. Нидерландия си останала първата морска сила в световен мащаб, като едва след Войната за Испанско наследство (1700-1714г.), везните постепенно се накланят в

британска посока. Заради засилената военноморска мощ, големите сили се стремели да изградят система от укрепени пристанища, които да контролират морските пътища и да служат като снабдителни бази за флотите. Подобни „портове“ били създавани по протежението на африканския бряг, в Карибите, Индия, Индонезия и Филипините.

Линеен кораб, гръбнака на бойните армади на колониалните сили

Да обобщим

Поредицата от военно-административни и военно-технически промени, които настъпили в Европа между 1660 и 1700г. Променили завинаги лицето на военното дело. Нарасналия брой на сухопътните армии довел до нови по мащаб конфликти. Военноморската сила започнала да оказва все по-сериозна роля, тъй като доминирането по море гарантирала постоянно снабдяване със суровини от колониите и същевременно давало шанс да се блокира

снабдяването на противника. Самите колонии също се превърнали в арена на военните действия, като европейците често наемали местни сили да водят войните помежду им. Нарасналото значение на колониалната икономика довело до създаване на крепости и гарнизони във всички опорни точки на колониалните империи и отделянето на все по-сериозни средства за защитата на колониите и изграждането на по-големи и ефективни флоти. Паралелно с това, в Европа нараснал значително броя на армиите, както и нуждата от по-решително приключване на конфликтите поради огромното финансово бреме, което всеки конфликт оказвал на хазната. Освен усложнената администрация и командване, държавите се стремели да изградят стабилни системи за финансиране на войните. Водещи в това отношение се оказали Англия и Холандия, които благодарение на по-развитите си парично-стокови борси, започнали формирането на национални банки, които към 1700г. Били реалност и могли да послужат като гарант и контролор на военните кредити и разходи.

Въвеждането на по-строга военна йерархия, съчетана със изготвяне на устави и утвърждаването на униформите довело до промяна облика на армиите. Старите наемнически орди, които сменяли работодателя си ежегодно били постепенно заменени от постоянни, професионални армии, в които наемническият елемент все повече отстъпвал място на професионалния войник наборник (или доброволец). Подобрената система на снабдяване също спомогнала за повисокия морал на армията, тъй като гарантирала по-добро снабдяване с храна и провизии. Отделно от това, новите пътища увеличили скоростта на армиите и възможностите за бързи и решителни маршове нараснали значително.

Въпреки всичко, истинското лице на промените се проявило едва след 1700г. По време на Войната за Испанско наследство и Великата Северна война (1700-1721г.) Именно през тези първи две десетилетия на XVIII в. Промените които

се случили след 1660г. Получили своето реално изражение, за да повлияят на нова поредица от реформи от средата на XVIIIв., намерили отражение в Седемгодишната война (1756-1763г.)

Карта на Европа в 1700 г.

СЕНГОКУ ДЖИДАЙ

Япония в епохата на воюващите провинции

Радослав Тодоров

Прелюдия към тоталната война

С падението на императорския двор и последвалата го зора на шогуните в края на 12 в. Япония изпада в период на жестоки междуособни борби между отделните феодални фракции. Разгаря се стихийна гражданска война, която бушува над архипелага практически в продължение на над 400 години до обединяването на страната през периода Едо. До голяма степен поне в началото кризата започва като резултат от двата големи похода на китайско-корейско-монголските войски на Кубилай хан (1274). Въпреки че кампаниите са успешни за самураите, а нашествениците - прогонени, разходите по тях изпразват хазната на шогуната Ходжо. И понеже той изразходва целия си ресурс в отбраната на остров Кюшу, се оказва че няма в последствие с какво да изплати обещаното възнаграждение на участващите в битката фамилии, които остават дълбоко обидени от това, смятайки че те са истинската причина за победата и търсейки занапред своя реванш.

За бурните събития и сътресения в японския свят през 16 в. допринасят и разпространението на будизма и християнството, а също така и навлизането на огнестрелните оръжия. Отделно амбициозни феодали – авантюристи (предшественици на даймьо) се пробват на няколко пъти да възстановят императорската власт начело със себе си, чиито опити костват животите им, както и тези на много други войници и още повече мирни селяни. Следват поредица от слаби шогуни, при които и властта на шогуната отслабва, а отделните феодали стават все по-силни и независими и все

по-често сформират съюзи и в разразилите се войни също толкова бързо ги рушат по една или друга причина. По този начин в цялата страна се създава обстановка на все по-пълнен хаос достигнал апогея си през втората половина на 16 в. – през тъй наречения период Сенгоку джидай (епохата на воюващите провинции) – тогава феодалите съсредоточават най-крупна власт в ръцете си, докато шогуните съвсем я губят.

Получава се ситуация, в която всеки воюва срещу всеки, никой не е сигурен в съюзниците си и постоянно трябва да следи за съседите си, като в същото време се стреми да заграби колкото се може повече земи и власт.

И макар тогава да изглежда, че японският свят безвъзвратно върви към саморазрушение, за пореден път се доказва, че и тежките периоди в историята раждат своите велики личности. За Япония в тези времена това са трима поредни военни владетели: Ода Нобунага (1534-1582), Тойотоми Хидейоши (1536-1598) и Йеясу Токугава (1542-1616). За характерните особености на техните изключителни бойни, тактически и политически качества най-добре говори една японска поговорка, гласяща че ако една пойна птичка не пее то Нобунага веднага ще я убие, Хидейоши ще я накара да пропее, а Йеясу просто ще я изчака да запее.

„Японският Атила”

През 1534 г. в семейството на неголям даймьо (феодал - военен предводител) в провинция Овари като трети син, но първи от законната съпруга, се ражда **Ода Нобунага**. Това му семейно положение на фона на епохата подсказва, че ранните години от живота му преминават в кървави битки между братята и старейшините за оглавяване на рода. След като побеждава в родовите междуособици и ексекутира всички свои роднини заплашващи лидерския му пост през

1559 г. Ода окончателно установява пълен контрол над замъка Нагоя и в последствие над цялата провинция Овари.

На следващата 1560 година в още несъвзелата се от опустошенията и обезлюдена провинция Овари ненадейно нахлуват войските на Йошимото Имагава, владетелят на провинция Суруга. Ода Нобунага пресреща 25 000-ната вражеска армия в **Битката при Окехадзама**, като срещу тях успява да изправи едва около 3000 самураи. Въпреки смазващото превъзходство на противника, чрез умело разузнаване Ода успява да узнае къде точно Йошимото е установил лагера си за почивка и че основните му отряди все още се суетят около овладяването на пограничните крепости, поради което решава незабавно да атакува преди тяхното пристигане. Също така и успява да нацели идеалния момент за атака – точно когато самураите на Йошимото започват пира в чест на първите си победи за кампанията, малко след което в местността започва да се излива пороеен дъжд. Водната завеса е толкова гъста, че те не успяват да видят през нея прииждащите вражески колони от отсрещния хълм към лагера им.

Атаката на лагера при Окехадзама

Щурма е толкова неочакван и изненадващ, че войниците на Имагава панически захвърлят оръжията и тръгват да бягат преследвани от конниците на Ода, които се връзват в охранителния отряд на самия Йошимото Имагава и след кратка схватка успяват да се доберат до самия него и да отсекаат главата му. С разбиването на лагера и смъртта на Йошимото, както и на много от присъстващите там негови генерали хаоса сред войскаите му става пълен и те започват да се изтеглят към Суруга преследвани и избивани от самураите на Ода.

Портрет на Ода Нобунага, направен от йзуитът Джовани Николо, през 16 в.

Между завърналите се остатъци от разбитата армия скоро настъпва вътрешна война, против рода Имагава въстава бившият им съюзник и участник във фаталния поход Мотоясу Мацудайра (станал известен по-късно като Йеясу Токугава). Въпреки че той първоначално се бие срещу Ода на страната на Йошимото и превзема редица погранични крепости в Овари двамата сега сключват мир. Йеясу

отцепва провинция Микава и започва война срещу рода Имагава, който след

катастрофата при Окехадзама и нападнат от съседите си бързо залязва, а земите му са разграбени. В същото време невероятната победа в битката печели голяма популярност и авторитет за младият Ода Нобунага в Япония, както и закрепва властта му, а мира с Йеясу му е нужен за да

съсредоточи силите си на север поради задаващата се война срещу нов враг – рода Сайто, владеещ провинция Мино.

В този конфликт Ода се съюзява с Адзаи Нагамаса, владетел на провинция Оми, давайки му сестра си за жена и принуждавайки врага да води война на два фронта по този начин. Точно тогава в рода Сайто се случва да се смени наследника и на власт идва бездарният и безхарактерен Сайто Тацуоки, при което настанва разкол между генералите и старейшините в клана, голяма част от които направо преминават в лагера на Ода. Това общо взето предрешава хода на бойните действия и през 1567 г. Нобунага окончателно превзема провинция Мино и влиза в главната крепост на Сайто – замъка Инабаяма, където премества своята резиденция.

Паралелно с тези събития в столицата Киото на свой ред се разиграват междуособици довели до убийството на шогун Йошитару Ашикага през 1565 г. Метежниците издигат свой марионетен шогун – Йошихиде Ашикага. Другия легитимен роднина-претендент Йошиаки Ашикага преследван от тях бяга от столицата в родова си провинция Етидзени, но след като не получава подкрепа от рода си за завръщане в Киото се отправя към провинция Мино. Там е посрещнат с отворени обятия от Ода Нобунага виждащ в това шанс за нови завоевания и увеличаване на влиянието си и в столицата. Благодарение на посредничеството на Йошиаки той успява да сключи мир с могъщия и войнствен клан Такеда (стари врагове на Ода) и необезпокояван да тръгне с огромна армия на **поход към Киото (1568 г.)** под предлог, че идва да освободи града от узурпаторите и да върне властта на истинския шогун.

Само за около две седмици войските на Ода успяват да прогонят от столицата родовете на метежниците – Мийоши и Рокаку и да установят контрол над нея. Йошиаки е провъзгласен за 15-ият шогун Ашикага, но още от самото

начало на всички става ясно, че реалната власт е попаднала в ръцете на Нобунага, който само формално издава заповедите си чрез него под формата на публични директиви и препоръки, а в последствие шогун дори е отстранен от столицата поради обвинения във връзки с рода Такеда. Той запазва още дълго време титлата шогун в своето изгнание (до 1588 г.), но безвъзвратното пропадане на шогуната Ашикага продължава. Така както преди столетия императора загубва реалната си власт над Япония с появата на шогуните и се превръща просто в марионетно украшение, така същото сега се случва и с шогун. А през това време в страната вилнеят войските на Ода Нобунага.

На следващата година рода Мийоши прави неуспешен опит за възвръщане на Киото възползвайки се от временното отсъствие на Нобунага, но оставеният там гарнизон подкрепен и от войските на съюзника Нагамаса отбиват нападението, с което Мийоши окончателно губят позициите си в столицата и околностите ѝ.

В това време Нобунага установява контрол над големия търговски център – град Сакаи, като до края на годината разгромява и рода Китабака превземайки тяхната провинция Исе, овладявайки по този начин почти цяла Централна Япония.

През 1570г. заедно със съюзника си Йеясу Токугава Ода напада провинция Етидзен с готовия повод – да накаже рода Асакура поради отказа им да помогнат на шогун в битката за Киото. Точно когато нахлува на вражеска територия обаче пристига известие, че неговият родственик и съюзник Адзаи Нагамаса се е обърнал против него. За да не бъде обкръжен по този начин от две страни Ода решава незабавно да отстъпи към столицата, въпреки че маневрата вече е доста опасна поради пристигането на вражеските войски готвещи се да го ударят в гръб докато отстъпва. На бойното поле обаче той оставя отрядите на Киношита Хидейоши (който по-

късно ще стане известен като Тойотоми Хидейоши) и Йеясу Токугава, които въпреки ограничените си сили и тежката ситуация успяват в кратко време да организират мощна ариергардна отбрана, благодарение на което всички атаки на противника са отбивани докато основните сили на Ода успешно се изтеглят незасегнати.

Този неуспешен поход обаче разваля отношенията му с шогуна, който от своя страна тайно започва да насърчава заформящата се против Ода коалиция от родовете Адзай, Асакура, Такеда, Мори и Мийоши, както и част от будистките секти.

В началото на август същата година войските на Ода и Йеясу разгромяват войските на Адзай и Асакура в **Битката при река Анегава**. Боя започва с успешна офанзива на отрядите на Йеясу против тези на Асакура. Виждайки това Адзай незабавно предприема на свой ред офанзива срещу отрядите на Ода, които поддават под мощния натиск. Но отстъплението им е организирано, а освен това в резерв са оставени свежи сили, които с обходни удари по фланга и в тила обръщат хода на сражението в този участък. Попаднали в обкръжение самураите на Адзай се разбягват преследвани от тези на Ода. Паниката им обхваща и съседния фланг където същото започват да правят и войниците на Асакура преследвани и избивани от конниците на Йеясу до окончателния разгром на противника. Ярво червените води на река Анагава не успяват да се избистрят в продължение на цял ден след битката.

Веднага след това Ода обръща войските и нанася удар по клана Мийоши в провинция Сетцу, които дават закрила на Адзай, Асакура и остатъците от разбитите им войски. Будистите от манастира Енряку-джи ги приемат зад стените му, поради което той е атакуван и опожарен.

С този втори разгром над анти-нобунагската коалиция шогун се принуждава да моли за помощ **Такеда Шинген**, владетел на провинция Каи.

Такеда Шинген още приживе се ползва със славата на полулегендарен пълководец из цяла Япония и само споменаването на името му всява достатъчно страх и респект у враговете му. Ако някой тогава си е мислел, че е възможно обединение на страната, то най-подходящ за тази трудна задача определено е изглеждал Такеда в това време, но потокът на историята решава друго.

Първоначално Такеда разтрогва досегашния си съюз с Ода и въпреки януарските студове нахлува в източните му владения (провинция Мино) като в **Битката при платото Микатагахара (1573 г.)** 25 000-та му армия разгромява войските на Йеясу - едва 8 000 меча, на помощ, на които Ода, ангажиран в битки срещу останалите им противници от коалицията, успява да прати само 3000 души подкрепление. Йеясу едва се спасява, а в ръцете на Такеда за кратко време падат владенията му в провинции Тотоми и Микава.

Такеда Шинген в битка

Този внезапен обрат във войната дава ентусиазъм и на вътрешните врагове на Ода – някои столични даймьо подкрепени от шогуна, да се вдигнат на бунт против него в Киото и още повече да влошат положението му.

За късмет обаче на закъсалите съюзници Ода и Йеясу на половината път от победоносния си поход към Киото Такеда Шинген неочаквано умира, или от болест или от огнестрелна рана получена в някоя от предишните битки. При вестта за смъртта на великия пълководец самураите му прекъсват похода си и веднага се връщат обратно в провинция Каи, а сред съюзниците му от коалицията отново настанва несигурност. С това на 49 годишна възраст загива единственият японски даймьо имащ достатъчно умения, авторитет и сила да спре Ода Нобунага.

След като опасността да бъде ударен от Такеда в гръб от изток отпада, Ода моментално събира войските и ги повежда срещу шогуна и подкрепяните от него бунтовници в Киото, превзема замъка му и окончателно му отнема властта, с което се слага край на шогуната Муромачи на рода Ашикага. Същия месец Ода нахлува в земите на рода Асакура и го изтребва напълно, след което с нов концентриран удар разгромява и рода Адзай. За по-малко от година широката коалиция против Ода е напълно унищожена. Според легендата накрая Ода заповядва да му направят златни чаши от черепите на Асакура Йошикага и Адзай Нагамаса.

Сина на Такеда Шинген – Кацуйори Такеда се опитва да докара докрай кампанията с похода към Киото, но той се оказва далеч от способностите и възможностите на баща си. Нахлувайки във владенията на Йеясу с 15 000 самураи той е разбит в **Битката при Нагашино (1575 г.)** благодарение на пристигането на мощните подкрепления на Ода Нобунага – над 30 000 меча. А също така и благодарение на това, че кавалерийските атаки на Такеда са рязко подавени от

стрелбата на аркебузиерите на Ода и Йеясу. Това е и първата голяма битка в историята на Япония спечелена с решителната роля на огнестрелните оръжия. Нагашино се оказва фатална катастрофа за клана Такеда, там той губи над 2/3 от самураите си и безвъзвратно загива.

Битката при Нагашино

Паралелно с атаката на Кацуйори въстава и провинция Етидзен, но сред бунтовниците наставя разкол по някои належащи въпроси, докато отношенията им се изглаждат, част от тях вече минават на страната на Ода, а самия той незабавно нахлува в провинцията и със страшни погроми, кланета и опожарявания възстановява реда в нея.

Същото се случва и с т.нар. **Втора антинобунагска коалиция** вдигната на следващата година от шогуната в изгнание Йошиаки, включваща остатъците от клана Такеда, родовете Мори и Уесуги, подкрепяни от други недоволни даймьо и будистите от сектата Хонган-джи.

Положението в тази поредна многофронтна война Ода овладява като разпределя силите си по следния начин: Йеясу Токугава продължава на изток борбата срещу отслабения клан Такеда, завоеванията на север води Шибате Кацуе, войната срещу рода Мори се води от Тойотомо Хидеюши, обсадата на манастира Хонган-джи се води от Сакума Нобумори, въстанията на остров Шикоку се потушават от сина му Ода Нобутака, а за положението в столичната област следи Акети Мицухиде. До 1582 г. окончателно е ликвидиран рода Такеда и превзети провинциите Кодзуке, Шинано и Каи.

Въпреки стремежа на Ода Нобунага да сложи порядък, обединение и мир в хаоса на тази епоха, Япония преживява с трепет на ужас годините преминали под неговата сянка, с още повече войни, глад, пожари и масови екзекуции.

Но каквито и оценки да се слагат на управлението му, не може да се отрече, че Нобунага е изключителна личност с много силно его и блестящи пълководчески умения, проявяващ безгранична жестокост когато става въпрос за защита на личните му интереси, но и тези на обединението на държавата. Хладнокръвно избива редица от най-близките членове на собственото си семейство по различни причини, но това не е от особено необичайните похвати за епохата. По-брутална негова практика са масовите погроми и кланета над победени даймьо и владенията им. Например след битката при Нагашима (1574) всички победени врагове, не само пленени войници, но и всички заловени цивилни от провинцията на брой над 20 000 души са изгорени живи по негова заповед. Също така Нобунага обявява, че будистите

са потенциална опасност за страната и започва широка кампания по залавяне и екзекуции на будистки свещеници, с довода че преди векове били инспирирали бунтове в страната, а всъщност защото повечето от тях подкрепят коалициите против него. Най-кървавите инциденти във връзка с тези събития са при превземането на замъка на сектата Джодо Шин в Ишияма, както и след унищожаването на храма Енряку джи на сектата Тендай издигащ се на хълма Хией в Киото, където над 10 000 души, не само свещеници, но и жени и деца са поголовно изклани от войниците му.

Бронята на Ода Нобунага

Егото на Нобунага не му позволява да си присвои дори титлата шогун и да легитимира властта си по този начин, тъй

като според него това би го принизило до по ниско ниво спрямо този, който ще го удостои с тази титла. Но затова пък си построява храм, където да му бъдат оказвани почести като на божество, а също така и обявява рождения си ден за национален празник.

Въпреки разрушителния си характер, неговите действия се оказват градивни за държавата. Завоюваните земи са раздадени на васалите му и преразпределени на ново, като тази практика е продължена и от последвалите го владетели. Въведена е и реформа в земеделските земи намиращи се под негова власт, конфискувано е оръжието на обикновените селяни, въведени са еднакви мерки и теглилки за цялата страна. А през 1576 г. е завършено строителството на колосалния замък Адзучи на брега на езерото Бива, който става негова резиденция и символ на епохата.

Освен това Ода Нобунага е първият японски военачалник, който осъзнава предимствата на наскоро внесеното в страната огнестрелно оръжие и го въвежда в своята армия преустройвайки според него бойния ѝ ред. Само 6 години след като за първи път португалци донасят огнестрелно оръжие в Япония едва 15 годишният Ода Нобунага поръчва 500 мускета за своите войници. Масовото им въвеждане се забавя известно време докато японските майстори внесат необходимите подобрения за намаляване на теглото им и по-бързото презареждане за повторен изстрел. И други даймьо също купуват мускети и са живо заинтересовани да ги въведат на въоръжение, но изглежда Нобунага съумява най-ефективно да ги използва. Това се вижда ясно в битката при Нагашино (1575) – първата с масово използване на огнестрелно оръжие, където войските на Такеда Кацуйори са напълно разгромени (тази битка е изобразена макар и с някои дребни неточности и с доста драматични окраски в емблематичния филм на Акира Кurosawa „Кагемуша – сянката на воина“). След това сражение употребата на

огнестрелно оръжие се превръща в тенденция за всички останали даймьо и въобще за японското военно дело.

Свещената цел на този военен владетел изписана и на неговия печат е „Тенка Фубу“ (буквално: Обединено царство под военно управление). По всичко личи, че в скоро време той наистина ще успее да обедини страната и да наложи пълната си власт над нея, когато бурният му и изпълнен с жестокости живот достига до логичния си край през 1582 г. По ирония на съдбата горящият храмов човек загива именно в горящ храм. Това се случва когато разяреният Ода се втурва да преследва през пламъците на запаления от него будисткия манастир Хоннодзи изменилият му офицер – Акечи Мицухиде. Мицухиде успява да се измъкне от пожара, но Ода засяда вътре в собствения си капан, като е вероятно да се е самоубил ритуално преди пламъците да го погълнат.

Пътят към пълен контрол и хегемония

Приемникът на реалната власт след Ода Нобунага е **Тойотоми Хидейоши**, който продължава неговата политическа линия и цели, но може да се похвали с дори още по-шеметна кариера. Той се издига от най-ниското стъпало в йерархията - на обикновен войник-пехотинец до върховен и пълен господар на Япония. Той е воин със забележителни качества, което не остава незабелязано от Нобунага, в чиито войски той се сражава от 1558 г. и с чиито симпати определено се ползва от самото начало. Така че издигането му във военната йерархия е бързо, а пълководческите му качества са всепризнати и му осигуряват ранга на един от най-авторитетните генерали на Ода. След неговата смърт Хидейоши ликвидира убиеца на своя господар – Акечи Мицухиде в битката при Ямадзаки (1582) и също така приключва войната срещу рода Мори и урежда примирие с тях.

Завоеванията на Нобунага в края на управлението му

Най-големия син на Ода – Нобутада намира смъртта заедно с баща си при храма в Хоннодзи. Властта се опитва да задържи втория му син Нобутака, но през 1583 г. е разгромен от обединените сили на Хидейоши и третия син на Ода – Нобукацу, който естествено също желае да стане държавен глава, но Хидейоши пресича стремежите му издигайки за най-законен наследник едва 3-годишния внук на Ода – Хиденобу, син на убития първи син Нобутада, върху който вече е установил пълен контрол и респективно от там -

пълнен контрол над цялата държава. Властта му постоянно укрепва и се засилва в следствие на редица политически съюзи и успешни военни кампании. Повечето родове (като Мори) признават непосредствената му власт, други като могъщия род Шимадзу от провинция Сацума на остров Кюшу решително му се противопоставят, но техният пълен крах в следствие на похода на Хидейоши на Кюшу през 1587 г. доказват на всички, че силата му е станала толкова голяма, че верните му хора са в състояние да смажат всеки един негов потенциален враг в страната.

Младият Хидейоши, като войн на Ода Нобунага, начело на малък отряд промъкваше се в крепост в планината Инаба

Подобно на Ода Нобунага и Тойотоми Хидейоши никога не се провъзгласява за шогун, но за разлика от него отношението

му към ранговете и титулатурата не е съвсем безразлично и той си присвоява някои висши титли като например регент. Но политическата линия на преразпределение на феодалните владения следва изцяло тази на Ода, а същата продължава и впоследствие при Токугава. Тя се оказва твърде изгодна за властта на военните владетели, главно защото по този начин те разполагат верните си васали сред по-малко лоялните и така постоянно ги държат в шах, а в същото време нелоялните васали са максимално отдалечени едни от други, както и изолирани от селските маси, които по традиция са опора на недоволните васали. Верността на отделните даймьо Хидейоши си подsigурява държейки семействата им като почетни заложници в резиденцията си в Момояма близо до Киото. В японската история този период е известен и като периодът Адзучи-Момояма, т.е. кръстен на двата двореца където Ода и Тойотоми държат семействата на даймьо на принудителен престой. Макар че много от тях в тази епоха не държат особено на семейните връзки.

Дворецът на Хидейоши в Осака

По същия начин и при Хидейоши остава в сила заповедта за разоръжаване на селското население, при него това се извършва с една акция наречена Катанагари (Лов на мечове) през 1588 г., разбира се не само мечовете са конфискувани, а всякакъв вид намерено оръжие, за голямо тяхно учудване

е открито и иззето солидно количество огнестрелни оръжия от обикновените селски къщи.

По този начин Хидейоши пресича възможността за евентуални селски въстания, както и възможността отделни даймьо да използват селските милиции за подсилване на собствените си гарнизони. Самият Хидейоши е от селски произход и е вече лично запознат с протичането на тези процеси, както и как трябва да бъдат неутрализирани.

След „Лова на мечове“ зейва нова социална пропаст в японското общество. По този начин се разделят прослойките на обикновените селяни и на войниците. Това е окончателно затвърдено с издадените от Хидейоши закони за „социално замразяване“, които освен че затвърждават разделението на класите и им забраняват свободно да се придвижват в други феодални владения и да се занимават с друга дейност. Освен със закрепостяването (дори и на самураите) тази епоха е характерна и с други практики поддържани от Хидейоши като например колективната отговорност, според които заради само един закононарушител цялото населено място търпи наказанието на централната власт, най-често екзекуции. Всичко това цели максимална политическа стабилност и свеждане до минимум на заплахите за властта.

Освен феодалните реформи Хидейоши продължава и процеса на уеднаквяване на теглилките и мерките започнат от Ода. Въвежда се общата парична единица - рю, въпреки че селяните практически продължават да си ползват дотогавашната натуралната размяна. Изваршва се и ревизия на обработваемите земи, важащи за цялата страна и засилващи централизацията. През 1590 г. дори се провежда преброяване на населението, възлизащо на около 12 милиона души, като само Киото е бил с над 100 000 души, по това време Едо (Токио) все още е малко отдалечено селище с едва няколко хиляди души население.

През 1590 г. Хидейоши въвежда метод за изчисляване на размера на поземлените владения в коку – единица за количество добив на ориз равна на 182 литра (или малко повече от 5 бушела), с което се предполага, че един възрастен човек може да бъде изхранен за период от една година. Пак по същото време годишния добив в страната е 18 милиона коку, при население от 12 милиона души, което идва да рече, че въпреки разсипаната икономика и стопанство по време на воюващите провинции страната все пак успява да произведе огромно количество зърнен излишък. И въпреки това глада е едно от най-характерните лица на периода Сенгоку, тъй като по-голямата част от тези добиви отива за изхранването на огромните армии по време на дългите им походи, или просто лежи в складовете на отделните даймьо.

През 1591 г. и провинциите от далечния север на остров Хоншу окончателно попадат под властта на Хидейоши, постигнато е повторно и още по-пълно обединение на страната.

Така че от тук нататък Хидейоши е обсебен предимно от стремеж да запази властта си и да изкоренява в зародиш всякакви потенциални заплахи за него. Веднага след наказателната акция в Кюшу го отнасят и християните, които дотогава като цяло не са закачани от властта, дори и по време на бруталните повсеместни чистки на Ода Нобунага, те са толерирани от него, защото му оказват подкрепа и известна помощ в акциите му срещу будистите. Първоначално и Хидейоши официално ги толерира, но впоследствие особено след като на островите пристигат францисканците и влизат в ожесточена борба с йезуитите за монопол над християнизацията на Япония се започва със задкулисни игри, подкупи и сблъсъци между двете фракции, което стряска Хидейоши виждащ в това предпоставки за бъдеща нестабилност в обществото. А също така и може би вижда във францисканците, които бързо взимат превес над

пристигналите доста преди това и установили се вече в японското общество йезуити, един вид авангард на бъдеща европейска експанзия в Япония и съответно предприема спешни мерки. По негова заповед са разпънати на кръст 26 християни, сред които и 9 европейци, това е и първия случай, при който някой европеец е наказан със смърт в Япония заради това, че проповядва християнска религия.

Този инцидент обаче не е нещо особено на фона на всички останали съпътстващи управлението на Хидейоши, който с годините става все по-подозрителен и жесток към всичко и все повече започва да заприличва на някогашния си господар Ода Нобунага. Всякаш той изпада в състояние на параноя спрямо всякакви потенциални заплахи към иначе вече напълно стабилната му власт. Например лесно се оставя да го убедят, че младият му племенник Хидецугу заговорничи срещу него и въз основа на непроверени слухове (дори клюки едва ли не) му заповядва да се самоубие, а за по-сигурно след това екзекутира и съпругата на Хидецугу, невръстните му деца и всичките му наследници, а главата му забита на кол и изложена на показ за назидание и предупреждение към евентуални бъдещи заговорници. Неоснователните му подозрения костват живота дори и на церемониалмайстора Сенно Рикю, който е служил и при Ода и очевидно вече никак не може да се каже, че е млад или пък показващ някакви политически или каквито и да било други амбиции.

Духът на мъртвият Ода Нобунага всякаш постепенно се преселва и заживява в неговия приемник Хидейоши, след като той достига до жестокост и безпощадност съизмерими с тези на Ода също като него започва да изпитва все по-вманиачено чувство за собственото си величие. Егото му не позволява да му се противоречи за нищо, дори вестоносците съобщаващи му лоши новини също рискуват да бъдат съсечени на място. Въобще Хидейоши не позволява никой да предизвиква ни най-малки сътресения в света, който сам си

е изградил и в който всички останали японци за добро или лошо живеят. В един момент Хидейоши решава, че този свят е станал твърде тесен за самия него и макар и в напреднала възраст започва да мечтае за грандомански проекти за завладяването на Корея и Китай (общо взето целия познат свят на японците) и за създаване на всеобхватна азиатска империя под неговата власт.

Японският десант на корейския бряг

Тази налудничава идея пробляснала в съзнанието на един страдащ от параноя и мания за величие старец води през 1592 г. до колосална кампания по строеж на флотилии, прехвърляне на над сто хиляди самураи на континента и ужасяващо кървав марш през Корея чак до Манджурия, костващ твърде много смърт и скръб за всички участващи в събитията. С общи усилия и известна доза късмет обединените китайско-корейски сили отблъсват самурайската експанзия.

Пълководческите умения на Хидейоши в тази мащабна война остават непроявени, тъй като той се опасява да напусне страната и да изостави контрола на други хора, макар и предани на него. Така че той поверява командването на огромните войски на двама генерали – Като Киомаса (будист) и Кониши Юкинага (християнин) изпитващи открита омраза един към друг. Целта на това решение е да има баланс между тях и никой от двамата да не проявява своеволия или опит за установяване на доминантност, както и да няма шанс те да се съюзят против Хидейоши. Това допълнително усложнява нещата, както и успешните действия на корейския флот начело с талантливия адмирал Ли Сун Син, който нанася поредица от поражения на японския флот и отрязва пътя за снабдяване и отстъпление на самураите.

Няколко години след пропадането на кампанията Хидейоши упорито организира втора такава, която също пропада с настъпването на неговата смърт поради болест през септември 1598 г. Малко преди това да се случи Хидейоши сам сформира съвет от петимата най-могъщи и верни негови даймьо, които да отговарят за властта след смъртта му. Един от тях е Йеясу Токугава, още една изключителна личност от японската история.

Прелом в японската история

За да бъде пълна картината на тази епоха то задължително трябва да разгледаме още една забележителна личност вплетена в обсъжданите по-горе събития. През 1542 г. в Микава се ражда **Йеясу Токугава**, с първоначално име Мацудайра Такечийо. Баща му Мацудайра Хиротада е дребен аристократ и едва 17 годишен, а майка му – на 15, когато той се ражда. Неговият род е принуден да лавира между големите и могъщи кланове на Ода (на запад) и Имагава (на изток), така че най-ранната част от младините на Йеясу минава по време на войните между тези три рода. Баща му Хиротада е принуден въпреки голямата съпротива от страна на рода си да го изпрати за заложник на Имагава срещу сключване на съюз и изпращане на подкрепления срещу нападналите ги Ода, чиято мощ постоянно расте и поглъща все повече околни феодали и земите им, поради което Мацудайра решават, че Имагава ще са по-малкото зло и сега е необходимо предимно да се спре настъплението на Ода. Само че на път към Сунпу (Шидзуока) силите на Ода атакуват конвоя с изпратените към Имагава заложници и пленяват момчето. Събитията обаче се развиват толкова бурно, че Ода не успяват да се възползва от пленения син на Хиротада поради неговата преждевременна смърт през 1549 г., както и смъртта на собствения си господар Ода Нобухиде по същото време. При обсадата на крепостта Анджо Ода и Имагава успяват да стигнат до консенсус и прекратяват бойните действия сключвайки мир, според който разменят и военнопленници, по този начин Йеясу отново се оказва в плен на Имагава и този път пристига в Сунпу с година закъснение.

Пленът на Йеясу при Имагава е почетен и той скоро се жени (пак в тийнейджърска възраст като баща си) и също така получава позволение от Имагава да се върне в Микава откъдето да ръководи акции срещу рода Ода, крехкият съюз с който естествено бързо рухва. Тогава на младия Йеясу му

се отдава да спечели значителен авторитет с ловките си маневри и успешни бойни действия в редица битки и то срещу войските на новия господар Ода Нобунага.

През 1560 г. се разразява голямата битка при Окехадзама, в която войските на Ода Нобунага нанасят страшен разгром над по-многобройните сили на Имагава и дори убиват господаря им Йошимото. Йеясу избягва участието в тази битка поради това, че в същото време превзема крепостта Маруме и в този момент самураите му все още са разквартирувани там. Възползвайки се от така възникналата ситуация той предлага на Ода Нобунага да стане негов съюзник, въпреки, че някои от роднините му все още са в плен на Имагава, но в момента инициативата не е в техните ръце и са принудени все още да не предприемат нищо срещу този негов ход. А и скоро с един внезапен негов щурм в негов плен падат водачите на рода Удоно, който е важен клан за Имагава и те са принудени срещу тяхното връщане да предадат заложените на Йеясу (сред които жена му и малкия му син). Така Йеясу освен, че засвидетелства вярност към Нобунага и се оказва вече с развързани ръце и свободен да действа изцяло за засилването на клана Мацудайра. Осигурил тила на запад откъм Ода в следващите години Йеясу предприема офанзива срещу рода Имагава, съпроводена с поредица от кървави сражения, в едно от които самият той е ранен от куршум, който обаче не успява изцяло да разкъса ризницата му и да го убие. До 1568 г. владенията на Имагава вече са изцяло погълнати от него, а в същата година негови войници влизат заедно с Ода Нобунага в столицата Киото, това е и първата съвместна операция на двамата пълководци. В същото време обаче се разразява конфликт с бившите му съюзници от рода Такеда, с които е водил общи действия срещу Имагава. Йеясу обаче е притискан и от запад и постоянно трябва да отлага решителни действия срещу Такеда, например през 1570 г. му се налага да изпрати 5000 самураи в помощ на Нобунага по

време на сраженията в Анегава срещу Асай и Асакура, където двамата печелят голяма победа.

Но въпреки това на изток войната се развива неблагоприятно за Йеясу. Такеда овладяват редица негови замъци, а в битката при Митакагахара търпи тежко поражение, в което отново се разминава на косъм от смъртта. Настъплението на Такеда е преустановено след смъртта на водача им Шинген през 1573 г., но сина му Кацуйори веднага възобновява масираното настъпление на Такеда срещу Мацудайра и заема още няколко крепости и стратегически позиции. А когато през 1575 г. Кацуйори обсажда крепостта Нагашино, изпаднал в критично положение Йеясу моли Ода Нобунага за незабавна помощ. Ода същевременно води паралелни битки и му отказва с мотива, че няма от кой фронт да свали войски за да му ги изпрати. Йеясу обаче макар и от позицията си на подчинен съюзник буквално му поставя ултиматум, че ако веднага не изпрати подкрепления ситуацията няма да му остави друг избор освен да мине на страната на Такеда, което автоматично означава и бъдещи действия против Ода във войните. Съюзите в епохата винаги са крехки и несигурни и единствено незабавните действия и взаимната подкрепа в тежки моменти ги поддържат, разбирайки това Ода Нобунага се втурва към Нагашино със солидна армия от самураи и огромно количество оръдия и аркебузи. Общата численост на съюзените войски достига 38 000 души, срещу едва 15 000 на Кацуйори, който понася жестоко поражение, почти всичките му военачалници падат в битката, но самия той успява да се измъкне жив и да продължи борбата си срещу Мацудайра, но вече не като такъв застрашителен фактор.

Въпреки продължителното време през което действат успешно заедно на бойното поле и относителното разбирателство между двамата по останалите политически въпроси Ода постоянно изпитва съмнения относно лоялността на Йеясу към него. Така че за да докаже

верността си на Йеясу му се налага да екскутира най-големия си син и жена си, защото Ода изказва съмнения, че двамата заговорничат с рода Такеда против него. Макар и с тежка цена съюзът с най-могъщия даймьо продължава да е в сила и благодарение на него двамата окончателно сразяват и рода Такеда през 1582 г. В резултат на това Йеясу прибавя цялата провинция Саруга към владенията си и опира граници с рода Ходжо, които започва внимателно да проучва за бъдещите си действия.

По същото време се случва инцидентът в храма Хоннодзи, където Ода Нобунага загива сред пламъците и Йеясу моментално се възползва от ситуацията настъпвайки еднолично към останалите земи на разбития клан Такеда в провинциите Каи и Шинано. Присъединявайки и тях той се превръща в доста значителен военно-политически фактор, с който наследникът на Нобунага е принуден да се съобразява.

Става ясно обаче, че в най-добри позиции в момента е Тойотоми Хидейоши, който успява да разгроми и екскутира убиеца на Ода – Акечи Мицухиде и като вътрешен, човек в двора на Ода вече да извоюва позиции за издигане на свой претендент за наследник. Йеясу отправя предизвикателство към Тойотоми подкрепяйки кандидатурата на неговия опонент и законен наследник – Нобукацу, най-големия жив син на Ода. Всеки от тях обаче предпочита да предприеме тактика на изчакване, така че изправените едни срещу други войски рядко влизат в няколко краткотрайни битки преди да се сключи примирие. А претендентът Ода Нобукацу сам изменя на поддръжника си Йеясу, сключвайки сепаративен мир с Хидейоши. При това положение на Йеясу не му остава нищо друго освен на свой ред да се появи в резиденцията на Тойотоми и да даде клетва за вярност.

Тези събития обаче карат Хидейоши да остане подозрителен занапред към Йеясу и да го държи далеч от по-важните

военни кампании, които предприема впоследствие. Стратегическата ситуация в района обаче отново изисква и Йеясу, чиито земи са източен съсед на Тойотоми, да участва в поредната голяма операция на новия военен владетел. Поради създалата се конфронтация между Хидейоши и намиращите се на изток от владенията на Токугава земи на рода Ходжо (различен от този управлявал шогуната Ходжо преди), се налага Тойотоми да започне съвместни действия с Йеясу за нахлуване във владенията им, като силите на Йеясу бъдат в авангарда на настъпващите войски.

През 1590 г. Йеясу нахлува в равнината Канто начело на 30 000 самураи и с пристигналите подкрепления на Хидейоши сразяват силите на рода Ходжо овладявайки в кратко време подвластните му земи. Хидейоши е толкова доволен от окончателното ликвидиране на опозицията в страната в лицето на Ходжо, че възнагражда съюзника си Йеясу с всичките отнети от тях земи. Само че при едно условие, тъй като все още се съмнява във верността му (както между впрочем и във всеки друг негов поданик) той заставя Йеясу да приеме земите на Ходжо за сметка на своите собствени. Целта е да го изолира далеч на изток от двора и от съюзниците и връзките си установени вече в досегашните му владения.

Само че в старанието си да го ошети Хидейоши всъщност прави голяма услуга на Йеясу предавайки под властта му цялата обширна и плодородна равнина Канто. В резултат на което се оказва, че годишните добиви на ориз, които събира Йеясу възлизат на близо 2,5 милиона коку, което е повече дори и от добивите в земите пряко подчинени на Хидейоши. Тойотоми се усеща твърде късно за тези неща, когато вече положението е свършен факт и то породен от собствената му заповед, която егото му не позволява да отмени и по този начин да признае, че е сгрешил в нещо.

Но макар и богатството на Йеясу вече да надвишава това на владетеля, политическото му влияние не е толкова силно и той продължава да бъде реално негов васал. Като такъв той се задължава да участва и в Имджинската война (1592 – 1598), но самият той не взема пряко участие в предвождането на настъпващите войски на Корейския полуостров, а през цялото време стои в щаба в Нагоя откъдето Хидейоши ръководи операцията. Целта е да го държи близо до себе си и да го наблюдава, а също така и да не му дава възможност да награби още богатства като плячка от войната и да добие още по-голяма слава. Кое то също е фактор допринасящ за провала на кампанията. Така нито Йеясу, нито Тойотоми имат възможност да проявят пълководческите си умения в тази война и да я доведат до нещо по-различно от катастрофата, която се случва накрая с японските войски на континента.

**Масичката върху която Тойотоми Хидейоши и Йеясу
Токугава са играли на Го**

Скоро след тези събития Хидейоши умира от естествена смърт, като малко преди това сформира регентство от 5-мата

най-могъщи японски даймьо, което да бди над малолетния му син Хидейори. За разлика от останалите четирима старейшини предани на Хидейоши Йеясу започва с провокативни действия да ги разединява и предизвиква предявявайки открито претенции към властта. Срещу него се противопоставя Ишидо Мицунари ползващ се с подкрепата на останалите членове на регентския съвет, но някои от синовете им минават на страната на Йеясу и постепенно се оформят две големи враждуващи коалиции – Източна (Йеясу) и Западна (Ишидо).

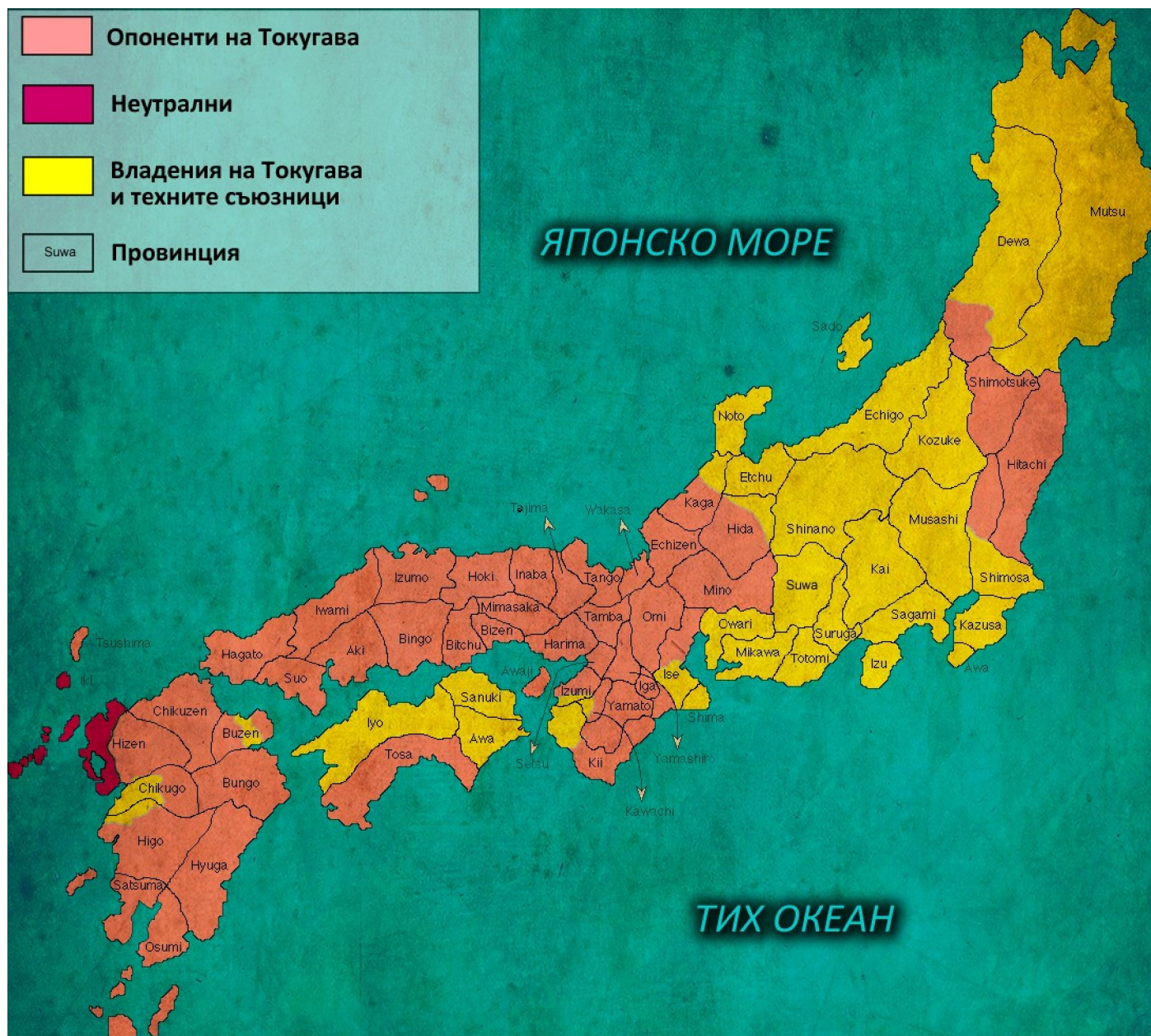
Битката при Секигахара и установяването на шогуната Токугава

До август 1600 г. преразпределението на силите приключва и напрежението избухва във всеобхватна война, която след известно маневриране, поредица от сблъсъци и обсади на крепости достига до съсредоточаване на силите и на двете коалиции едни срещу други в решителна битка на 21 октомври.

Край мъгливите хълмове на селцето Секигахара под продължителните дъждовни порои се изсипват общо над 160 000 самураи в най-масовата, най-кръвопролитната и най-решителната битка за японската история.

Понеже силите на двете коалиции първоначално са почти равни (по около 80 000 от всяка страна), а позициите на Ишидо малко по-удобни, първоначално Токугава не успява да вземе превес. Но въпреки всичко той започва мащабна офанзива в проливния дъжд и след ожесточена кървава сеч успява да премести позициите си няколко километра напред достигайки почти до позицията където са разположени самураите на Кобаякава Хидеаки, пълководец, който на времето също е воювал заедно с Йеясу, но сега се е оказал от другата страна на барикадата. Войските на Хидеаки обаче стоят неподвижно. Изглежда че той се колебае и от хълма

откъдето може да наблюдава двата лагера и развоя на битката изчаква да види накъде ще се наклонят везните преди да се включи. Изглежда също така, че и слуховете за враждата между него и другия генерал на Ишидо - Отани Йошицуду, чиито войски са разположени непосредствено до неговите, също излизат верни.

Япония в 1600 г.

Въпреки стремителните атаки Йеясу не може да вземе превес в този участък, а Хидеаки продължава да стои неподвижно, което изнервя и Ишидо, от друга страна подкрепленията на Йеясу водени от Хидетада също се бавят все още далеч от

бойното поле. И така става ясно, че решителната дума за победата ще има Хидеаки. Съгледвачите му докладват, че Ишидо вече открито го заплашва ако незабавно не се включи в битката и че в същото време и Йеясу е изстрелял сигнална ракета във въздуха, което във времената когато са воювали заедно е бил сигналът им за общо нападение по врага. Хидеаки все още се колебае. Тогава търпението на Йеясу се изчерпва и той нарежда да изнесат оръдията напред и да открият огън по позициите на нерешителния Хидеаки.

Резултатът е повече от учудващ – още след първия залп Хидеаки дава заповед на войските му да атакуват войските на Отани Йошицуду. В този момент над 15 600 меча от Западната коалиция се обръщат към самата нея и я удрят в тил. В настъпилия хаос Йеясу незабавно атакува фронтално и помита силите на Ишидо обръщайки го в бягство. Падат мъртви над 40 000 самураи само от Западната коалиция. Мащаби непознати за европейските бойни полета през тази епоха. Освен че броя на войските е далеч по-голям, също така в битката са използвани общо над 20 000 аркебуза, което и като брой и като процент е повече в сравнение и с най-мащабните битки в Европа от периода.

От този момент на татък е само въпрос на време за Йеясу Токугава да довърши останалите си врагове, да вземе властта в Япония и да я преобрази за винаги. В колосалната касапница настанала при Секигахара и последвалото преследване на отстъпващите в безпорядък войски на Западната коалиция почти всичките ѝ пълководци са избити от самураите на Йеясу. Единствено Ишидо Мицунари и Кониши Юкинага успяват да напуснат живи бойното поле и да се измъкнат от преследващите ги отряди на Хидетада, най-големият син на Йеясу, който се завръща след неуспешно изпълнената мисия при баща си с молба да му позволи да се самоубие. Противно на общоприетата традиция провалилия се в клетвата си самурай да се

самоубива ритуално Йеясу забранява на Хидетада да го направи. Вече му се е наложило по същия начин да загуби първия си син само заради прищевките на тогавашният властелин Ода Нобунага и не може да допусне това отново, когато вече всичко зависи само от самия него.

Даймьо от края на епохата Сенгоку

Скоро след това Ишидо така или иначе е заловен, влачен по улиците на Киото и обезглавен. Властта окончателно пада в ръцете на Йеясу и през 1603 г. той официално е обявен от император Го-Йодзей за шогун, след като от 1588 г. не е имало никой на този пост. Само 2 години по-късно Йеясу се

оттегля от поста предавайки го на сина си Хидетада, но запазвайки конците на реалната власт в ръцете си, с цел да осигури максимална легитимност на наследниците си. Същото прави преждевременно и Хидетада през 1623 г. в полза на своя син. Това се налага най-вече поради факта, че малолетния наследник на Тойотоми – Хидейори е все още жив и представлява опасност за шогуната Токугава, но в 1615 г. дворецът му в Осака е атакуван и когато става ясно, че ще го заловят, той се самоубива, а 7 годишния му син Кунимацу е обезглавен от войниците на Йеясу. В същата година той въвежда закони, с които си осигурява контрол както над императорското семейство така и над феодалите в страната. Йеясу се отнася с уважение към новия император Го-Мизуноо, но ясно показва че неговата власт е изцяло церемониално-представителна и всичките му решения трябва да бъдат одобрявани от шогуната за да влезнат в сила.

Обединената страна готова за нов живот

След като над цяла Япония най-сетне е установен контрол от шогуна и междуособиците стихват започват реформи. Що се отнася до отношението на Йеясу към военните владетели – даймьо, излишно е да се споменава, че доста от западните феодали са лишени изцяло от владенията си. Но пък някои остават непокътнати, а други от най-верно служещите му като Маеда Тошинага получават и допълнителни владения. Според новата реформа около ¼ от обработваемите земи попадат под пряката власт на шогуна, както и по-важните градове, пристанища и мини. Останалата земя е разпределена между приблизително 275-ата даймьо, разделени на „шинпан“ (роднини на шогуна), "фудай" (наследствени членове на свитата му) и "тодзама" (външни даймьо, чиято вяроност е под съмнение). Но всички те са поставени под строг и постоянен контрол, чрез налагането на системата от нови задължителни правила, които трябва да спазват.

Портрет на Йеясу Токугава като шогун

Въведени са забрани феодалите да се местят в други имения, задължават се да поемат отговорността по залавянето на престъпниците в своите владения и да осигуряват

безопасността и удобството при преминаване от там на други даймьо според ранга им. Забранено им е да строят нови замъци и укрепления, като дори за ремонта на старите трябва да се иска разрешение от шогуна.

Като в тези нови задължения на феодалите влизат и много задължителни чисто ритуални церемониалности – трябва да се спазва определен етикет на облеклото, шествията да протичат по определен начин и с определен брой участващи, както и подредба на хората в свитите според ранга на съответния даймьо.

Следната статистика показва, че тези нововъведения не са просто протоколни, а ефективни. През първите 50 години от шогуната Токугава поради неспазването им, неподчинение на заповед на шогуна или подозрение в нелоялност на 213 даймьо изцяло или частично са им отнети феодалните владения. За същия период 172 души получават като награда власт над феодален имот поради заслуги и доказана лоялност към шогуна, което ги превръща в нови даймьо. А 206 от старите даймьо получават като бонус още владения към своите собствени. Имаме и 281 случая на заповед за преместване на даймьо в друго владение, също като тази, която Йеясу получава от Хидейоши след войната срещу Ходжо. По този начин в страната е въведен строг режим, чрез който Йеясу да я държи здраво в ръцете си.

Освен даймьо разбира се и обикновеното население попада под нови установени норми. Хората живеят на определени места, по определен начин, занимават се само с определената им работа и са заплашени дори под смъртни наказания при нарушение на установения ред. Като самураите официално получават права да обезглавяват всеки човек, който сметнат за престъпник или, който се държи „не според очаквания от тях начин“.

Неаристократичното население също получава дълъг списък с церемониални норми, които задължително трябва да бъдат спазвани отново пред същата заплаха както и за останалите. Освен за ненапускането на местожителството и местоработата се въвежда определено облекло според ранга им и определени подаръци каквито трябва да се дават според възрастта и пола на съответните хора, както и дори с какво трябва да се хранят и къде точно трябва да построят тоалетната си.

Практически в страната е установено постоянно извънредно положение. Граници на отделни поземлени владения не могат да се напускат без да бъде представен документ със специално разрешение за това на граничните постове. Също така и не се позволяват пътувания през нощта освен в рамките на населеното място, което лицето обитава. Голяма част от мостовите над реките са разрушени с цел да затруднят нелегалното придвижване. И накрая – въвежда се пълна забрана за използване на колесни превозни средства в страната. Като за изпълнението на всичко това стриктно следи специално създадена тайна полиция.

Наказанията за неизпълнение на всички тези заповеди са изключително жестоки. Обезглавявания, изгаряне на живи хора и то на цели села само заради дребно провинение на местен жител – принципът на колективната отговорност, от която не могат да се спасят и майки с бебета на гърди. Практикува се и т.нар. тамешигири от самураите – публично разсичане на провинили се от самураите, които така изпробват остротата на мечовете си, като обикновено се секат нахвърляни един върху друг трупове на вече екзекутирани по друг ужасен начин провинили се. С достатъчно добро оръжие самурая може да разсече по няколко тела наведнъж, записаният най-голям рекорд е седем тела с един удар. Накрая телата на нещастниците се разсичат на късове и оставят за храна на псетата и лешоядите.

Йерархията на неаристократичното население е построена отчасти по доразвита преработка на китайски образец наричан в Япония „Ши-но-ко-шо“, означаващо: „войн-селянин-занаятчия-търговец“ вървящи в низходящ ред. Интересното в нея е, че противно на почти всички останали селяните са издигнати в по-висок статут от занаятчиите и търговците, тъй като са смятани за основната производителна сила на основните блага. Което си е един вид реверанс за тежките периоди преди Токугава, когато са основната изкупителна жертва. В тези класи съществуват и вътрешни подразделения, като най-многобройни са при тази на самураите.

Благородниците от императорския двор за разлика от военните такива (даймьо) заедно с всички свещеници попадат изцяло извън класовата структура на японското общество. А съществуват и още две категории изцяло отхвърлени от обществото и стоящи под всички останали класи – това са „ета“ (много нечистите, селяндурите) и „хинин“ (нечовешките същества). Те реално нямат граждански права и им е позволено единствено да вършат презрени дейности като клане на животни, гробарство или някои считани за подозрителни занимания свързани с амбулантна търговия и някои театрални представления. Ета съществуват дори и днес (под названието буракумин) и също както тогава са изключени от японското общество. Класовата принадлежност по принцип се определя по рождение, но макар и трудно не е невъзможно издигането от една класа в друга. Но най-трудно е преминаването в самурайската класа, която е и с най-широки привилегии. Дялът на самураите тогава е само 6% от цялото население и постепенно в резултат на тези реформи както и на последвалия мирен период заемат болшинството от чиновническите служби, които в последствие напълно окупират и практически от реално действащи воители се превръщат в административни чиновници.

Йеясу Токугава умира през 1616 г. от болест, но преустройването на Японския свят от самия него продължава да бъде в сила за столетия напред. Действията и заслугите му продължават да са обект на спорове. Но някои неща си остават безспорни, най-вече това, че в резултат на изумителната му кариера през изключително бурният си живот Йеясу преобразява японското общество, слага край на епохата на перманентните граждански войни и обединява нацията. Завинаги. От тук на татък на Япония ѝ предстои само възход.

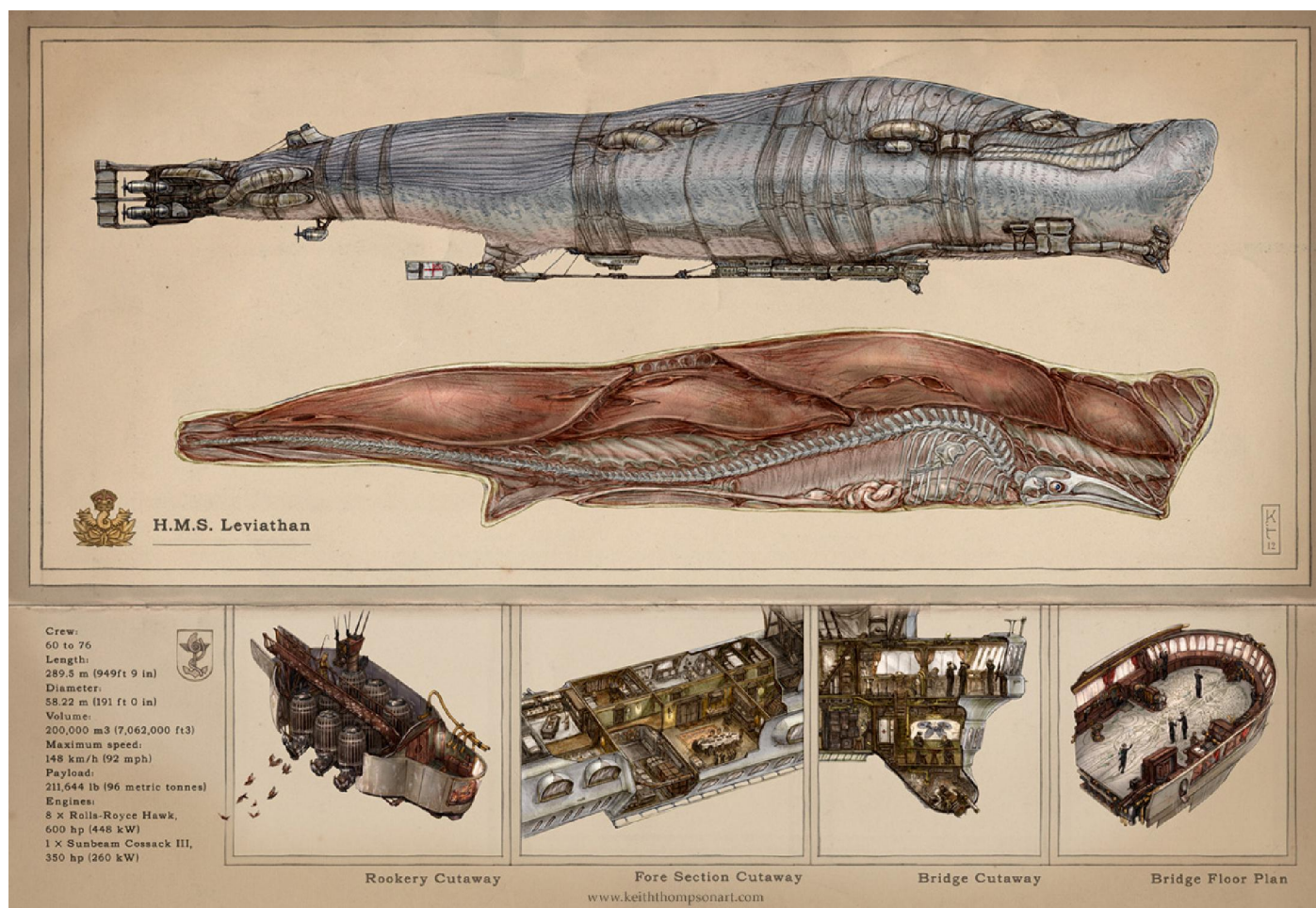
Преминаваща даймьо процесия от началото на периода Едо

Поредицата „Левиатан“

Денислав Кандев

През 2014 година се отбелязват 100 години от „войната, която трябва да сложи край на всички войни“ – Първата световна война. Както знаем тя не само, че не слага точка на всички конфликти, но и води до следващата глобална касапница, едва 21 години по-късно.

Но това не е исторически материал, а представяне на една изключително интересна трилогия – „Левиатан“. Неин автор е Скот Уестърфийлд, известен с поредицата си „Uglies“, „The Risen Empire“ и други творби.

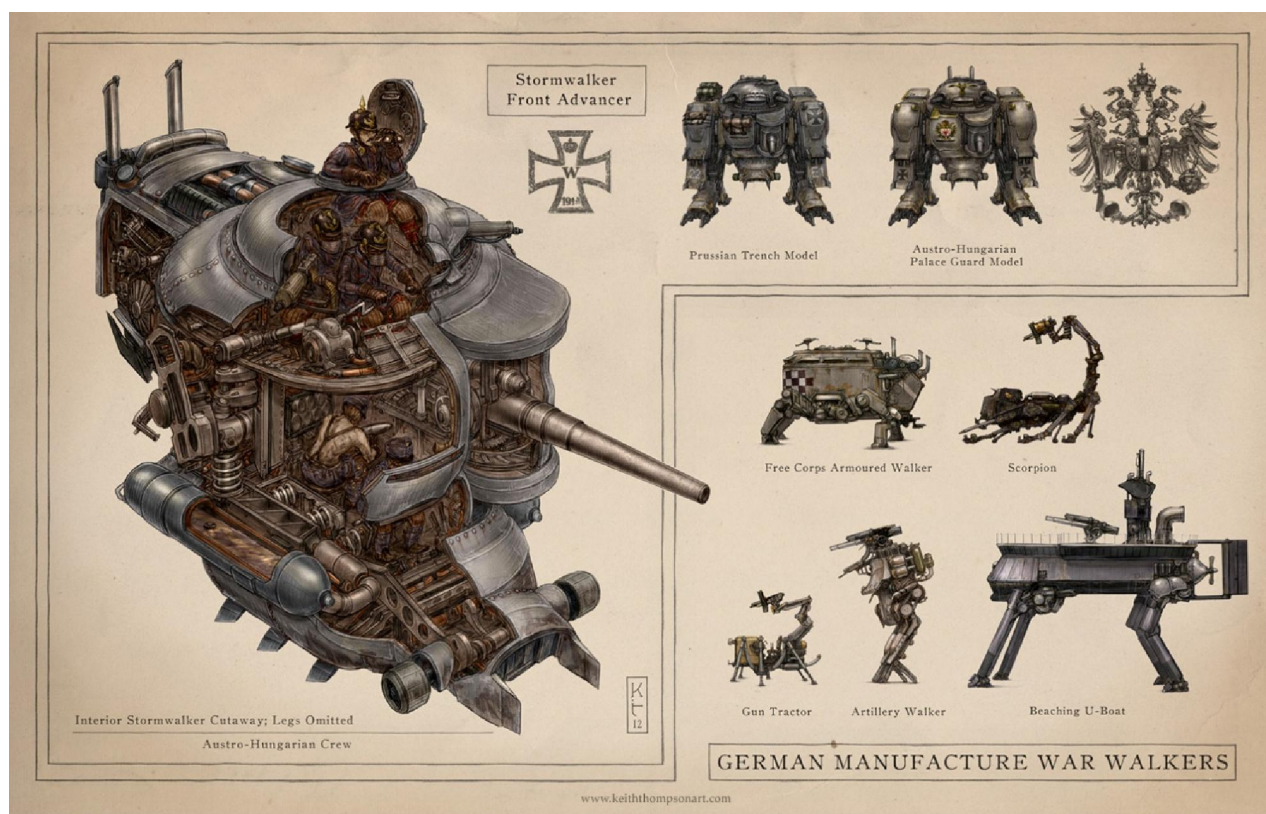

Трилогията ни пренася в далчената 1914 година, малко преди началото на Първата световна война. С това се

изчерпват малкото познати ни неща в творбата. Светът, описан от Уестърфийлд, няма много общо с това, което е представлявала Европа тогава. За сметка на това ни предлага една невероятна смесица между стиимпънк и биопънк. Двата лагера – Машинисти и Дарвинисти са коренно различни, като изключително интересни са гигантските зверове на представителите на Антатната – Великобритания, Русия, Франция. Те са плод на генно инженерство, нещо, което дори сега е немислимо в мащабите, разкрити ни в книгата. Машинистите, от Тройния съюз, от своя страна, въпреки, че предлагат арсенал от познати ни канонерки и осмокраки сухопътни дредноти, са интересни поради ред разбирания, сред които абсолютното им заклеяване на технологията, която е довела до появата на танка. Алтернативността е достигнала до такива крайности, че загатката на генома е разгадана, произвеждат се живи същества, двигателите с вътрешно горене са толкова по-напреднали отколкото са били реално, дори към настоящия момент.

Главните герои са на двата края на социалната стълбица. Те са пълнокръвно създадени, всеки със собствената си личност и решения произтичащи от това. Принц Александър Фердинанд, наследник на Австро-унгарската империя е благородник от най-висш ранг, който противно на очакванията не е бил галеник на съдбата. Напротив на плещите му лежи огромна отговорност, с която той в продължение на цялото приключение трябва да се съобръзва. Тя трябва да е ръководен мотив за действията му и да се научи да живее с нея. Не на последно място на него му се налага да живее и с болката, която убийството на баща му, ерцхерцог Франц Фердинанд, отключва. От другата страна е Дерин, шотландско момиче, от горния край на средната класа, която иска да се присъедини към Британските въздушни служби. За нея летенето е начин на живот, природен талант, идва ѝ отвътре. Също като на Александър, на нея ѝ се налага да живее с голяма тайна. Във

Въздушния флот на Нейно величество не се допускат момичета, а това е в остър разрез с непоносимостта ѝ към плетки, вечеринки и всичко, което прави една викторианска млада дама. Може би заради всичко това някакси след инцидентното запознанство между двамата те започват да се „усещат“ на едно ниво, което остава неизказано. За хомогенността на отношенията между персонажите спомага и любовта, която е неизменна спътница във всяка литературна творба. А както знаем любовта по време на война е страхотен материал, на който да стъпи едно повествование. Към двамата ни главни герои се присъединяват и още няколко персонажа, които доста адекватно допълват и подпомагат основните. Граф Волгер и доктор Барлоу са не просто основните поддържащи герои, но те са и ментори на Алекс и Дерин. При тях също е спазена традицията персонажите да са развити пълнокръвно, да са показани нюансите в характерите, емоционалността им и мирогледа им. Чрез тях авторът успява да проектира основните и най-характерни черти на двете противопоставящите се групи.

Трилогията започва с книгата „Левиатан“. В нея читателят бива запознат със света, който Скот Уестърфийлд описва. Дерин успява да се запише в Кралските въздушни сили, а Алекс, измъкнат през нощта, започва своето приключение, борейки се със загубата на родителите си. Действието бързо ни прехвърля на Левиатан. Гигантско въздухоплавателно животно, кръстоска между адски много видове, включително и кит. Изключително удоволствие е да четеш за въоръжението на това огромно същество, за прилепите, за птиците, които са модифицирани, за да са основните офанзивни и дефанзивни средства на този своеобразен летящ авионосец. Скоро след това в повествованието ни прехвърля при Александър, който започва своето пътуване към скривалище, където да изчака развитието на събитията в Европа и да се подготви за битката за престола. Неусетно в историята влизат и поддържащите герои, а читателят си е избрал сюжетна линия, която го грабва повече и му е по-интересна. Приключението родължава, за да достигне до кулминационната си точка – нападението над Левиатан и неговото аварийно приземяване, приличащо повече на катастрофа, на отдалечен гледчер. Точно тогава пътищата на двамата ни главни герои се пресичат, за да останат здраво свързани до края на повествованието. От тук насетне историята започва да се развива с дори по-бързи темпове, следват шеметно бягство, етични и морални дилеми и дори загатване за курсът на втората част от трилогията. Говорейки все още за първата книга трябва да обърнем особено внимание на илюстрациите. Тяхното качество, размах и креативност определено са още една причина да прочетете книгата и да им отделите известно време наблюдавайки ги и дори изучавайки ги. Двете цветни вътрешни корици – задна и предна, представляващи невероятна интерпретация на Европа в навечерието на „тяхната“ Първа световна война е наистина уникален. Между страниците, за да подпомогнат визуализирането на моментите с най-голям заряд, се появяват невероятни графики, които ако изключим малко странния рисунък на

човешките същества, са наистина прекрасни и могат спокойно да намерят място на домашната стена. Първата книга от поредицата се характеризира с невероятен динамизъм на действието. Описателността на всичко – от битките, до заобикалящия ни свят е на доста високо ниво. Много детайлно е описано всяко едно същество или машина, което помага да се потопим в света на Левиатан. Романът заслужава всичките си награти в YA* жанра – наградите „Локус“ и „Ореалис“ и номинация за наградата „Андре Нортън“.

Втората книга от поредицата, наречена „Бехемот“, ни пренася в Истамбул. От самото начало, четейки книгата се пренасяш в атмосферата на този космополитен град.

Претъпканите улички, различните езици, множеството аромати, невероятната симбиоза между машините и зверовете на двата лагера. Втората част на трилогията загатва шпионския елемент. Има повече разговори, по-малко битки. Повече дипломация, но по-малко екшън. Самите герои продължават да изграждат образите си. Принц Александър все повече започва да губи аристократичното в себе си, започвайки да се изгражда, като човек, срещнал се с реални житейски ситуации. Уестърфийлд достоверно и подобро описва развитието им. Също така доста приятно и реално обрисова задълбочаването на взаимоотношенията между двамата главни герои.

На фона на всичко това Уестърфийлд съвсем незабележимо ти преподава урок по история. Достоверните събития, за ухажването на Османската империя от Германия и Англия, за неспазените договорки между Адмиралтейството и Султана, за важността на Проливите за Русия...Основна роля за повествованието играят Младотурците и тяхната революция, борейки се с няколко други групировки, които също използват града за сцена на опитите си. В историята се намесва и оръжие, което е способно да наклони съществено везните и мистериозно яйце, което да склони Султана да избере страна в предстоящия конфликт. Всичко това на фона на прекрасно и автентично пресъздадената атмосфера на Истамбул, събрала в себе си Азия и Европа. Включително и различните вероизповедания и етноси, които разполагат със свои механични роботи, които са физически облик на боговете им.

Отново не бива да забравяме илюстрациите. За втори път на вътрешните корици е показано нещо невероятно. Страхотната рисунка, която по-късно ще се срещне описана в повествованието е зашеметяваща. Графики, показващи ни нагледно гигантски машини, зверове и сцени. Комбинацията между текст и картини наистина е невероятна.

„Голиат“ – третата книга от поредицата представя на читателя развързката на трилогията. Самата книга не е преведена на български език, но може да бъде прочетена на английски.

Действието ни пренася през руската тундра, в Япония и колоритния Токио. Градът е описан със същото майсторство, с което Уестървилд ни представи Истамбул в предишната част. Симбиозата между традиционното и западното е перфектно изразена от автора. Следват Мексико, САЩ... Скот Уестърфийлд не изневерява на логически подредения си стил. Не очаквайте обрати, никакви свръхестествени намеси или каквото и да е нетипично действие. Въпреки това книгата ще се хареса, по същата причина, поради която се

харесаха и другите две. Повествованието грабва, движи се на скорост и не те оставя до последно. Грандиозната кулминация не е толкова грандиозна, Алекс не е супер герой, а просто човек. Това е обяснението за напълно адекватния развой на събитията във финала на книгата. Единственото, което може да подразни читателя е неизменното присъствие на Никола Тесла в подобни книги. Да не говорим, че неговият образ е синоним на луд учен. На всички е ясно, че той е нещо огромно. Тесла има своята не малка фен база, дори собствено място сред теориите на конспирацията. Намесването му тук, по този начин е капката в кацата с мед. Едно от най-големите достоинства на Уестърфийлд е неговата умереност. Въпреки че твори алтернативна история с романтична нишка, той успява да създаде един финал, който е щастлив без да е лигав или да излиза от границите на приемливото за разумния индивид.

Трилогията, като цяло, има няколко много сериозни проблема. От гледната точка, на човек на 23 години, който захваща подобна книга. На първо място – това не е роман за възрастни. Макар да изглежда такъв, тематиката да предполага, че ще е подобно четиво – не е. Книгата е лишена от нещо доста важно, предвид времевия период, за който се говори в повествованието – кръв. Убийствата, взривовите, битките – всичко е описано като за подрастващи. Без кръв, болка, присъщото страдание и ужас от отнемането на живот в сериозни количества и мащаби. А в книгата имаше доста. Описанието на тези части от историята беше далеч не толкова глафично колкото ми се искаше. Заедно с кръвта, секса не беше дори споменат в книгата. В никакъв случай не казвам, че това трябва да е порнография, но при толкова внимателно и грижливо развивана романтична връзка отсъствието му е някак странно. Липсата на тези елементи, особено в началото, те кара да се замислиш дали не четеш детска книга или книга за тийнейджъри.

Въпреки това, поредицата Левиатан е страхотно четиво за хората тийнейджъри, в по ранна възраст. Увлечателна, интересна, в никакъв случай няма да доскучее. Другите които могат спокойно да останат доволни са порастналите деца, които препичайки се наплажа искат едно приятно ненатоварващо четиво. А обсъждането на рисунките убива време и е доста приятно.

*YA – Young-adult. Възрастовата група между 12 и 18 години, според Американската библиотечарска организация.

Making History: The Great War

Review

Веселин Матев

На 28 юли тази година се навършиха 100 години от началото на един от най-деструктивните конфликти в човешката история въобще – Първата световна война. Ето защо за настоящия брой нямах никакво съмнение относно играта, която да ви представя. Making History: The Great War (съкратено МН:ТGW) е посветена именно на Първата световна война, като предоставяна играчите възможността да поемат контрола над която и да е нация от този период. Преди, обаче, да навлезем в същината на самата игра е редно да предупредя, че макар и да е на пазара от 04.04.2014г. МН:ТGW все още е на етап от развитието си, който силно напомня бета версия. Ето защо крайният продукт вероятно ще бъде малко по-различен от това, което ще ви представя в следващите редове, което ще бъде базирано на текущата ми кампания с България.

Ще започнем скратко изложение за това какво представлява играта, преди да навлезем в основните ѝ компоненти – икономика, дипломация и разбира се – война.

На първо място, както вече казах в самото начало, МН:ТGW ви предлага да „влезете под кожата“ на управник на коя да е държава от периода на ПСВ. Разбира се играта главно ви предлага да се превъплътите в лидер нанякоя от Великите сили – Австро-Унгарската империя, Република Франция, Германският райх, Кралство Италия, Османската Империя, Руската Империя, Великобритания и Съединените Американски Щати. За пртокола ще отбележа, че от тези самата игра класифицира Италия, Австро-Унгария и Османската Империя като регионални, а не велики сили. Последното определя държавите от „топ 5“ по сила, което означава, че е напълно възможно да направите България, или коя да е друга държава, член на този елитен клуб. Списъкът с останалите държави е отделен, което подчертава по-малката им, поне в началото, роля на световната сцена. Броят им е 54, което прави общият брой на възможните за игра държави 62, което не е никак малко, макар и на мен да ми се струва малко вероятно някой да започне да играе с Хаити или с Доминиона Нюфаундленд, например. Но именно в тези възможности се крие и част от чара на играта.

Както казах по-горе, ще използвам за примери кампания с България. Единственият активен, към момента, сценарии започва на 1 март 1912 г. , т.е. преди Първата Балканска война и цели 2 години преди реалното начало на ПСВ. Това лично на мен ми допада, тъй като дава възможност за водене на по-самостоятелна политика, както и запознаване с всички аспекти на „технологичното дърво“. В зависимост от това с която държава изберете да играете ще ви бъде предложено повече или по-малко голямо „въведение“, в което разработчиците са се постарали да предложат своето виждане за това как би следвало да се развие, поне началото, на играта ви и какви евентуално биха били реалните ви амбиции. За България, например, се казва, че стемежът е да стане основна военна сила на Балканите, като по време на управлението на цар Фердинанд е в „добра позиция да изпълни мечтата си и да установи Велика България, в която дори може да се включи османската столица Константинопол“. Това е последвано от няколко предупреждения да внимавате със съседите си, или иначе казано да не се повтаря историческият сценарии на Втората Балканска война. Макар и малък като детайл, тези описания правят приятно впечатление и показват, че разработчиците са вложили старание да проверят политиките и историческото развитие на периода, за да направят играта по-реалистична.

С началото на играта, в зависимост от държавата разбира се, индустриалното ви развитие не е кой знае какво – в немалка част от градовете из картата липсват каквито и да е фабрики и се разчита основно на аграрно стопанство. В София да кажем липсва дори една фабрика. Технологиите, които са на ваше разположение също са доста базисни – малки фабрики, мелници, докато войската ви се състои основно от т.нар.

милиции (militia) и не особено силни, но вече професионални, пехотни формирования – обикновена пехота и, евентуално, „мобилна“ такава. Последната използва коне, за да се придвижва, което ѝ дава известен бонус. На малко по-късен етап ще имате достъп и до кавалерия, докато самолети, танкове и т.н. са достъпни доста по-късно, т.нар. mid и end-game, дори и за по-големите и изначално развити държави.

На база видяното до момента бих казал, че играта доста точно отразява въоръжението на периода. Нещо повече – благодарение на него и на подобреният баланс наистина е възможно, при внимателно планиране и ефективни действия, да направите от една малка държава истинска супер сила. Както ще видите в картинката по-долу моята България се простира от днешна североизточна Румъния на север, Албания и Гърция на запад, чак до днешна източна Турция на изток и предградията на Дамаск на юг. Това, разбира се, е само един пример как една „малка сила“ (в играта -minor

power) може да достигне статус на регионална сила, а от там и на велика такава.

Ще продължим с кратко изложниена основните компоненти на играта, тяхното развитие и пътят ви към една Велика сила – икономика и технологично развитие, дипломация и вътрешен ред и разбира се – война.

Икономиката и технологичното развитие

Една държава няма как да върви напред, да се развива и издига без две основни неща – силна икономика и напредничави технологии. Както отбелязах и по-горе повечето държави, с дребните изключения на великите сили, започват на сравнително ниско, дори твърде аграрно, ниво на развитие, а от вас зависи да ги модернизирате. Колкото повече се развивате технологично, толкова повече видове фабрики ще са на ваше разположение. С някои от тях можете да насочите производството си с цел увеличаване на производствените си мощности и по-бързия строеж на единици, с други, ще можете да добивате повече пари, а с трети – по-голям капацитет за различните видове търговия – морска, железопътна или автомобилна.

За да работят фабриките ви, разбира се, ще са ви нужни ресурси. И тук важи правилото – колкото по-голямо производството/фабриката, толкова повече ресурси ще са ви нужни. В играта съществуват 8 ресурса, които аз лично условно разделям на две категории – първични и производни, като първите се използват за производството на вторите, както подсказва и името им. Първичните са въглища, метали, петрол и храна. Първите три добивате от

специализирани находища, докато храната се произвежда във всеки регион, като в зависимост от терена производството може да бъде намалено. Така например в един пустинен или планински регион ще добивате много по-малко храна, сравнено с някой равнинен такъв. Вторичните ресурси са стомана, гориво, оръжия и противогази. Стоманата се добива в специализирани фабрики и се използва за строежа на по-късните видове единици, както и за подобряване на сухопътната ви инфраструктура. Горивото, което се добива от рафиниран във фабрика петрол, се използва за задвижване на механизираните ви единици – авиация, танкове и по-късните модели кораби (по-ранните използват въглища). Оръжията са нужни за екипиране на единиците ви, както и за провеждането на успешни военни действия. Многобройна армия без достатъчно муниции лесно може да бъде разбита от по-малка, но добре екипирана такава. На последно място са противогазите. Тук също не са нужни много обяснения – използват се за защита на войските ви от газови и химически атаки. Нужно е, обаче, да поясня, че тъй като България не е особено развита в началото, а след това отнема време да се достигне до по-късните офанзивни и дефанзивни технологии, то не съм в състояние да обясня в детайли как се използват противогазите, тъй като не съм достигнал до тях.

Технологичното развитие е особено важен етап в играта ви. Ако изоставате в технологичната надпревара е много вероятно да загубите. Ето защо като малка държава трябва да се стремите рано да разширите границите си, за да можете да добиете повече територии, и по-важното – градове, за да увеличите технологичния си потенциал и

развитие, а от там и да скъсите изоставането си от Великите сили.

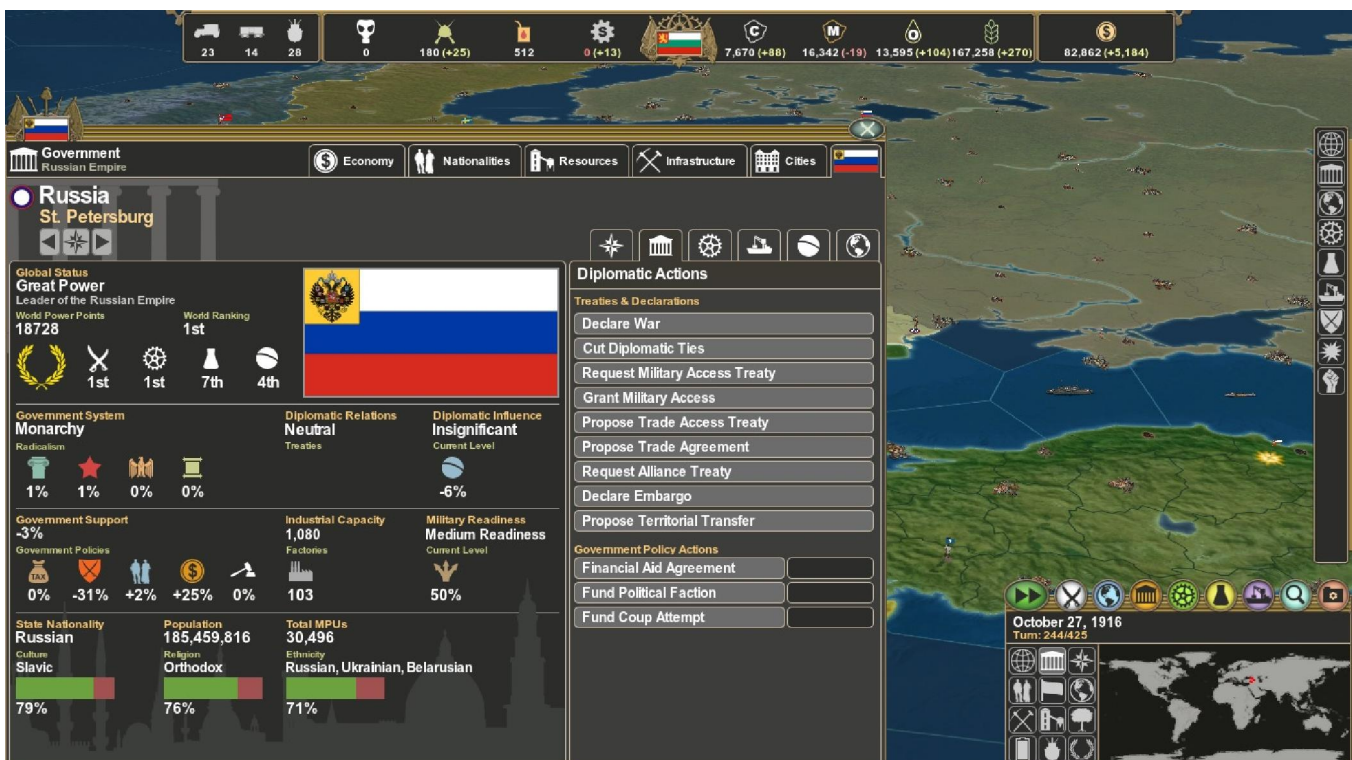
Технологиите са разпределени в три големи групи, всяка от които следва о предходната. В началото стоят пред-индустриалните технологии (pre-industrial era), които са малко на брой и подпомагат преминаването ви от аграрна в индустриална държава. Именно там се отварят първите ви фабрики и най-ранния вид ферми. След тях е периодът на ранна модернизация (early modernization), в който става и същинската трансформация към една истинска индустриална държава. Тук ще откриете неща като нефтени сондажи, първият вид професионални войници, динамит, замозадвижващи се торпеда и т.н. На последно място е т. нар. Машинна епоха (machine age), в която се отварят истински унищожителните технологии, като танкове, бойна авиация, дълбоководни снаряди, артилерийски баражи и т.н. Иначе казано технологичното дърво покрива най-важните елементи на развитие преди, по време и малко след ПСВ.

Що се отнася до откриването на една или друга технология, то то става със събирането на т.нар. технологични точки (tech points). Всяка една технология иска определен брой точки – колкото повече имате, толкова по-бързо ще развиете и исканата технология. Технологичните ви точки се увеличават при строителството на определени сгради – университети, изследователски центрове и т.н. Всяко следващо „ниво“ сграда ви дава и повече точки, а от там се увеличава и скоростта на развитието ви.

Това покрива основната част на икономическото ви и научно развитие. В следващата част от изложението ще обърнем внимание на дипломацията и държавната ви сигурност.

Дипломацията и вътрешният ред

Дипломацията е основна част от ръководенето на държавата ви. Чрез нея установявате връзки с останалия свят, обявявате война, сключвате мир или различни съюзи и т.н. Играта предоставя на разположение широк набор от средства, с които да ръководите дипломатическата си политика.

За да започнете дипломатически отношения с друга държава на първо място трябва да ги установите. С някои държави това вече ще е свършено, докато с други трябва да го направите сами. В противен случай няма да можете да правите нищо друго, освен да обявите война. Веднъж установили дипломатическо представителство в някоя държава ще имате на свое разположение пълният набор от дипломатически средства. Ще можете да скъсате всякакви дипломатически отношения, да поискате или да дадете военен достъп, да поискате търговски достъп или търговски

отношения, да предложите съюз, да наложите ембарго, да предложите размяна на територии и разбира се – да обявите война. Последното става и по по-лесен начин, ако просто заповядайте на войските си да нахлуят на територията на друга държава. От всички дипломатически средства смятам, че неяснота би имало единствено върху търговския достъп, поради което ще изясня само него. Той представлява договорка с другата държава, че при сухопътна търговия вашите търговски представители ще имат възможността да преминават през другата държава. Без такова споразумение подобно нещо е невъзможно, което прави и невъзможна търговията с третата държава. Така например ако вие сте Русия единственият начин да търгувате с Швейцария е със съгласието на достатъчно държави, за да има пряк достъп от вашата до швейцарската територия (например съгласието на Германия или на Австро-Унгария).

Други неща, които можете да правите през дипломатическия панел са предложите договор за финансова помощ – било от другата държава към вас, или от вас към другата държава, както и да финансирате дадена политическа фракция в другата държава, или направо да финасирате преврат там.

Преврати можете да финансирате и да организирате и в собствената си държава и това е една от новостите в МН: TGW. На ваше разположение са широк набор от режими, които можете да наложите на своите или на чуждите граждани – диктатура, монархия, абсолютна монархия, конституционна монархия, представителна демокрация, социалистическа държава, фашистка държава, теокрация, конституционна република и протекторат. При избора на нова форма на държавно управление можете да изберете да наложите и нова религия – будизъм, католицизъм,

хиндуизъм, православие, езичество, протестантство, секуларизъм, шиитски ислям, сикхизъм, сунитски ислям, шинтоизъм, еврейство, мормонтство или атеизъм. Разработчиците са се посарали да отразят всички по-големи форми на държавно управление и религии, което дава един наистина голям избор. При всяка комбинация ще виждате какъв е процентът ви за успех (в повечето случаи 0 или изключително малък, освен ако няма сериозни трусове в държавата) и колко процента от населението би подкрепило такъв ход. Освен това в зависимост от режима ще се промени и националният ви флаг и отличителните символи на войските ви. Така България като република ще има различен флаг и символи от България като фашистка държава или като абсолютна монархия.

Ако искате да запазите държавното си устройство или просто да държите държавата си стабилна имате няколко политики, които може да искате правителството ви да следва. Несъмнено най-важната е данъчната ви политика, тъй като тя лесно може да влияе на населението ви – колкото по-малък е размерът на данъчното облагане, толкова по-щастливи ще са поданиците/гражданите ви. Обратно, колкото са по-високи данъците, толкова по-голям е шансът за съпротива. Остналите програми, по които може да работи правителството ви са образователна (увеличава демократите в държавата), социална (увеличава социалистите), пропаганда и подкрепа на националната ви религия. На последните две ще отделя специално място, тъй като за пръв път можете да влияете на другите етноси и религии и да ги приобщавате към вашите. Това, разбира се, става много бавно и трудно, но е напълно възможно след време Виена, например, да е доминирана от православни българи.

Войната

Ето, че стигнахме и до тази част от играта, около която малко или много се върти всичко – войната. Очаквано тя се води на три полета – сухопътна, въздушна и морска, като от трите най-важна несъмнено е първата. Именно сухопътните ви единици са тези, които ще превземат и бранят територии във ваше име, докато военновъздушните (ВВС) и военноморските (ВМС) ви сили ще имат по-скоро спомагателна роля, което е и в тона на епохата.

Базовото военно формирование на сухопътните ви войски е дивизията. Всеки вид единица излиза окомплектована в дивизии – пехотни, артилерийски, кавалерийски и танкови. Дивизиите можете да използвате поединично, за да ги придвижвате по стратегическата карта, или ако желаете можете да ги групирате в армии, повишавайки ударната и защитната им сила, а и опростявайки придвижването по

картата, особено в по-късните етапи на играта. Тук, обаче, е редно да отбележа един евентуален недостатък на групирането в армии – всяка единица може да изминава само определено количество път на ход, така че при групиране на различни по вид единици в една армия, то те ще се движат с максималната скорост на най-бавната от тях.

Същото важи и за BBC и BMC. Първите са най-широко разделени на две – изстребители и бомбардировачи, макар и освен тях в да имате на разположение и различни по вид балони, които обаче не могат да се мерят със самолетите ви.

BMC са също две основни групи – подводни и надводни плавателни съдове. Започвате играта с мудни и не особено скъпи и ефективни кораби, като постепенно с напредъка на технологиите ви отваряте и все по-силни и по-бързи кораби. Що се отнася до подводниците, то те са достъпни едва на по-късен етап на играта, но са перфектни за унищожаване на отделни единици на противника, стига с тях да няма разрушители.

След като изяснихме най-общо видовете войскови единици на ваше разположение ще продължим със самите военни действия. Както споменах в самото начало стратегическата карта е разделена на отделни региони. За да превземете даден регион трябва вашите сухопътни войски да преминат през него и да унищожат противниковите единици, ако разбира се там има такива. Тук обаче трябва да внимавате, защото всеки един регион е обект на териториална претенция от дадена държава, а някои и от повече от една или две. Така, например ако превземете западния бряг на турска Мала Азия и сте в съюз с Гърция, то тези територии ще отидат за Гърция, която има претенции над тези територии, а не за вас.

Възможно е да подготвите нахлуването си с артилерийски бараж, стига да имате нужните единици артилерия в армията си. Подобна възможност предоставят и по-късните и тежки крайцери, които са способни да бомбардират крайбрежни региони, поразявайки единици или инфраструктура в тях, в зависимост от вашето желание. Ако пък нямате в наличност тежка артилерия или крайцери, то не се тревожете, можете да унищожавате врага и от въздуха, използвайки за целта бомбардировачи. Това, обаче, е по-рисковано, тъй като дава шанс на врага да се отбранява и да нанася на свой ред поражения по вашите ВВС, дори и унищожавайки отделни единици (ескадрили).

Говорейки за отбрана е редно да уточня и различните показатели на войските ви. На първо място са точките им „атака“, които представляват силата на конкретната единица при нападение. На второ, логично, са защитните точки, които влизат в сила при защитата на даден район. На трето място е противовъздушният отбранителен потенциал, или колко поражение ще нанесете на нападащи ви от въздуха

сили. На последно място е скоростта на придвижване, за която обяснения не са нужни.

Заключение

Смятам, че с гореописаното се изчерпват основните елементи от геймплея на Making History: The Great War. Вероятно има неща, които съм изпуснал и други, които малко или много ще се променят в окончателния вариант на играта. Надявам се да съм успял да заинтересувам поне някои от вас и да съм представил играта по начин, който отразява истинската ѝ същност, а именно – една наистина интригуваща и добре направена историческа стратегия, която в голяма степен адекватно пресъздава периода, в който е ситуирана.

Успех на бойното поле и до нови срещи!

Списание на Клуб „Военна история“

София, 2014 г.

ISSN 2367-5950

Отговорен редактор: **Александър Стоянов**
Оформление и дизайн: **Петьо Георгиев**
Коректор: **Десислава Михайлова**

Ако искате да се свържете с нас, можете да го направите на:

e-mail: klubvoennaistoria@gmail.com

Facebook: www.facebook.com/hystoryofwars

Официален сайт: www.historyofwars.net